វិទ្យាស្ថាន
បណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវ
ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ផលប៉ះពាល់ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ចំពោះបរិស្ថាននៅតាមបណ្តាប្រទេសក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ

ស៊េរីឯកសារពិភាក្សា វិទ្យាស្ថាន CDRI លេខ 41

ការបោះពុម្ពផ្សាយរបស់
វិទ្យាស្ថាន CDRI
ខែតុលា 2009

ផលប៉ះពាល់នៃ
កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី
អាស៊ាន-ចិន ចំពោះបរិស្ថាននៅតាម
បណ្តាប្រទេសក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ

ឯកសារពិភាក្សាវិទ្យាស្ថាន CDRI លេខ ៤១

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
ភ្នំពេញ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៩

បេសកកម្ម វិបសអ

ក្នុងលក្ខណៈជា វិទ្យាស្ថានឯករាជ្យមួយរបស់កម្ពុជាខាងការស្រាវជ្រាវពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ វិបសអ មានបេសកកម្មចូលរួមចំណែកដល់ការអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសកម្ពុជាប្រកបដោយចីរភាព និងការលើកកំពស់សុខុមាលភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជា តាមរយៈការស្រាវជ្រាវមានគុណភាពខ្ពស់អំពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ ការផ្សព្វផ្សាយចំណេះដឹង និងការកសាងសមត្ថភាព ។

វិបសអ ប្រឹងប្រែងបំពេញបេសកកម្មនេះ ដោយធ្វើការងារជាដៃគូជាមួយស្ថាប័នសាធារណៈ និងសង្គមស៊ីវិលកម្ពុជា ស្ថាប័នអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក និងដោយគោរពដល់សមត្ថភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងស្ថាប័នកម្ពុជា ចំណេះដឹង និង បទពិសោធន៍ក្នុងស្រុក ព្រមទាំងប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌របស់ប្រទេសកម្ពុជា ។

© រក្សាសិទ្ធិឆ្នាំ២០០៩ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

រក្សាសិទ្ធិគ្រប់យ៉ាង - គ្មានផ្នែកណាមួយនៃឯកសារនេះ ត្រូវបានចំលងទុក ឬផ្សព្វផ្សាយតាមទម្រង់ និងតាមមធ្យោបាយផ្សេងៗ ដូចជា អេឡិចត្រូនិក យន្តកម្ម ថតចម្លង... ។ល។ ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតជាលាយលក្ខណ៍អក្សរពីវិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជាឡើយ ។

ISBN 978–99950–52-12-6

សំរាប់គន្ថនិទ្ទេសៈ
វិទ្យាស្ថាន CDRI, ផលប៉ះពាល់នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន–ចិន ចំពោះបរិស្ថាននៅតាមបណ្តាប្រទេសក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៤១ (ភ្នំពេញ វិទ្យាស្ថាន CDRI)
CDRI (2009), *The Environmental Impacts of the ASEAN-China Free Trade Agreement for Countries in the Greater Mekong Sub-region*, Working Paper No 41 (Phnom Penh: CDRI)

ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (CDRI)
ផ្ទះលេខ៥៦ ផ្លូវលេខ៣១៥ ខ័ណ្ឌទួលគោក ភ្នំពេញ កម្ពុជា (ប្រអប់សំបុត្រលេខ ៦២២ ភ្នំពេញ កម្ពុជា)
ទូរស័ព្ទ: (៨៥៥-២៣) ៨៨១-៣៨៤, ៨៨១-៧០១, ៨៨១-៩១៦, ៨៨៣-៦០៣
ទូរសារ: (៨៥៥-២៣) ៨៨០-៧៣៤
អ៊ីមែល: cdri@wicam.com.kh **website:** http://www.cdri.org.kh

រូបភាពក្របមុខៈ

១. ខេត្តព្រះសីហនុៈ ផ្លូវជាតិលេខ ៤ បានពង្រីក និងថែទាំបានល្អ ដើម្បីទ្រទ្រង់ដល់សកម្មភាពនានាដែលកំពុងតែកើនឡើងនៅកំពង់ផែសមុទ្រកម្ពុជា (ថតនៅខែតុលា ២០០៨ *ដោយ អ៊ុំ ចាន់ថា*)

២. តំបន់ឧស្សាហកម្មនៅខេត្តកំពង់ចាម (ថតនៅខែកក្កដា ២០០៨ *ដោយ ហេង ស៊ីនិត្យ*)

កែសម្រួល និងរចនាដោយៈ អ៊ុំ ចាន់ថា និង យូ សិទ្ធីរិទ្ធ
បកប្រែដោយៈ ខេង សេង និង អ៊ឹង សុជាតិ
បោះពុម្ពនៅប្រទេសកម្ពុជា ដោយរោងពុម្ពជប៉ុន ភ្នំពេញ

មាតិកា

បញ្ជីក្រាហ្វិក និងតារាង ៥

បញ្ជីអក្សរកាត់ ៧

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ ៩

សេចក្តីសង្ខេប ១១

ជំពូក ១ | សេចក្តីផ្តើម **១៥**

១.១. សាវតា ១៥

១.២. គោលដៅនៃការស្រាវជ្រាវ ១៦

១.៣. ទំហំនៃការសិក្សា ១៧

១.៤. រចនាសម្ព័ន្ធ ១៨

ជំពូក ២ | ការពិនិត្យជាទូទៅជុំវិញការជជែកដេញដោលពីពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន **១៩**

២.១. បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ការប្រកួតប្រជែង និងកាផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឧស្សាហកម្ម ១៩

២.១.១ តើបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង ប៉ះពាល់ដល់ការប្រកួតប្រជែងដែរឬទេ? ១៩

២.១.២. តើបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ធ្វើឱ្យឧស្សាហកម្មកខ្វក់មួយចំនួន ផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឬ? ២១

២.២. កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថាន ២៥

២.៣. សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ២៦

២.៤. សង្ខេបសេចក្តី ៣០

ជំពូក ៣ | វិធីសាស្ត្រវាយតំលៃផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន **៣៣**

៣.១. ការវាស់វែង និងព្យាករណ៍ពីផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្ម ៣៣

៣.២. វិធីសាស្ត្រកែតំរូវសំរាប់វាយតំលៃផលវិបាកខាងបរិស្ថាន ចំពោះពាណិជ្ជកម្ម ៣៤

៣.២.១. ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម ប្រើជាឧបករណ៍សំរាប់វិភាគពីនិន្នាការពាណិជ្ជកម្ម ៣៤

៣.២.២. ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់វិស័យនានា ទៅតាមកំរិតបំពុល ៣៥

៣.២.៣ ការវិភាគពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល ៣៧

ជំពូក ៤ | កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន និងផលប៉ះពាល់ទៅលើពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាននៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ **៣៩**

៤.១ ការបង្ហាញត្រួសៗពី ACFTA ៣៩

៤.១.១ ប្រវត្តិ ACFTA ៣៩

៤.១.២ សន្និទាននៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ៤០

៤.១.៣ កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ៤១

៤.១.៤ កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ ៤២

៤.២ ពាណិជ្ជកម្មនៅក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ និងផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថាន ៤៧

៤.២.១ ការពិនិត្យត្រួសៗពីពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន ៤៧

៤.២.២ ឥទ្ធិពលនៃពាណិជ្ជកម្មលើការបំពុល ៥៣

ជំពូក ៥ | ពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា-ចិន និងផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថាន ៥៧

៥.១. ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និងចិន ៥៧

៥.២. ផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាននៅកម្ពុជា ៦២

ជំពូក ៦| សន្និដ្ឋាន និងការពិភាក្សាជាគោលនយោបាយ ៦៧

ឯកសារយោង ៧១

ឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិ ៧៥

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់ វិបសអ ៨៥

បញ្ជីក្រាហ្វិក និងតារាង

ក្រាហ្វិក ១: ខ្សែកោងបរិស្ថាន Kuznets (EKC) ២៥
ក្រាហ្វិក ២: ពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសចិន និងប្រទេស GMS5 .... ៤៧
ក្រាហ្វិក ៣: និន្នាការនៃការនាំចូលរបស់ប្រទេសចិននូវផលិតផលមកពីប្រទេស GMS5 .... ៤៩
ក្រាហ្វិក ៤: និន្នាការនៃការនាំចូលពីប្រទេសចិនមកប្រទេស GMS5 .... ៥២
ក្រាហ្វិក ៥: ពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា និងចិន ៥៧
ក្រាហ្វិក ៦: និន្នាការនៃការនាំចូលពីកម្ពុជារបស់ចិន ៦០
ក្រាហ្វិក ៧: និន្នាការនៃការនាំចូលផលិតផលពីចិនមកកម្ពុជា ៦២

តារាង ១: សង្ខេបពីការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់កំរិតបំពុល គិតតាមវិស័យ ៣៦
តារាង ២: អាស៊ាន ៦ និងចិន ៤២
តារាង ៣: វៀតណាម ៤៣
តារាង ៤: កម្ពុជា ឡាវ និងភូមា ៤៣
តារាង ៥: តារាងពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងក្រុមងាយប៉ះពាល់: អាស៊ាន ៦ និងចិន ៤៤
តារាង ៦: តារាងពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងបញ្ជីងាយប៉ះពាល់ ៤៤
តារាង ៧: ផលិតផលនាំចេញពីប្រទេស GMS5 ទៅប្រទេសចិន ៤៨
តារាង ៨: ការនាំចូលនៃប្រទេស GMS5 ពីប្រទេសចិន ៥១
តារាង ៩: ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម-បរិស្ថានសំរាប់ពាណិជ្ជកម្មសរុបរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន ៥៤
តារាង ១០: មុខទំនិញនាំចេញរបស់កម្ពុជាទៅចិន ៥៩
តារាង ១១: រចនាសម្ព័ន្ធនៃការនាំចូលពីចិនរបស់កម្ពុជា ៦១
តារាង ១២: ម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្មសំរាប់ការនាំចេញពីកម្ពុជាទៅចិន ៦៣
តារាង ១៣: ផលចំណេញប៉ាន់ស្មានលើការបំពុល ដែលកម្ពុជាទទួលបានពីការនាំចូលទំនិញពីចិន ៦៤

តារាង A.1: កំរិតនៃការបំពុលបែងចែកតាមមធ្យោបាយបំពុល គិតតាមតម្លៃសរុបនៃធាតុចេញ ៧៥
តារាង A.2: ពាណិជ្ជកម្មថៃជាមួយចិន ៧៦
តារាង A.3: ពាណិជ្ជកម្មវៀតណាមជាមួយចិន ៧៧
តារាង A.4: ពាណិជ្ជកម្មឡាវជាមួយចិន ៧៨
តារាង A.5: ពាណិជ្ជកម្មមីយ៉ាន់ម៉ាជាមួយចិន ៧៩
តារាង A.6: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ប្រទេស GMS5 នៅក្នុងទីផ្សារចិន ៨០

តារាង A.7: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ថៃនៅក្នុងទីផ្សារចិន ៨០
តារាង A.8: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់វៀតណាមនៅក្នុងទីផ្សារចិន ៨១
តារាង A.9: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ឡាវនៅក្នុងទីផ្សារចិន...................... ៨១
តារាង A.10: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់មីយ៉ាន់ម៉ានៅក្នុងទីផ្សារចិន............. ៨២
តារាង A.11: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់កម្ពុជានៅក្នុងទីផ្សារចិន ៨២
តារាង A.12: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ចិននៅក្នុងទីផ្សារប្រទេស GMS5..... ៨៣
តារាង A.13: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ចិននៅក្នុងទីផ្សារកម្ពុជា ៨៣

បញ្ជីអក្សរកាត់

ស.រ.អា	សហរដ្ឋអាមេរិក
ASEAN	សមាគមប្រជាជាតិអាស៊ីអគ្នេយ៍ (Association of South East Asian Nations)
ACFTA	តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន (ASEAN-China Free Trade Area)
CDRI	វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (Cambodia Development Resource Institute)
EHP	កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ (Early Harvest Programme)
EKC	ខ្សែកោង Kuznets ស្តីពីបរិស្ថាន (Environmental Kuznets Curve)
FDI	វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (Foreign direct investment)
FTA	កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី (Free trade agreement)
GMS	មហាអនុតំបន់មេគង្គ (Greater Mekong Sub-region)
HS	ប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្ម (Harmonised System)
IISD	វិទ្យាស្ថានអន្តរជាតិសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មានចីរភាព (International Institute for Sustainable Development)
ISIC	ចំណាត់ថ្នាក់ឧស្សាហកម្មតាមស្តង់ដារអន្តរជាតិ (International Standard Industrial Classification)
MFN	លក្ខខណ្ឌអនុគ្រោះបំផុតផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម (Most favoured nation)
RCA	ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (Revealed comparative advantage)
SAM	ម៉ាទ្រីសគណនេយ្យសង្គម (Social accounting matrix)
WTO	អង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក (World Trade Organisation)

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ[១]

ក្រុមអ្នកស្រាវជ្រាវនៃ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (CDRI) រួមមាន លោក ហ៊ីង វុត្ថា ជាអ្នកស្រាវជ្រាវ និង បណ្ឌិត Hossein Jalilian ជានាយកផ្នែកស្រាវជ្រាវរបស់វិទ្យាស្ថាន ។ វិទ្យាស្ថានអន្តរជាតិសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មានចីរភាព (IISD) បានផ្តល់ជំនួយទ្រទ្រង់ផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុដល់ការសិក្សានេះ តាមរយៈបណ្តាញចំណេះដឹងខាងពាណិជ្ជកម្ម ។ ក្រុមអ្នកនិពន្ធ និងវិទ្យាស្ថាន CDRI សូមអរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅដល់វិទ្យាស្ថាន IISD ចំពោះជំនួយគាំទ្រដ៏សប្បុរសដល់គំរោងនេះ ។

អ្នកនិពន្ធ ក៏សូមថ្លែងអំណរគុណផងដែរដល់សមាជិកវិទ្យាស្ថាន IISD មានជាអាទិ៍ Aaron Cosbey, Heike Baumüller និង Oli Brown ដែលបានជួយផ្តល់យោបល់ស្ថាបនាលើក្របខ័ណ្ឌនៃការវិភាគ និងរបាយការណ៍ព្រាងនេះ ។ អ្នកនិពន្ធ ក៏សូមអរគុណចំពោះការផ្តល់ជាគំនិត និងយោបល់ដ៏មានតំលៃពីសំណាក់ភ្ញៀវកិត្តិយសជាច្រើន ដែលបានមកចូលរួមនៅក្នុងសិក្ខាសាលាការផ្សព្វផ្សាយពីរបកគំហើញជាដំបូង១នាពេលកន្លងទៅ ។

---

[១] ការសិក្សានេះ បានធ្វើឡើងក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃបណ្តាញចំណេះដឹងខាងពាណិជ្ជកម្ម ដែលជាគំរោងមួយរបស់វិទ្យាស្ថានអន្តរជាតិសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មានចីរភាព (www.tradeknowledgenetwork.net) ។

សេចក្ដីសង្ខេប

ជាងពីរទសវត្សរ៍កន្លងមកនេះ មហាអនុតំបន់មេគង្គ (GMS) ដែលមានប្រទេសកម្ពុជា ឡាវ ភូមា ថៃ វៀតណាម និងខេត្តយូណាននៃប្រទេសចិន បានឆ្លងកាត់បម្លាស់ប្ដូរខាងសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ចយ៉ាងលឿន ជាពិសេសនៅក្នុងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម តាមរយៈកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចដ៏ជិតស្និទ្ធ ។ នៅឆ្នាំ២០០៤ ក្នុងលក្ខណៈជាសមាជិកអាស៊ាន បណ្ដាប្រទេសក្នុង GMS5 (ប្រទេសទាំងអស់ក្នុង GMS លើកលែងខេត្តយូណានចេញ) និងប្រទេសចិន បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន (ACFTA) ។ ACFTA តំរូវឱ្យប្រទេសនីមួយៗកាត់បន្ថយពន្ធគយជាបណ្ដើរៗ លើទំនិញដែលនាំចេញមកពីប្រទេសជាដៃគូនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ។

ជាលទ្ធផលនៃការប្ដេជ្ញាចិត្តធ្វើឡើងនៅក្នុង ACFTA អត្រាពន្ធគយលើទំនិញនាំចេញពីចិន មកកាន់ប្រទេស GMS5 ក៏ដូចជាពីប្រទេស GMS5 ទៅចិន បានត្រូវកាត់បន្ថយ ។ ការវិភាគពីលំហូរពាណិជ្ជកម្មនៅមុន និងក្រោយ ACFTA បង្ហាញថា ពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 បានកើនឡើងយ៉ាងច្រើនបន្ទាប់ពីការចុះកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ជាពិសេសចំពោះមុខទំនិញដែលគេបានកាត់បន្ថយពន្ធគយ ។ និន្នាការស្រដៀងគ្នា ក៏បានសង្កេតឃើញនៅកម្ពុជាដែរ ទោះបីជាផលិតផលនាំចេញមួយចំនួនដែលទទួលបានការកាត់បន្ថយពន្ធ វាមានកំណើនយឺតក្ដី ដោយសារអ្នកនាំចេញជួបការលំបាកក្នុងការបំពេញតាមស្ដង់ដារនាំចូលរបស់ចិន សំរាប់ផលិតផលកសិកម្ម ដូចជា ដំឡូងឈើ សត្វចិញ្ចឹម និងត្រី ជាដើម ។ ការរកឃើញទាំងនេះ បង្ហាញថា ACFTA ជាកត្តាជំរុញយ៉ាងសំខាន់ដល់ការរីកដុះដាលយ៉ាងលឿននៃពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន ជាពិសេសបណ្ដាផលិតផល ដែលមិនចាំបាច់តំរូវតាមស្ដង់ដារដ៏ច្រើន ដូចជា ផ្នែកសុខភាព និងសុវត្ថិភាពចំណីអាហារជាដើម ។

ពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន គឺប្រមូលផ្ដុំលើក្រុមផលិតផលមួយចំនួនតូច ដូចជា គ្រឿងចក្រ និងគ្រឿងបរិក្ខាអគ្គិសនី លោហៈសំខាន់ៗ ផលិតផលរ៉ែ វត្ថុធាតុគីមី វាយនភ័ណ្ឌ សំលៀកបំពាក់ កៅស៊ូ និងផលិតផលបន្លែជាដើម ។ ពីរភាគបីនៃបរិមាណទំនិញធ្វើពាណិជ្ជកម្ម គឺជាផលិតផលស្ថិតក្នុងក្រុមមានការបំពុលតិចបំផុត (គឺប្រភេទដែលបញ្ចេញសារជាតិពុលតិចជាង ៥០០តោន/លានដុល្លារអាមេរិកនៃផលិតកម្ម) រីឯមួយភាគបី គឺជាផលិតផលស្ថិតក្នុងក្រុមដែលមានការបំពុលខ្ពស់បំផុត (គឺមានសារធាតុបំពុលច្រើនជាង ១៥០០តោន/លានដុល្លារអាមេរិកនៃផលិតកម្ម) ។ ការបំពុលកើតចេញពីក្រុមទីពីរនេះ មានច្រើនគួរឱ្យកត់សំគាល់ ហើយកំណើនពាណិជ្ជកម្មដែលគេអាចប៉ាន់ប្រមាណនេះ ទំនងជានឹងបង្កការបំពុលកាន់តែច្រើនទៀតនៅក្នុងរយៈពេលខ្លី ។

នៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្ម GMS ប្រទេសចិនជាផលិតករចំបងគេខាងមុខទំនិញស្ថិតក្នុងក្រុមមានសារធាតុបំពុលខ្ពស់ គឺបានន័យថា សកម្មភាពបំពុលភាគច្រើននៅក្នុងតំបន់ GMS វាមានប្រភពមកពីប្រទេសចិន ។ នៅកម្ពុជា កំណើនការនាំចូលទំនិញ ក្នុងក្រុមមានសារធាតុបំពុលខ្ពស់មកពីប្រទេសចិន បានធ្វើឱ្យប្រទេសយើងទទួលផលចំណេញយ៉ាងច្រើនពីពាណិជ្ជកម្មទាក់ទងនឹងបរិស្ថាន ប៉ុន្តែផលចំណេញនេះ បានមកពីការបំផ្លាញបរិស្ថាននៅក្នុងប្រទេសចិន ។

គេឃើញមានពាណិជ្ជកម្មខាងធនធានធម្មជាតិយ៉ាងច្រើននៅក្នុង GMS ដូចជា រ៉ែ ទំនិញកសិកម្ម និងឈើព្រមទាំងផលិតផលដែលផលិតចេញពីធនធានទាំងនេះ ។ ពាណិជ្ជកម្មទំនិញផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ បង្កការព្រួយបារម្ភជាច្រើនដល់បរិស្ថាន ទាក់ទិននឹងការរេចរឹលធនធាន ។ តំរូវការឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើយ៉ាងច្រើននៅចិនបាននាំឱ្យមានកំណើន ការនាំចេញផលិតផលទាំងនេះ ពីប្រទេស GMS5 ។ ពាណិជ្ជកម្មឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើដោយមិនមានច្បាប់គ្រប់គ្រងត្រឹមត្រូវ អាចធ្វើឱ្យថយចុះព្រៃឈើ និងនាំឱ្យមានបញ្ហាបរិស្ថានផ្សេងៗទៀត ដូចជា ការបាត់បង់ជីវៈចំរុះ សំណឹកដី ទឹកជំនន់ ការបាក់ដី និងបម្លាស់ប្តូរអាកាសធាតុ ។ ការពង្រីកវិស័យកសិកម្ម និងរុករករ៉ែ អាចដាក់សម្ពាធបន្ថែមទៀតទៅលើព្រៃធម្មជាតិ ។ ដោយសារពុំមានប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងវិស័យនេសាទ កំណើនពាណិជ្ជកម្មផលិតផលត្រី ទំនងជំរុញឱ្យមានការនេសាទហួសកំរិត ដែលមានផលប៉ះពាល់អាក្រក់ទៅលើស្តុកត្រី និងជីវភាពប្រជាជនមូលដ្ឋាន ជាពិសេសប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅពឹងផ្អែកដោយផ្ទាល់លើការនេសាទ ។

ការរេចរឹលធនធានធម្មជាតិ ជាចំណុចព្រួយបារម្ភដ៏ធំមួយសំរាប់កម្ពុជា ដែលជាប្រទេសនាំចេញផលិតផលជាច្រើនផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ ។ កម្ពុជាកំពុងជួបប្រទះបញ្ហាប្រឈមខាងបរិស្ថានយ៉ាងច្រើន រួមមាន ការបាត់បង់គំរបព្រៃឈើ ការរេចរឹលធនធានត្រីទឹកសាប ការរេចរឹលធនធាននៅតំបន់ឆ្នេរ ការបាត់បង់ជីវៈចំរុះ និងច្បាប់បរិស្ថានដ៏ទន់ខ្សោយ ។ កំណើនពាណិជ្ជកម្មផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិនៅក្នុងបរិបទនេះ ទំនងជាបង្កការខូចខាតច្រើនថែមទៀតដល់គុណភាពបរិស្ថាន ។

បញ្ហាបរិស្ថាន បានទទួលការយកចិត្តទុកដាក់មួយកំរិតពីថ្នាក់ដឹកនាំ GMS ដោយមានការព្រមព្រៀងគ្នានៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូល GMS ដើម្បីកែលំអកិច្ចសហប្រតិបត្តិការដោះស្រាយបញ្ហារួមខាងបរិស្ថាននៅក្នុងតំបន់ ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី នៅមានកង្វះយន្តការខាងស្ថាប័នមួយចំនួន សំរាប់សម្របសម្រួលការអនុវត្តគោលនយោបាយការពារបរិស្ថាន ឬផែនការសកម្មភាពផ្សេងៗ ។ អវត្តមានបទបញ្ញត្តិស្តីពីកិច្ចសហប្រតិបត្តិការផ្នែកបរិស្ថាននៅក្នុង ACFTA ក៏បង្ហាញពីកង្វះខាតគួរកត់សំគាល់នូវការបង្កើតគោលនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចក្នុងតំបន់ផងដែរ ។ ជាការពិតណាស់ ការដាក់បញ្ចូលបញ្ហាព្រួយបារម្ភពីបរិស្ថាន ទៅក្នុងរបៀបវារៈពាណិជ្ជកម្ម GMS មិនមែនងាយស្រួលទេ យោងតាមកំរិតអភិវឌ្ឍន៍ទាបនៅក្នុងតំបន់នាពេលបច្ចុប្បន្ន ដែលទាមទារឱ្យមានអត្រាកំណើនសេដ្ឋកិច្ចកំរិតខ្ពស់ និងមានចីរភាព ។ ប៉ុន្តែកំណើនសេដ្ឋកិច្ចដែលសំរេចបានដោយមានការបំផ្លិចបំផ្លាញបរិស្ថាន នឹងមិននាំឱ្យមានវឌ្ឍនភាពសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ចឋិតថេរឡើយ ។ ការស្វែងរកតុល្យភាពរវាងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងចីរភាពបរិស្ថាន គឺជាបញ្ហាអាទិភាពមួយដើម្បីសំរេចបានការអភិវឌ្ឍមានចីរភាពនៅក្នុង GMS ។ ដូចនេះ ជាការសំខាន់ដែលប្រទេស GMS ត្រូវពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការតាមរយៈគោលនយោបាយ និងស្ថាប័នផ្សេងៗ ដើម្បីឆ្លើយតបឱ្យបានសក្តិសិទ្ធិ ចំពោះបញ្ហាបរិស្ថាននានាដែលផុសឡើង ។

នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា រដ្ឋាភិបាលបានដាក់ចេញនូវក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ និងផែនការផ្សេងៗក្នុងគោលដៅគ្រប់គ្រង អភិរក្ស និងការពារបរិស្ថាន និងធនធានធម្មជាតិ ក្នុងរយៈពេលវែង ។ ប៉ុន្តែការអនុវត្តក្របខ័ណ្ឌទាំងនេះ បានជួបឧបសគ្គដោយសារកង្វះបុគ្គលិកមានជំនាញ ការបែងចែកថវិកាមិនបានគ្រប់គ្រាន់ ស្ថាប័នជាច្រើនមានមុខងារ

និងការទទួលខុសត្រូវត្រួតគ្នា និងភាពខ្សត់ខ្សោយនូវធនធានរូបវន្ត ។ រដ្ឋាភិបាល អ្នកផ្តល់ជំនួយ និងសហគមន៍សង្គមស៊ីវិល គួរប្រឹងប្រែងដោះស្រាយបញ្ហាជាអាទិភាពទាំងនេះ ។

ការសិក្សានេះបានបង្ហាញច្បាស់ពីបញ្ហាបរិស្ថានជាច្រើន ដែលអាចផុសចេញពីសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ដែលជាក្បាលម៉ាស៊ីនដ៏សំខាន់នៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច ។ ជាការសំខាន់មែនដែលប្រទេសនៅ GMS ត្រូវបន្តពង្រីកពង្រឹងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងសមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ច ប៉ុន្តែក៏ត្រូវតែគិតគូរផងដែរពីបញ្ហាបរិស្ថាន និងដាក់បញ្ចូលវាទៅក្នុងការចរចា និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានផ្សេងៗដែលពាណិជ្ជកម្មអាចបង្កដល់បរិស្ថាន ។ ធ្វើបែបនេះ ទើបពាណិជ្ជកម្មអាចជួយជំរុញកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងរួមចំណែកដល់ការអភិវឌ្ឍមានចីរភាព ។

ជំពូក ១

សេចក្ដីផ្ដើម

១.១. សាវតា

មហាអនុតំបន់មេគង្គ (GMS) រួមមានប្រទេសកម្ពុជា ឡាវ ភូមា ថៃ វៀតណាម និងខេត្តយូណានក្នុងប្រទេសចិនភាគនិរតី ។[២] តំបន់នេះគ្របដណ្ដប់លើផ្ទៃដីជិត ២,៣លានគ.ម[២] និងមានប្រជាជន ២៦៦លាននាក់ ។ ក្នុងអំឡុងពីរទសវត្សរ៍កន្លងទៅ GMS មានបម្លាស់ប្ដូរសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ចយ៉ាងលឿន ហើយគោលនយោបាយសេរីភាវូបនីយកម្មសេដ្ឋកិច្ច បានជួយផ្លាស់ប្ដូរប្រទេសមួយចំនួនក្នុង GMS ឱ្យទៅជាប្រទេសមានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចលឿនបំផុតក្នុងពិភពលោក ។ ប្រទេសមានរបបសេដ្ឋកិច្ចតាមផែនការប្រមូលផ្ដុំពីមុនចំនួន ៤ គឺ ចិន វៀតណាម ឡាវ និងកម្ពុជា បានចាប់អនុវត្តកម្មវិធីកំណែទំរង់សេដ្ឋកិច្ចយ៉ាងសកម្មចាប់តាំងពីចុងឆ្នាំ១៩៧០ (ចិន) ចុងឆ្នាំ១៩៨០ (វៀតណាម) និងដើមឆ្នាំ១៩៩០ (ឡាវ និងកម្ពុជា) ដោយទទួលបានជោគជ័យគួរឱ្យកត់សំគាល់ ។ នាពេលបច្ចុប្បន្ន ប្រទេសទាំងនេះមានភាពសេរី និងបើកចំហច្រើនជាងកាលពី ១៥ឆ្នាំមុន ទោះបីជាកំរិតសេរីភាវូបនីយកម្មទីផ្សារប្រែប្រួលខុសគ្នាច្រើនក្នុងចំណោមប្រទេសទាំងនេះក្ដី[៣] ហើយពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគបានដើរតួយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការសំរេចបានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចដ៏ខ្ពស់នេះ ។

ប្រទេសទាំងអស់ក្នុង GMS សុទ្ធតែចូលរួមក្នុងប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មពហុភាគី និងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីផ្សេងៗនៅក្នុងតំបន់ ។ ប្រទេស GMS ទាំងអស់សុទ្ធតែជាសមាជិកអង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក (WTO) លើកលែងតែប្រទេសឡាវមួយចេញដែលកំពុងដាក់ពាក្យសុំចូលជាសមាជិកអង្គការនេះ ។ បណ្ដាប្រទេស GMS5 សុទ្ធតែជាសមាជិកសមាគមប្រជាជាតិអាស៊ីអគ្នេយ៍ (អាស៊ាន) ដែលបង្កើតបានជាប្លុកពាណិជ្ជកម្មមួយសំរាប់ចរចាធ្វើកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី (FTAs) ជាមួយប្រទេសផ្សេងៗដូចជា ចិន អូស្ត្រាលី ញូវហ្ស៊ីលែន កូរ៉េខាងត្បូង

[២] ឯកសារនេះ ប្រើប្រាស់អក្សរកាត់ GMS សំរាប់ GMS ទាំងមូល ដែលរួមបញ្ចូលទាំងខេត្តយូណាននៃប្រទេសចិន និងប្រើ GMS5 សំរាប់តំបន់ GMS ដោយដកខេត្តយូណានចេញ ។

[៣] សន្ទស្សន៍បើកចំហពាណិជ្ជកម្មនៃបណ្ដាប្រទេសក្នុង GMS មានកំរិតខ្ពស់នៅឆ្នាំ២០០៥ គឺ ១៥៤សំរាប់ថៃ ១៤៧សំរាប់វៀតណាម ១២៥សំរាប់កម្ពុជា ៧៦សំរាប់ឡាវ និង ៧០សំរាប់ចិន ធៀបនឹង ៨២, ៦៤, ៣០, ៣៧ និង ២៧ សំរាប់ប្រទេសទាំងនេះនៅឆ្នាំ១៩៩០ ។

ជប៉ុន ឥណ្ឌា សហគមន៍អឺរ៉ុប និង ស.រ.អា ។ ប្រទេសចិន បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀង FTAs ក៏រិតតំបន់ចំនួន ២[៤] និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគីចំនួន ៥[៥] ហើយបានចរចាធ្វើ FTAs ជាមួយកូរ៉េខាងត្បូង និងអូស្ត្រាលី ។[៦]

កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីស្ទើរតែទាំងអស់ ដែលបានអនុវត្ត រឺចរចា ដោយបណ្តាប្រទេស GMS គឺភាគច្រើនស្តីពីទិដ្ឋភាពសេដ្ឋកិច្ចនៃពាណិជ្ជកម្ម ដោយផ្តោតលើការកាត់បន្ថយ និងការលុបបំបាត់របាំងពន្ធគយ និងមិនមែនពន្ធគយ ពាណិជ្ជកម្មសេវាកម្ម សេរីភាវូបនីយកម្មការធ្វើវិនិយោគ របាំងបច្ចេកទេសចំពោះពាណិជ្ជកម្ម និងការសំរបសំរួលពាណិជ្ជកម្ម ។ នៅក្នុងការចរចា គេបានយកចិត្តទុកដាក់តិចតួចណាស់ ទៅលើបញ្ហាបរិស្ថាន ។ ដោយហេតុថា ចីរភាពបរិស្ថាន ជាសមាសភាគមួយក្នុងចំណោមសមាសភាគទាំងបី (ពីរទៀតគឺ ការអភិវឌ្ឍខាងសង្គមកិច្ច និងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច) នៃការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព ហើយ GMS ត្រូវតែដោះស្រាយបញ្ហាបរិស្ថាននានាដែលជាការព្រួយបារម្ភ ឬរឿងសំខាន់ក្នុងតំបន់ ជាពិសេសបញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងទន្លេមេគង្គ និងធនធានរួមគ្នាផ្សេងទៀត ដូច្នេះកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មរបស់ប្រទេស GMS គួរតែមានបទបញ្ញត្តិផ្សេងៗស្តីពីបញ្ហាបរិស្ថាន ។

មកដល់ពេលនេះ មានការស្រាវជ្រាវតិចតួចណាស់ដែលធ្វើឡើងស្តីពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃ FTAs នៅក្នុង GMS ។ ការសិក្សានេះព្យាយាមបំពេញកង្វះខាតចំណេះដឹងនេះ តាមរយៈការពិនិត្យពីផលប៉ះពាល់ផ្នែកពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន ដែលអាចកើតមាន ដោយឈរលើទស្សនៈរបស់ប្រទេស GMS5 និងរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ។ យើងជ្រើសយកតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន (ACFTA) ធ្វើជាករណីសិក្សា ដើម្បីបង្ហាញពីទំនាក់ទំនងរវាង FTAs និងពាណិជ្ជកម្ម ព្រមទាំងផលប៉ះពាល់ជាយថាហេតុទៅលើបរិស្ថាននៃបម្លាស់ប្តូរលំហូរពាណិជ្ជកម្មដែលផុសចេញពី FTAs ។ ការសិក្សានេះ ពិនិត្យពីលក្ខណៈសំខាន់ៗ និងបទបញ្ញត្តិនៃ ACFTA ព្រមទាំងនិន្នាការទៅអនាគតនៃ ពាណិជ្ជកម្មនៅក្នុងអនុតំបន់នេះ ។ យើងបានបង្កើតម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម-បរិស្ថានមួយ សំរាប់ប្រើជាឧបករណ៍វាស់វែងប៉ាន់ស្មានពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃបម្លាស់ប្តូរលំហូរពាណិជ្ជកម្ម (សំរាប់ព័តិមានលំអិត សូមមើលផ្នែកវិធីសាស្ត្រ) ។

១.២. គោលដៅនៃការស្រាវជ្រាវ

ការសិក្សានេះ មានគោលដៅចំបងបង្កើនការយល់ដឹងពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃ FTAs នៅក្នុង GMS ព្រមទាំងជួយបញ្ជ្រាបគំនិតគិតគូរពីការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព ទៅក្នុងការចរចា និងការអនុវត្ត FTAs ។ គោលដៅជាក់លាក់រួមមាន: (១) បង្ហាញត្រួសៗពីទំនាក់ទំនងរវាង FTAs ពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន (២) ពិនិត្យ

---

[៤] កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន (ACFTA) និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មអាស៊ី-ប៉ាស៊ីហ្វិក (APTA) ពីមុនហៅថា កិច្ចព្រមព្រៀងក្រុងបាងកក ។

[៥] ចិន-ឈីលី FTA, ចិន-ហុងកុង FTA, ចិន-ម៉ាវ៉ុក FTA, ចិន-ប៉ាគីស្ថាន FTA និង ញូហ្សឺលែន-ចិន FTA ។

[៦] ដកស្រង់ពីមូលដ្ឋានទិន្នន័យកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីសំរាប់អាស៊ី នៃមជ្ឈមណ្ឌលសមាហរណកម្មតំបន់អាស៊ី (ARIC): http://www.aric.adb.org ។

ឡើងវិញពីលក្ខណៈសំខាន់ៗនៃ ACFTA ដែលផ្តោតទៅលើតារាងពេលកាត់បន្ថយពន្ធគយ និងមុខព្រួញនៃកិច្ចសហប្រតិបត្តិការ (៣) ពិនិត្យពីការវិវត្តនៃពាណិជ្ជកម្មចិន-GMS5 នៅក្រោម ACFTA និងវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃការវិវត្តនេះ នៅក្នុង GMS ជាពិសេសប្រទេសកម្ពុជា (៤) ស្វែងយល់ពីតំរូវការសំខាន់ៗ និងអាទិភាពនៃការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពរបស់កម្ពុជា និងរកមើលថាតើ ACFTA អាចប៉ះពាល់យ៉ាងណាដល់អាទិភាពទាំងនេះ (៥) ផ្តល់ព័ត៌មានដល់អ្នកកសាងគោលនយោបាយ (ជាពិសេសនៅតាមក្រសួងខាងពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន) អំពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថានជាសក្តានុពលនៃ FTAs ដើម្បីជួយឱ្យពាណិជ្ជកម្ម និងគោលនយោបាយខាងបរិស្ថាន កាន់តែរលូនគ្នាឡើងនៅក្នុងការចរចា FTAs នាពេលអនាគត ។

១.៣. ទំហំនៃការសិក្សា

ការសិក្សានេះព្យាយាមបំភ្លឺពីអន្តរកម្មរវាង FTAs ពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន តាមរយៈករណីសិក្សាមួយលើ ACFTA ។ អន្តរកម្មនេះមានភាពស្មុគស្មាញ ហើយការសិក្សាមានលទ្ធភាពតែមួយកំរិត ក្នុងការពិនិត្យពីបញ្ហាបរិស្ថានទាំងឡាយ ដែលអាចកើតមានឡើងដោយសារពាណិជ្ជកម្ម ជាពិសេសដោយសារ ACFTA បានចុះហត្ថលេខាស្រេចបាច់មិនទាន់យូរពេលប៉ុន្មានទេ ។

ម្យ៉ាងទៀតដោយសារកង្វះទិន្នន័យ ការសិក្សានេះមិនបានវិភាគលំអិតទៅលើទំនាក់ទំនងរវាង FTAs និងបម្លាស់ប្តូរនៅក្នុងលំហូរពាណិជ្ជកម្មទេ ។ ប៉ុន្តែការសិក្សាបានព្យាយាមបង្ហាញពីនិន្នាការដំបូងៗ នៅក្នុងលំហូរពាណិជ្ជកម្ម នៅមុន និងក្រោយពេលមាន ACFTA និងបានតភ្ជាប់លំហូរពាណិជ្ជកម្មយ៉ាងធូររលុង ទៅនឹងការកាត់បន្ថយពន្ធគយ ដើម្បីពន្យល់ពីភាពយឺតនៃពាណិជ្ជកម្មនានា ពាក់ព័ន្ធនឹងបម្លាស់ប្តូរពន្ធគយដែលជាលទ្ធផលនៃ FTA ។ ការសិក្សានេះ ពិនិត្យតែលើពាណិជ្ជកម្មទំនិញប៉ុណ្ណោះ ដោយមិនមើលពីផ្នែកសេវាកម្មទេ ។

ដោយពុំមានទិន្នន័យគ្រប់ជ្រុងជ្រោយទាក់ទងនឹងបរិស្ថាននោះ ការវិភាគពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថានដែលបណ្តាលមកពីពាណិជ្ជកម្ម ត្រូវពឹងផ្អែកជាចំបងលើភាពខ្លាំងក្លានៃការបំពុលដែលបណ្តាលមកពីសកម្មភាពផលិតកម្មដោយផ្តោតជាពិសេសលើផលិតផលសំរេច ។ ការវាយតំលៃបែបគុណភាពដ៏ទូលំទូលាយមួយពីផលប៉ះពាល់ផ្សេងៗទៀតខាងបរិស្ថាន មានរៀបរាប់នៅក្នុងផ្នែកស្តីពីប្រទេសកម្ពុជា ។ ការសិក្សានេះមិនពិនិត្យលើផលប៉ះពាល់ខាងសង្គមកិច្ចដែលកើតចេញពីពាណិជ្ជកម្មទេ ទោះបីជាអ្នកនិពន្ធមើលឃើញថា វាកើតមានពិតមែនក្តី ពីព្រោះរឿងនេះគួរវាយតំលៃតាមការស្រាវជ្រាវមួយថែមទៀត ។

ការសិក្សានេះ មិនមានផ្តល់ជាការសន្និដ្ឋាន ឬអនុសាសន៍ខាងគោលនយោបាយជាក់លាក់ខ្លាំងនោះទេ ហើយដោយសារតែកំហិតនានាដូចបានបញ្ជាក់ខាងលើ លទ្ធផលនៃការសិក្សានេះគួរប្រើការដោយប្រយ័ត្នប្រយែង ។ អ្នកនិពន្ធសង្ឃឹមថា ការសិក្សានេះនឹងជំរុញឱ្យមានការស្រាវជ្រាវថ្មីៗទៀត ដើម្បីវាយតំលៃពីអន្តរកម្មដ៏ស្មុគស្មាញរវាង FTAs ពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន នៅក្នុង GMS ។

១.៤. រចនាសម្ព័ន្ធ

ជំពូក ២ រៀបរាប់ដោយសង្ខេបពីការជជែកវែកញែកស្តីពីពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ដោយផ្តោតជាពិសេសលើទិដ្ឋភាព ៣ គឺ ១) បទបញ្ញត្តិច្បាប់ខាងបរិស្ថាន ការប្រកួតប្រជែង និងការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងនៃឧស្សាហកម្ម ២) កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថាន ៣) សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ។ ជំពូក ៣ ពណ៌នាពីវិធីសាស្ត្រប្រើប្រាស់សំរាប់វាស់វែងផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិទៅលើបរិស្ថាន (ជាពិសេសកំរិតខ្លាំងនៃការបំពុល) នៅក្នុង GMS (ទូទៅ) និងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ជំពូក ៤ ពិនិត្យពីលក្ខណៈផ្សេងៗនៃ ACFTA និងផលប៉ះពាល់ដែលអាចកើតមានទៅលើពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាននៅក្នុង GMS ។ ផ្នែកនេះចែកជាពីរចំណែកគឺ ១-ការពិនិត្យជាទូទៅ ពី ACFTA ដោយមានការពិភាក្សាពីការវិវត្តនៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ ហេតុផល និងលក្ខណៈសំខាន់ៗរបស់វា និង ២-ការពិភាក្សាពីពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសចិន និង GMS5 ព្រមទាំងផលប៉ះពាល់ទៅលើការបំពុលបរិស្ថាន ។ ជំពូក ៥ ពិនិត្យពីប្រទេសកម្ពុជា ដោយសិក្សាស្រាវជ្រាវពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថានដែលកើតពីពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា និងចិន នៅក្រោម ACFTA និងពិនិត្យពីតំរូវការ និងអាទិភាពផ្សេងៗរបស់កម្ពុជា ក្នុងការរក្សាចីរភាពធនធានធម្មជាតិ និងបរិស្ថាន ។ ជំពូក ៦ ផ្តល់ការសន្និដ្ឋាន និងការពិភាក្សាពីគោលនយោបាយយ៉ាងសង្ខេប ។

ជំពូក ២

ការពិនិត្យជាទូទៅជុំវិញការជជែកដេញដោលពីពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន

ការសិក្សាអំពីពាណិជ្ជកម្ម និងផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថាន បានលេចឡើងក្នុងលក្ខណៈប្រៀបធៀបនាពេលថ្មីៗនេះ ។ ចាប់តាំងពីអំឡុងឆ្នាំ១៩៧០ ការព្រួយបារម្ភកាន់តែខ្លាំងចំពោះការធ្លាក់ចុះនៃបរិស្ថាន ដែលបណ្តាលមកពីការរីកលូតលាស់ឆាប់រហ័សនៃវិស័យឧស្សាហកម្ម កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងសាកលភាវូបនីយកម្ម បានជំរុញឱ្យអ្នកវិភាគផ្តល់ជាអនុសាសន៍ដើម្បីបញ្ច្រាបការយល់ដឹកពីបញ្ហាបរិស្ថាន ទៅក្នុង កិច្ចការពាណិជ្ជកម្មផ្សេងៗ ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី បញ្ហាទាំងនេះ មិនត្រូវបានបញ្ច្រាបដោយប្រសិទ្ធភាពឡើយ ហើយបញ្ហានេះនាំឱ្យមានការជជែកដេញដោលពីទំនាក់ទំនងរវាងពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថានកាន់តែច្រើន-ចាប់តាំងពីផលប៉ះពាល់នៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ទៅលើពាណិជ្ជកម្ម រហូតដល់ឥទ្ធិពលនៃកំណើន និងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន ។ ផ្នែកនេះពិនិត្យឡើងវិញលើការជជែកដេញដោលពីទំនាក់ទំនងរវាងពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ដោយផ្តោតលើតថភាពសំខាន់បីយ៉ាងក្នុងការជជែកដេញដោលជាទូទៅគឺៈ ១) បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ការប្រកួតប្រជែង និងការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឧស្សាហកម្ម ឬ "សម្មតិកម្មពីជំរកនៃការបំពុល" (pollution haven hypothesis) ។ ២) កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថាន ។ ៣) សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ។ ការពិនិត្យឡើងវិញនេះ នឹងមិនពិភាក្សាពីវិធីសាស្ត្រសិក្សាផ្សេងៗទេ ប៉ុន្តែព្យាយាមពន្យល់ពីរបកគំហើញសំខាន់ៗ ទាំងផ្នែកគាំទ្រ និងផ្នែកប្រឆាំងនឹងសម្មតិកម្ម ស្តីពីពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ។

២.១. បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ការប្រកួតប្រជែង និងការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឧស្សាហកម្ម

២.១.១ តើបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង ប៉ះពាល់ដល់ការប្រកួតប្រជែងដែរឬទេ?

គោលនយោបាយបរិស្ថាន អាចប៉ះពាល់ដល់ចំណាយផលិតកម្ម និងការប្រកួតប្រជែងផងដែរ ។ ការងារជាទ្រឹស្តីនេះ ដាក់បញ្ចូលការចំណាយខាងបរិស្ថាន ទៅក្នុងមុខងារផលិតកម្ម[៧] និងប៉ាន់ស្មានពីផលប៉ះពាល់នៃការចំណាយខាងបរិស្ថាននេះទៅលើការប្រកួតប្រជែង ។ ការងារផ្នែកលើការពិសោធមួយចំនួនដែលធ្វើឡើង ដើម្បីសាកល្បងសម្មតិកម្មនេះ បានបង្ហាញលទ្ធផលចំរុះផ្សេងៗគ្នា ។ លទ្ធផលខ្លះ គាំទ្រដល់ការរិះគន់ថា គោលនយោបាយបរិស្ថាន បានបង្កើនចំណាយផលិតកម្មយ៉ាងច្រើន ដូចនេះ វាកាត់បន្ថយការប្រកួតប្រជែង ។ លទ្ធផលខ្លះទៀត អះអាងថា ការចំណាយខាងបរិស្ថាន ដើរតួនាទីតូចតាចបើធៀបនឹងកត្តាដទៃទៀត ក្នុងការកំណត់ពីឧត្តមភាពប្រៀបធៀប និងការប្រកួតប្រជែង ។

[៧] ការចំណាយផលិតកម្ម ជាប់ទាក់ទងនឹងការចំណាយលើធាតុចូលជាច្រើនរួមមានទាំងពលកម្ម មូលធន និងបច្ចេកវិទ្យា ។ ក្នុង ករណីនេះ ការចំណាយប្រតិបត្តិតាមស្តង់ដារបរិស្ថាន បានត្រូវបញ្ចូលទៅក្នុងការចំណាយផលិតកម្ម ។

ការសិក្សាថ្មីៗ ដែលអង្កេតលើផលប៉ះពាល់នៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានទៅលើការប្រកួតប្រជែង មាននៅក្នុងស្នាដៃរបស់ Siebert (1974), Pethig (1976) និង McGuire (1982) ។ លទ្ធផលផ្អែកលើការពិសោធរបស់ពួកគេ បានបង្ហាញពីការសន្និដ្ឋានជាទូទៅថា ស្តង់ដារបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង ធ្វើឱ្យស្ថានភាពប្រកួតប្រជែងរបស់ប្រទេសចុះទន់ខ្សោយក្នុងវិស័យឧស្សាហកម្មអតិផលដែលមានការបំពុល និងកាត់បន្ថយការនាំចេញរបស់ឧស្សាហកម្មទាំងនេះ ។ អ្នកនិពន្ធ Lucas, Wheeler និង Hettige (1992) បានព្យាយាមសិក្សាសាកល្បងជំនួសកន្លែងសម្មតិកម្មពីមុន ដោយប្រើការវាយតំលៃពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំនៃកំរិតបំពុលដោយផលិតកម្ម នៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៦០-៨៨ លើគំរូតាងដ៏ធំមួយនៃប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ និងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍មួយចំនួន ។ អ្នកនិពន្ធទាំងបីខាងលើរកឃើញថា កំរិតបំពុលនៅក្នុងប្រទេសដែលមានចំណូលទាប (ដែលមានស្តង់ដារបរិស្ថានទាប) មានកំរិតខ្ពស់ជាង បើធៀបនឹងប្រទេសដទៃ ដោយសារប្រទេសទាំងនេះ មានជំនាញខាងធ្វើសកម្មភាពបំពុលខ្លាំងក្លា ។ អ្នកនិពន្ធ Low និង Yeats (1992) ដោយផ្អែកលើកំរិតបំពុលដោយពាណិជ្ជកម្មរវាងប៉ែកខាងជើង និងខាងត្បូង បានរកឃើញដែរថា ប៉ែកខាងត្បូងនាំចេញផលិតផលកខ្វក់ច្រើនជាង បើធៀបនឹងផលិតផលរបស់ពួកប៉ែកខាងជើង ។

ទោះយ៉ាងនេះក្តី ការសិក្សាផ្អែកលើការពិសោធផ្សេងទៀត មិនបានរកឃើញភស្តុតាងច្បាស់លាស់ណាមួយដែលថា បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន មានផលប៉ះពាល់លើការប្រកួតប្រជែងទេ (OECD 1993; Tobey 1990; Walter 1973) ។ ការសិក្សាទាំងនេះ បានប៉ាន់ស្មានថា ការកាត់បន្ថយចំណាយនៅក្នុងប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ មានក្នុងកំរិត ១-៣% នៃចំណាយសរុប បង្ហាញថាឥទ្ធិពលលើតំលៃ ចំពោះបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន មិនសូវសំខាន់នោះទេ ។ មតិជំទាស់មួយចំនួនទៀតលើកឡើងថា បទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង ធ្វើឱ្យក្រុមហ៊ុនមួយចំនួនប្រើប្រាស់បច្ចេកវិទ្យាកាន់តែទំនើបក្នុងផលិតកម្ម ហើយជំរុញឱ្យមានការកែប្រែការស្រាវជ្រាវ និងការអភិវឌ្ឍ ឆ្ពោះទៅរកភាពសមស្របល្អខាងបរិស្ថាន ការបង្កើនផលិតភាពសរុប និងការពង្រីកការអនុវត្ត ។ មតិនេះ ត្រូវបានគេដឹងលឺជាទូទៅថា ជាសម្មតិកម្មរបស់ Porter ។ Porter និង van der Linde (1995) បានវែកញែកថា អ្នកធ្វើគោលនយោបាយថ្នាក់ដឹកនាំអាជីវកម្ម និងបរិស្ថានវិទូ បានផ្តោតលើឥទ្ធិពលនៃការចំណាយដែលមិនមានការប្រែប្រួលនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ហើយពួកគេទាំងនោះ មិនបានអើពើពីការប៉ះប៉ូវសំខាន់ៗខាងផលិតភាព ដែលបានពីការកែប្រែកើតឡើងពីបទបញ្ញត្តិទាំងនោះទេ ។ អ្នកនិពន្ធទាំងពីរនេះ បានលើកឡើងថា បទបញ្ញត្តិបរិស្ថានដែលបង្កើតស្តង់ដារបរិស្ថានត្រឹមត្រូវមួយចំនួនអាចនាំទៅរកវិធីសាស្ត្រថ្មីដែលអាចបន្ថយតំលៃផលិតផល និងធ្វើឱ្យមានភាពស៊ីគ្នានៃគុណភាពផលិតផលល្អប្រសើរឡើង និងបង្កើនទ្រព្យផលិតភាពធនធាន ។ ជាចុងបញ្ចប់ ការលើកស្ទួយទាំងនេះ ធ្វើឱ្យក្រុមហ៊ុននានាកាន់តែមានលក្ខណៈប្រកួត ប្រជែងខ្លាំងឡើង មិនមែនបន្ថយកំលាំងប្រកួតប្រជែងនោះទេ ។

ក្នុងន័យគាំទ្រសម្មតិកម្មរបស់ Porter នោះ Berman និង Bui (1998) បានពិនិត្យពីឥទ្ធិពលនៃបទបញ្ញត្តិដើម្បីរក្សាគុណភាពខ្យល់របស់ ស.រ.អា ទៅលើផលិតភាពរបស់រោងចក្រស្លប្រេងកាតមួយចំនួនពីឆ្នាំ១៩៧៧-១៩៩៣ ហើយបានរកឃើញថា រោងចក្រស្លប្រេងកាត ដែលស្ថិតនៅក្នុងតំបន់មានបទបញ្ញត្តិតឹងរ៉ឹង ដូចជាកាលីហ្វ័រញ៉ាខាងត្បូងជាដើម មានកំណើនផលិតភាពលឿនជាង រោងចក្រស្លប្រេងកាត ដែលដំណើរការក្រោមបទបញ្ញត្តិមិនសូវតឹងរ៉ឹង ។ បញ្ហានេះ ប្រហែលមកពីរោងចក្រដែលនៅក្រោមបទបញ្ញត្តិតឹងរ៉ឹង ត្រូវបង្ខំឱ្យស្វែងរក

បច្ចេកវិទ្យាថ្មីទំនើបសំរាប់ផែនការវិនិយោគរបស់ពួកគេ ។ Cohen និង Fenn (1997) បានធ្វើការពិនិត្យមើលថា តើការអនុវត្តខាងបរិស្ថានបានល្អ ធ្វើឱ្យខូចខាត ឬជួយដល់កំរិតចំណេញខាតរបស់ក្រុមហ៊ុន ។ ការសិក្សារបស់ពួកគេ ផ្អែកលើទិន្នន័យហិរញ្ញវត្ថុ និងបរិស្ថានរបស់ក្រុមហ៊ុនចំនួន ៥០០ ដែលបានបញ្ចូលក្នុងសន្ទស្សន៍ស្តង់ដារ និងសន្ទស្សន៍អន់ខ្សោយនៃឧស្សាហកម្មចំនួន៨៥ ។ អ្នកនិពន្ធទាំងពីរ បានប្រៀបធៀបពីលទ្ធផលនៃមូលប័ត្រវិនិយោគ ២សំណុំ: សំណុំមូលប័ត្រ "បៃតង" មួយ ដែលបញ្ចូលនូវឧស្សាហកម្មនាំមុខគេខាងបរិស្ថាន (ឧស្សាហកម្មទាំងឡាយដែលមានការអនុវត្តខាងបរិស្ថានល្អជាងឧស្សាហកម្មកំរិតកណ្តាល) និងសំណុំមូលប័ត្រ "ពណ៌ត្នោត" មួយ ដែលដាក់ចូលនូវឧស្សាហកម្មមានការអនុវត្តខាងបរិស្ថាននៅពីក្រោយគេ ។ ពួកគាត់បានរកឃើញថា ក្នុង ៨០% នៃការប្រៀបធៀប មូលប័ត្រ "ពណ៌បៃតង" មានជោគជ័យខាងហិរញ្ញវត្ថុជាងមូលប័ត្រ "ពណ៌ត្នោត" ។ អ្នកនិពន្ធទាំងពីរ ក៏បានសន្និដ្ឋានថា មិនមានភស្តុតាងជាប្រព័ន្ធណាដែលបង្ហាញថា ការអនុវត្តខាងបរិស្ថានបានល្អ នាំទៅរកការថយចុះនៃផលចំណេញឡើយ ។

សរុបមក បញ្ហាព្រួយបារម្ភពីការប្រកួតប្រជែង ដែលបណ្តាលមកពីគោលនយោបាយបរិស្ថាន ហាក់ដូចជាត្រូវបានបំផ្លើសពីការពិត ដោយមិនមានភស្តុតាងផ្អែកលើការពិសោធច្បាស់លាស់ណាមួយ សំរាប់យកមកគាំទ្រដល់ការប្រមើលមើលជាលក្ខណៈទ្រឹស្តីទាំងនេះឡើយ ។ ការប្រកួតប្រជែង ត្រូវបានកំណត់ដោយកត្តាផ្សេងៗរួមមាន ធនធានមនុស្ស បច្ចេកវិទ្យា បរិយាកាសអាជីវកម្ម គុណភាពនៃស្ថាប័នរបស់ប្រទេស ។ល។ ការត្រួតពិនិត្យខាងបរិស្ថាន ទំនងជានឹងជួយបង្កើនចំណាយលើផលិតកម្ម ប៉ុន្តែ បើមើលពីការចំណាយក្នុងផលិតកម្មសរុបនោះ ការចំណាយផ្នែកបរិស្ថាននេះ ហាក់ដូចជាមិនមែនជាបញ្ហាសំខាន់ឡើយ ហើយវាមានផលប៉ះពាល់តិចតួចប៉ុណ្ណោះទៅលើថ្លៃ និងការប្រកួតប្រជែងខាងផលិតកម្ម បើធៀបនឹងកត្តាផ្សេងៗទៀត ។

២.១.២. តើបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ធ្វើឱ្យឧស្សាហកម្មកខ្វក់មួយចំនួន ផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឬ?

សំណួរមួយផ្សេងទៀត ដែលបានពិភាក្សាផងដែរគឺ តើបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ជំរុញឱ្យឧស្សាហកម្មដែលមានកំរិតបំពុលលើសលុបផ្លាស់ទី ទៅកាន់ប្រទេសដែលកំរិតស្តង់ដារបរិស្ថានទាបជាងឬយ៉ាងណា? គេស្គាល់បាតុភូតនេះជាទូទៅថា ជា "សម្មតិកម្មពីជំរកនៃការបំពុល" ។ កត្តានេះពង្រីកនូវកត្តាក្លាសិក២ នៃគំរូពាណិជ្ជកម្ម (មូលធន និងពលកម្ម) ដោយចាត់ទុកការបំពុល ជាកត្តាផលិតកម្មមួយ ។ ការបំពុលលើសលុប ឬមិនសូវមានការបំពុល គឺកំណត់ដោយគោលនយោបាយបរិស្ថាន ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងទាំងតំលៃដែលសង្គមផ្តល់ចំពោះបរិស្ថាន និងទាំងលទ្ធភាព និងសមត្ថភាពក្នុងការស្រូបយកការបំពុល ។ គេគិតថា ប្រទេសមួយមានការបំពុលបរិស្ថានលើសលប់ នៅពេលដែលវាមានសមត្ថភាពស្រូបយកការបំពុលក្នុងបរិមាណច្រើន ដែលអាចធ្វើឱ្យប្រទេសនោះប្រឈមមុខនឹងការបំពុលបាន ហើយក៏ទទួលបានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបច្រើនពីសកម្មភាពបំពុលលើសលុប ។ សម្មតិកម្មនេះ ប៉ាន់ប្រមាណថា ប្រទេសដែលមិនសូវមានភាពតឹងរ៉ឹងខាងស្តង់ដារបរិស្ថាន នឹងទទួលបានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបក្នុងឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុលខ្លាំងក្លា ឬឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ហេតុដូច្នេះហើយប្រទេសទាំងនោះ នឹងទាក់ទាញនូវការវិនិយោគក្នុងវិស័យនេះកាន់តែច្រើនឡើង ។ ការសិក្សាជាច្រើន ព្យាយាមសាកល្បងសម្មតិកម្មនេះ ហើយលទ្ធផលផ្អែកលើ

ការពិសោធទាំងនោះ មានការប្រែប្រួល អាស្រ័យលើប្រទេសដែលបានសិក្សា ក្របខ័ណ្ឌពេលវេលានិងវិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ ។ ផ្នែកផ្សេងៗខាងក្រោមនេះ នឹងបង្ហាញពីលទ្ធផលផ្អែកលើការពិសោធ ដែលបានមកពីការសិក្សាគួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍មួយចំនួនដែលគាំទ្រ និងមួយចំនួនទៀតប្រឆាំងនឹង "សម្មតិកម្មពីជំរកនៃការបំពុល" ។

ការសិក្សាដែលគាំទ្រថាឥទ្ធិពលនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន នាំឱ្យមានបម្លាស់ប្តូរទីតាំង

ការសិក្សាជាច្រើន ផ្តល់ភស្តុតាងគាំទ្រលើទស្សនៈថា ឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ផ្លាស់ប្តូរទីតាំងដោយសារបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង (Low & Yeats 1992; Henderson 1996; Kahn 1997; Gray 1997; Xing & Kolstad 2002; Brunnermeier & Levinson 2004) ។ តួយ៉ាងអ្នកនិពន្ធ Low និង Yeats (1992) បានប្រើរង្វាស់ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA)[៨] ដើម្បីកំណត់ពីទំហំនៃទីតាំងដែលទាក់ទាញឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ទៅកាន់ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ដែលទំនងជាមានស្តង់ដារបរិស្ថានករិតទាប ។ លទ្ធផលនៃការសិក្សាបង្ហាញថា ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ មាននិន្នាការខ្ពស់ជាងក្នុងការអភិវឌ្ឍន៍ជ្រៅនៅក្នុងឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុល ។

Henderson (1996) បានពិនិត្យពីឥទ្ធិពលនៃបទបញ្ញត្តិស្តីពីស្រទាប់អូសូននៅលើផ្ទៃផែនដី ស្តីពីសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ហើយលោកបានធ្វើការសាកល្បងថា តើបទបញ្ញត្តិនេះ មានឥទ្ធិពលលើការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងរោងចក្រផ្សេងៗនៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិកឬទេ ។ លោកបានរកឃើញថា មានការថយចុះរោងចក្រដែលមានការបំពុលគួរឱ្យកត់សំគាល់ នៅក្នុងតំបន់នានា ដែលបានប្តូរទំរង់ថាមានស្ថានភាពមិនទាន់សំរេចបានតាមស្តង់ដារ (non-attainment status) ដែលតំរូវឱ្យរោងចក្របំពាក់ឧបករណ៍ផលិតកម្មបៃតង ដើម្បីកាត់បន្ថយការបញ្ចេញសារធាតុពុល ។ ផ្ទុយមកវិញ រោងចក្រដែលមានការបំពុលបរិស្ថាន មានការកើនឡើងច្រើននៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដែលមានស្ថានភាពសំរេច (attainment status) ។ ឧស្សាហកម្មបំពុលបរិស្ថាន មានការរីករាលដាលដោយរំកិលពីតំបន់ដែលមានស្ថានភាពមិនទាន់សំរេចបាន (ដែលមានការបំពុល) ទៅតំបន់ដែលមានស្ថានភាពសំរេចបាន (មានការបំពុលតិចតួចពីដំបូង) ។ ការរកឃើញនេះ ត្រូវបានគាំទ្រដោយអ្នកនិពន្ធ Kahn (1997) ដែលលោកបានលើកឡើងថា ការធ្វើឱ្យប្រសើរឡើង គុណភាពខ្យល់នៅតំបន់ដែលរងការបំពុល បានអនុវត្តសំរេចមួយផ្នែក តាមរយៈការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងរបស់ឧស្សាហកម្មដែលបំពុលបរិស្ថាន ដោយសារករិតខុសគ្នានៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ។

Gray (1997) ព្យាយាមធ្វើការសាកល្បងថា តើភាពខុសគ្នាតាមតំបន់ផ្សេងៗនៅ ស.រ.អា លើបទបញ្ញត្តិស្តីពីការបំពុល មានផលប៉ះពាល់ដល់ការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងនៃសកម្មភាពផលិតកម្មឬទេ ។ គាត់បានរកឃើញចំណងទាក់ទងសំខាន់មួយរវាងករិតនៃភាពតឹងរ៉ឹងនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន និងចំនួនរោងចក្របើកថ្មី -គឺរដ្ឋដែលមាន

---

[៨] ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបដោយចំហ ជាការវាស់វែងពីការអនុវត្តការប្រកួតប្រជែងជាលក្ខណៈប្រៀបធៀបនៃការនាំចេញផលិតផល ឬប្រភេទទំនិញជាក់លាក់មួយរបស់ប្រទេសណាមួយ ។ គេគណនាវា ដោយយកចំណែកនៃប្រទេសនៅក្នុងការនាំចេញ ផលិតផលជាក់លាក់មួយរបស់ក្នុងពិភពលោក ទៅចែកនឹងចំណែកប្រទេសនោះនៅក្នុងពាណិជ្ជកម្មពិភពលោកសរុប ។ ផលិតផលដែលមានសមាភាគធំជាង ១ ត្រូវបានគិតថាជាសូចនាករនៃឧត្តមភាពប្រៀបធៀបរបស់ប្រទេសនោះធៀបនឹងផលិតផលដែលមានសមាភាគតូចជាង ១ ។

បទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹងកាន់តែច្រើន នោះចំនួនរោងចក្រផលិតកម្មថ្មីនៅក្នុងរដ្ឋទាំងនោះ កាន់តែតិចទៅវិញ ។ Xing និង Kolstad (1998) បានបញ្ជាក់លើលទ្ធផលទាំងនេះ ដោយពួកគាត់បានពិនិត្យមើលលើវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (FDI) នៃឧស្សាហកម្មមួយចំនួនរបស់ ស.រ.អា រួមមានទាំងឧស្សាហកម្មដែលចំណាយខ្ពស់ ទៅលើការត្រួតពិនិត្យការបំពុល (ផ្នែកធាតុគីមី និងលោហៈចំបង។) និងឧស្សាហកម្មដែលចំណាយទាបលើការត្រួតពិនិត្យការបំពុល (ផ្នែកគ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើ និងមិនប្រើថាមពលអគ្គិសនី សំភារៈដឹកជញ្ជូន និងផលិតផលអាហារ) ដើម្បីវាយតំលៃពីឥទ្ធិពលនៃគោលនយោបាយបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង ទៅលើការបោះទីតាំងនៃឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុល ។ ការវិភាគជាលក្ខណៈស្ថិតិបង្ហាញថា ភាពធូររលុងនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាននៅក្នុងប្រទេសមួយ គឺជាកត្តាកំណត់សំខាន់មួយចំពោះ FDI ពី ស.រ.អា ក្នុងឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុលលើសលប់ ហើយវាមិនសំខាន់ឡើយ ចំពោះឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុលតិចតួចនោះ ។ លទ្ធផលនេះ ត្រូវបានអះអាងបញ្ជាក់ដោយអ្នកស្រាវជ្រាវដដែលនេះ (Xing & Kolstad, 2002) តាមរយៈការសិក្សាថ្មីៗជាច្រើនរបស់ពួកគាត់ ដែលពិនិត្យមើលពីផលប៉ះពាល់នៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ទៅលើចលនាមូលធនក្នុងឧស្សាហកម្មដែលមានការបំពុលនៅសហរដ្ឋអាមេរិក ។

Brunnermeier និង Levinson (2004) បានសិក្សាទៅលើឯកសារមានស្រាប់នានាស្តីពីសម្មតិកម្មពីជំរកនៃការបំពុល រើកញែកពីការសិក្សាថ្មីនេះ ដែលគាំទ្រចំពោះឥទ្ធិពលនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានដែលនាំឱ្យមានការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឧស្សាហកម្ម ។ ការសិក្សាទាំងនោះ បានប្រើទិន្នន័យជាក្រុមដើម្បីត្រួតពិនិត្យពីភាពមិនស្មើសាច់ដែលមិនបានអង្កេត ឬបានប្រើប្រាស់ឧបករណ៍ដើម្បីត្រួតពិនិត្យពីភាពគ្មានមូលហេតុជាក់ស្តែង ហើយបានរកឃើញពីឥទ្ធិពលសំខាន់ៗយ៉ាងច្រើនលើជំរកនៃការបំពុល ។

ការសិក្សាដែលមិនបានរកឃើញថា បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ជះឥទ្ធិពលទៅលើបម្លាស់ប្តូរទីតាំង

ការសិក្សាមួយចំនួន មិនបានរកឃើញភស្តុតាងណាដែលគាំទ្រដល់ទ្រឹស្តីនៃការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងឧស្សាហកម្មកខ្វក់បណ្តាលមកពីបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹងនោះទេ (Duerksen et al. 1980; Walter 1982; Beghin et al. 1997a; Eskeland et al. 1997) ។ ការសន្និដ្ឋានបែបនេះ ផ្អែកលើការរើកញែកថា បន្ទុកចំណាយលើការត្រួតពិនិត្យ បរិស្ថានមិនមានអ្វីធំដុំទេ ប៉ុន្តែមានកត្តាផ្សេងៗទៀតជាច្រើន (រួមមាន ធនធានធម្មជាតិ ទំហំទីផ្សារ ច្រកចូលទៅកាន់ទីផ្សារអន្តរជាតិ ធនធានមនុស្ស និងការលើកទឹកចិត្តផ្នែកវិនិយោគ) ដែលមានផលប៉ះពាល់ខ្លាំងដល់ធ្វើការសំរេចចិត្តវិនិយោគ ។ ការសិក្សាមុនៗរបស់ Duerksen et al. (1980) បានប្រើប្រាស់ទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្ម និងការវិនិយោគដើម្បីកំណត់ថាតើភាពខុសគ្នាក្នុងការចំណាយលើការត្រួតពិនិត្យបរិស្ថាន នាំឱ្យឧស្សាហកម្មមួយចំនួនចាកចេញពី ស.រ.អា ទៅកាន់បណ្តាប្រទេសលូតលាស់តិចជាងគេមែនឬទេ ហើយបានរកឃើញថា ប្រទេសដែលទទួលបានការវិនិយោគពីបរទេសច្រើនបំផុតលើផ្នែកដែលពោរពេញដោយការបំពុល ដូចជា ផ្នែកសារធាតុគីមី ក្រដាស លោហៈ និងស្ពាន់ឥន្ធនៈជាដើមគឺ ប្រទេសឧស្សាហកម្មដទៃផ្សេងទៀតដែលមិនមែនជាប្រទេសលូតលាស់តិចជាងគេឡើយ ។ គាត់រកឃើញទៀតថា ចំណែកនៃការវិនិយោគផ្ទាល់របស់សហរដ្ឋអាមេរិកនៅបរទេសលើផ្នែកឧស្សាហកម្ម ដែលពោរពេញដោយការបំពុលនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសលូតលាស់តិចជាងគេ មិនមានការកើនឡើងច្រើនទេ បើធៀបនឹង

ប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ដទៃទៀត ។ ការសិក្សានេះសន្និដ្ឋានថា មិនមានភស្តុតាងអ្វីស្ដីពីការរីករាលដាលនៃបម្លាស់ប្ដូរទីតាំងឧស្សាហកម្មរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក ទៅរកដែនជំរកនៃការបំពុលឡើយ ។

Walter (1982), Repetto (1995), Albrecht (1998) និង Eskeland et al. (1997) បានសិក្សាស្រដៀងគ្នាដោយផ្អែកលើការវិភាគទិន្នន័យវិនិយោគ ។ ឧទាហរណ៍ Walter (1982) បានពិនិត្យពីនិន្នាការក្នុងការវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស ទាំងទៅលើឧស្សាហកម្មធំរុះ និងគោលដៅរបស់ក្រុមហ៊ុនមកពីតំបន់អឺរ៉ុបខាងលិច ប្រទេសជប៉ុន និងសហរដ្ឋអាមេរិកនៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៧០-៧៨ ។ គាត់បានរកឃើញថា ទោះបីជាផលិតកម្មពីបរទេសខាងឧស្សាហកម្មដែលពោរពេញដោយការបំពុល មានចំនួនច្រើនក៏ដោយ ក៏មានភស្តុតាងតិចតួចណាស់ដែលបង្ហាញថាការចំណាយលើការត្រួតពិនិត្យបរិស្ថាន មានផលប៉ះពាល់លើតួលេខនៃផលិតកម្មនេះ ។ ជាលទ្ធផល គាត់សន្និដ្ឋានថា មិនមានភស្តុតាងដែលគាំទ្រថា វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (FDI) មាននិន្នាការងាកទៅរកប្រទេស ដែលមានកំរិតស្តង់ដារធូររលុងជាងនោះទេ ។

ប្រហាក់ប្រហែលនេះដែរ Repetto (1995) បានកត់សំគាល់ថា ទោះបីប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ និងប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល ទទួលបាន FDI ពី ស.រ.អា ចំនួន ៤៥% ក៏ដោយ ក៏ចំណែកនៃឧស្សាហកម្មដែលងាយពាក់ព័ន្ធនឹងបរិស្ថានរបស់ពួកគេ (ឥន្ទនៈ និងឧស្ម័ន, ធាតុគីមី និងលោហៈធំបង៧ ឬលោហៈ កែច្នៃ) មានតិចតួចប៉ុណ្ណោះ ។ ចំពោះការវិនិយោគលើផ្នែកនេះ ប្រទេសទាំងពីរប្រភេទខាងលើទទួលបានតែ ៥% ប៉ុណ្ណោះ ធៀបនឹង ២៤% ដែលទទួលបានដោយប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ ។ លោកបានសន្និដ្ឋានថា "ការនាំចេញឧស្សាហកម្មកខ្វក់របស់ប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ ហាក់ដូចជាការដោះដូរក្នុងចំណោមពួកគេប៉ុណ្ណោះគឺ ពួកគេនាំឧស្សាហកម្មនោះពីប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍មួយទៅកាន់ប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ផ្សេងទៀត ដោយមិនមែននាំទៅកាន់ប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចលូតលាស់តិចតួចនោះឡើយ" (Repetto 1995, មានដកស្រង់មកប្រើនៅក្នុង OECD 1997: 10) ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះ ទទួលបានការអះអាងបន្ថែមពី Albrecht (1998) ដែលបានវាយតំលៃថា តើលំហូរចេញនៃ FDI ពី ស.រ.អា ប្រមូលផ្តុំលើឧស្សាហកម្មកខ្វក់មែនឬទេ និងតើលំហូរចូលវិញ ប្រមូលផ្តុំលើឧស្សាហកម្មស្អាតល្អមែនឬទេ ។ ជាក់ស្តែង គាត់បានរកឃើញថា វាមានលក្ខណៈផ្ទុយមកវិញគឺ លំហូរចេញនៃ FDI មានការលូតលាស់លឿន ចំពោះឧស្សាកម្មស្អាតល្អ រីឯលំហូរចូល FDI លូតលាស់លឿនចំពោះឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ។ យើងអាចនិយាយមួយបែបទៀតថា ស.រ.អា ហាក់ដូចកំពុងនាំចូលឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ច្រើនជាងវានាំចេញទៅវិញ ។ Eskeland et at. (1997) បានធ្វើការសិក្សាមួយទៀត ដែលអង្កេតពីគំរូនៃ FDI ដើម្បីវាយតំលៃពីការប្រមូលផ្តុំនៃឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ។ ការសិក្សានេះ ពិនិត្យលើការវិនិយោគពី ស.រ.អា ទៅក្នុងប្រទេសម៉ិកស៊ិច វេណេហ្ស៊ូអេឡា កូដឺវ័រ និងម៉ូរ៉ូកូ នៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៨០ ហើយវាមិនបានរកឃើញភស្តុតាងណាដែលបង្ហាញថា ការវិនិយោគក្នុងប្រទេសទាំងនេះ មានទំនោរទៅរកផ្នែកមានការបំពុលឡើយ ។

សរុបមក បទបញ្ញត្តិបរិស្ថាន ហាក់ដូចជាមានឥទ្ធិពលក្នុងកំរិតតិចតួច ទៅលើការសំរេចចិត្តផ្លាស់ប្តូរទីតាំងនៃវិស័យភាគច្រើន ព្រោះការចំណាយប្រតិបត្តិតាមបទបញ្ញត្តិនេះ មានកំរិតតូចដែលមិនអាចចាត់ទុកជាកត្តាសំខាន់

ឡើយ ។ នេះក៏ព្រោះតែកត្តាផ្សេងៗ ដូចជា អំណោយផលខាងធនធាន ទំហំទីផ្សារ ច្រកចូលទៅកាន់ទីផ្សារ ធនធានមនុស្ស និងស្ថានភាពវិនិយោគសរុប មានឥទ្ធិពលខ្លាំងលើការសំរេចចិត្តផ្លាស់ប្តូរទីតាំងជាអន្តរជាតិ ។ FDI អាចស្ថិតក្រោមគោលបំណងស្វែងរកធនធាន ស្វែងរកទីផ្សារ ឬរកប្រសិទ្ធភាព ហើយផលប្រយោជន៍ផ្សេងទៀតរបស់ក្រុមហ៊ុន អាចកំណត់ពីកន្លែងដែលផលិតកម្មត្រូវតាំងនៅ ។ យ៉ាងណាក្តី នៅក្នុងផ្នែកមួយចំនួន ជាពិសេសផ្នែកដែលពាក់ព័ន្ធនឹងថាមពល ដូចជា ផលិតកម្មស៊ីម៉ង់ត៍ ដែក និងដែកថែប ជាដើម បទបញ្ញត្តិបរិស្ថានអាចដើរតួនាទីមួយក្នុងការជ្រើសរើសបោះទីតាំងផលិតកម្ម ប៉ុន្តែវាជាកត្តាតូចមួយ បើធៀបនឹងកត្តាផ្សេងទៀត ។

២.២. កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថាន

បញ្ហាមួយទៀតដែលតែងត្រូវបានយកមកពិភាក្សានៅក្នុងទ្រឹស្តីធ្វើជំនួញ និងបរិស្ថាននោះ គឺ បញ្ហាផ្តោតលើផលវិបាកនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច ទៅលើគុណភាពបរិស្ថាន ។ គេឃើញមានកំណើនក្នុងការស្រាវជ្រាវ និងរិះគន់ពីទំនាក់ទំនងរវាងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថាន ដោយមានការកត់សំគាល់ថា បរិស្ថានមានការខូចខាតជាបណ្តើរៗស្របជាមួយនឹងកំណើនយ៉ាងលឿននៃសេដ្ឋកិច្ចពិភពលោក ។ ទស្សនាទានជាទ្រឹស្តីចំបងមួយដែលជះឥទ្ធិពលខ្លាំងលើការរិះគន់នេះ គឺខ្សែកោងខាងបរិស្ថាន ឈ្មោះខ្សែកោង Kuznets (EKC) (Grossman & Krueger 1991) ។

ក្រាហ្វិក ១: ខ្សែកោងបរិស្ថាន Kuznets (EKC)

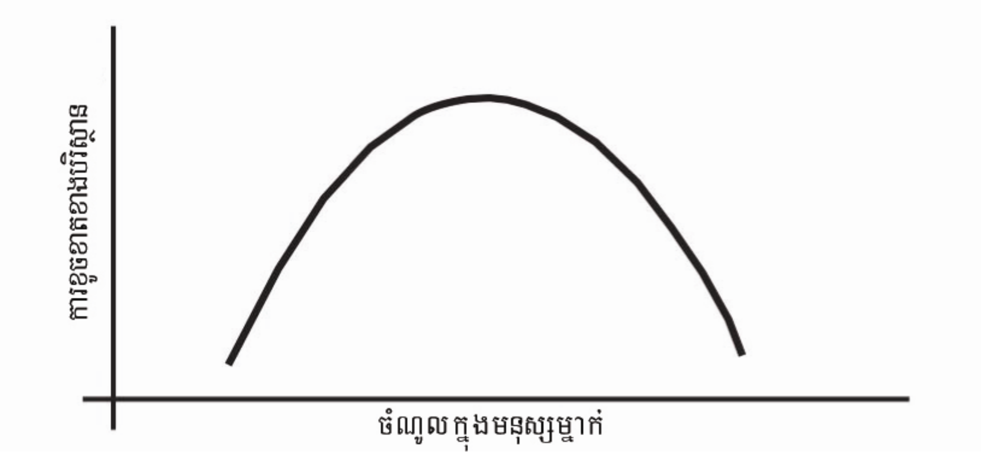

EKC ពង្រីកនូវគោលគំនិតនៃខ្សែកោង Kuznets ដូចបានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក ១ ។ EKC ពណ៌នាពីទំនាក់ទំនងរវាងចំណូល និងវិសមភាពតាមខ្សែកោងការអភិវឌ្ឍ ដើម្បីវាស់វែងពីកំរិតគុណភាពបរិស្ថាន ស្របជាមួយនឹងកំណើនប្រាក់ចំណូល ។ ទំនាក់ទំនងរវាងគុណភាពបរិស្ថាន និងចំណូល នៅក្នុង EKC នាំឱ្យមានការទស្សទាយថា ការខូចខាតបរិស្ថាន នឹងកើនឡើងនៅកំរិតចំណូលទាប (ហៅថាការសឹករេចរឹលនៃបរិស្ថាន) រួចឡើងដល់កំរិតខ្ពស់បំផុត (ហៅថាចំណុចរបត់នៃចំណូល) ហើយក៏ធ្លាក់ចុះវិញបន្ទាប់ពីនោះ (ហៅថាភាពប្រសើរឡើងនៃបរិស្ថាន) ។ តក្កវិជ្ជានៃទំនាក់ទំនង EKC គឺនៅដំណាក់កាលដំបូងនៃឧស្សាហូបនីយកម្ម និងការអភិវឌ្ឍចលនាសេដ្ឋកិច្ច មានប្រើប្រាស់ធនធានធម្មជាតិយ៉ាងច្រើន និងបច្ចេកវិទ្យាកខ្វក់មួយចំនួន ក្នុងសកម្មភាពផលិតកម្ម ដែលបណ្តាលឱ្យមានការខូចខាតដល់បរិស្ថាន ។ នៅពេលដែលគុណភាពនៃការរស់នៅមានការវិវត្តដែលបណ្តាលមកពីការអភិវឌ្ឍនោះ

មនុស្សនឹងមានកំណើនតំរូវការនូវសង្គមមួយ ដែលមានភាពស្អិទ្ធស្អាលនឹងបរិស្ថាន ហើយជាលទ្ធផល វានឹងដាក់សម្ពាធលើរដ្ឋាភិបាលឱ្យបង្កើតនូវគោលនយោបាយផ្សេងៗ ដើម្បីធ្វើឱ្យគុណភាពបរិស្ថានល្អប្រសើរឡើង ។

ការសិក្សាផ្អែកលើការពិសោធស្ដីពី EKC ភាគច្រើន ផ្ដោតលើសំណួរពីរគឺ តើមានទំនាក់ទំនងរវាងចំណូល និងការរេចរឹលបរិស្ថាន ដែលអាចបង្ហាញដោយការគ្រលប់ខ្សែកោងទៅជារាងអក្សរ U ឬទេ? ហើយបើមាននោះ តើនៅកំរិតចំណូលណាដែលការរេចរឹលបរិស្ថានចាប់ផ្ដើមថយចុះ? ជាឧទាហរណ៍ Grossman និង Krueger (1995) បានពិនិត្យទំនាក់ទំនងរវាងសូចនាករបរិស្ថានផ្សេងៗ និងកំរិតចំណូលក្នុងមនុស្សម្នាក់ ហើយបានរកឃើញថា កំណើនសេដ្ឋកិច្ចនាំឱ្យមានជំហានដំបូងមួយនៃការរេចរឹលបរិស្ថាន ហើយបន្ទាប់មកវានឹងមានជំហាននៃការវិវត្តមួយតាមពីក្រោយ ។ ចំណុចរបត់នៃការបំពុលផ្សេងៗ មានភាពប្រែប្រួលខុសគ្នា ប៉ុន្តែស្ទើរតែរាល់ករណីទាំងអស់ ពួកវាកើតមានឡើងមុនពេលដែលប្រទេសមួយឈានដល់កំរិតចំណូល ៨០០០ដុល្លារអាមេរិក ក្នុងមនុស្សម្នាក់ ។

បន្ទាប់ពីការសិក្សារបស់ Grossman និង Krueger អ្នកនិពន្ធ Shafik និង Bandopadhyay (1992) បានប៉ាន់ស្មានពីទំនាក់ទំនងរវាងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងសូចនាករគុណភាពបរិស្ថានសំខាន់ៗមួយចំនួន ហើយបានរកឃើញទំនាក់ទំនងមួយដែលស៊ីគ្នានឹងការសិក្សាពីមុន ស្ដីពីទំនាក់ទំនងរវាងចំណូល និងសូចនាករគុណភាពបរិស្ថានទាំងឡាយ ។ នៅពេលដែលចំណូលចាប់ផ្ដើមកើនឡើងនោះ ជាដំបូងការបំពុល ដូចជា ឧស្ម័នស៊ុលផួឌីអុកស៊ីត និងបញ្ហាធូលីក្នុងខ្យល់ មានការកើនឡើង បន្ទាប់មកវាថយចុះវិញនៅពេលដែលសេដ្ឋកិច្ចឡើងដល់កំរិតចំណូលជាក់លាក់មួយ ។

ជាទូទៅ គេរកឃើញ EKC កើតមានក្នុងតំបន់មួយចំនួនដែលរងការបំផ្លិចបំផ្លាញបរិស្ថានដោយសារផលប៉ះពាល់ភ្លាមៗ និងអាចដឹងបាន ដូចជា ការបំពុលខ្យល់ជាដើម ប៉ុន្តែខ្សែកោងនេះ មិនមានពណ៌នានៅក្នុងតំបន់ដែលរងផលប៉ះពាល់ក្នុងរយៈពេលវែង និងផលប៉ះពាល់ដែលមិនសូវមើលឃើញ ដូចជា កាកសំណល់រឹង ការបាត់បង់ជីវៈចំរុះ និងបម្លាស់ប្ដូរធាតុអាកាសជាដើម ។ លើសពីនេះ បើទោះជា EKC ត្រូវបានគេអង្កេតពីមុនមកក៏ដោយ ក៏វាហាក់ដូចជាឆាប់រហ័សពេកក្នុងការសន្និដ្ឋានថា បញ្ហានៃខ្សែកោងនេះ ត្រូវតែកើតមានឡើងដោយមិនអាចជៀសផុត ឬដោយស្វ័យប្រវត្តិ ។ គោលនយោបាយគាំទ្រដែលត្រឹមត្រូវ (ដែលអាចនាំមកនូវសារៈប្រយោជន៍ខាងសេដ្ឋកិច្ចក្នុងរយៈពេលវែង) អាចផ្លាស់ប្ដូរផលប៉ះពាល់មួយចំនួន ដូចគ្នាដែរនឹងការធ្វើឱ្យបរិស្ថានប្រសើរឡើង ជាមួយនឹងកំណើនប្រាក់ចំណូល ដែលមិនមែនកើតឡើងដោយស្វ័យប្រវត្តិទេ គឺវាផ្អែកលើគោលនយោបាយ និងស្ថាប័នមួយចំនួន ។ គោលនយោបាយ និងស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាល សង្គមស៊ីវិល និងមុខងារទីផ្សារ ដើរតួយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការធានានូវលក្ខខណ្ឌគ្រប់គ្រាន់ និងស្តង់ដារ សំរាប់ការការពារបរិស្ថានដែលដើរស្របគ្នានឹងសកម្មភាពអភិវឌ្ឍន៍ ។

២.៣. សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន

សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម អាចបង្កើនបរិមាណពាណិជ្ជកម្ម ពង្រីកសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ហើយក៏អាចជះឥទ្ធិពលលើគុណភាពបរិស្ថានផងដែរ ។ ផលប៉ះពាល់នៃសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថានអាចបំបែកចេញជា ៣ សមាសភាគ ដែលមានអន្តរកម្មលើគ្នាចុះឡើង គឺមានឥទ្ធិពលខាងសមាសភាព ឥទ្ធិពលខាងទំហំ និងឥទ្ធិពលខាងបច្ចេកទេស (Grossman & Krueger 1991) ។

ឥទ្ធិពលខាងសមាសភាព កើតឡើងពីការផ្លាស់ប្តូរនៃឯកទេសនីយកម្ម នៅពេលដែលពាណិជ្ជកម្មមានភាពបើកចំហជាងមុន ។ ប្រទេសមួយនឹងទទួលជំនាញឯកទេសលើ ហើយនិងនាំចេញនូវផលិតផលដែលខ្លួនសំបូរធនធានក្នុងការផលិត ហើយនិងនាំចូលមកវិញនូវផលិតផលដែលមិនសូវមាននៅក្នុងប្រទេសនោះ ។ ទំហំនៃឥទ្ធិពលខាងសមាសភាព ផ្អែកលើកំរិតដែលឧត្តមភាពប្រៀបធៀបរបស់ប្រទេសនោះ វាស្ថិតនៅផ្នែកមានការបំពុលខ្លាំងក្លា ឬផ្នែកមិនសូវមានការបំពុល ។ ឥទ្ធិពលសុទ្ធទៅលើបរិស្ថានក្នុងតំបន់នឹងមានភាពវិជ្ជមាន បើសិនការពង្រីកវិស័យនាំចេញ មានការបំពុលជាមធ្យមតិចជាងវិស័យប្រកួតប្រជែងនឹងការនាំចូលដែលត្រូវរួមចុះ ។ ផ្ទុយមកវិញ ឥទ្ធិពលសុទ្ធនោះនឹងមានភាពអវិជ្ជមាន ប្រសិនបើការពង្រីកវិស័យនាំចេញ មានការបំពុលជាមធ្យមខ្ពស់ជាងវិស័យប្រកួតប្រជែងនឹងការនាំចូលដែលត្រូវរួមចុះ ។

ឥទ្ធិពលខាងទំហំកើតឡើងពីសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ដែលកើនឡើងដោយសារសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ។ សំរាប់មេគុណនៃការបំពុលជាក់លាក់ណាមួយ កំណើនផលិតកម្មតែងធ្វើឱ្យខូចខាតដល់បរិស្ថាន ដូច្នេះឥទ្ធិពលខាងទំហំ វាមានភាពអវិជ្ជមាន ពីព្រោះវាបង្កការបំពុល និងបញ្ចេញសារធាតុពុលបន្ថែមទៀត ។

ឥទ្ធិពលខាងបច្ចេកទេស កើតមាននៅពេលដែលផលិតករចាប់ប្រើបច្ចេកទេសផលិតកម្មមានលក្ខណៈស្អាតជាងមុន មានការបញ្ចេញសារធាតុពុលកំរិតទាបជាងមុន ដែលនាំឱ្យថយចុះការបំពុលគិតក្នុងផលិតផលសំរេចមួយឯកតា ។

បញ្ហាសំខាន់ចំពោះបរិស្ថាន មិនមែនសមាសភាគមួយៗដោយឡែកនោះទេ ប៉ុន្តែគឺលទ្ធផលសុទ្ធនៃឥទ្ធិពលខាងសមាសភាពទំហំ និងបច្ចេកទេស ។ សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម មានផលប៉ះពាល់ជាវិជ្ជមានទៅលើបរិស្ថាន ប្រសិនបើឥទ្ធិពលខាងសមាសភាព និងខាងបច្ចេកទេស ធំលើសឥទ្ធិពលខាងទំហំ ហើយក្នុងករណីផ្ទុយពីនេះវិញនោះ វានឹងមានផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានលើបរិស្ថាន ។

សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ហុចផលវិជ្ជមានលើបរិស្ថាន

ក្នុងចំណោមការសិក្សាផ្អែកលើការពិសោធសំខាន់ៗ ការសិក្សារបស់ Grossman និង Krueger (1991, 1993), Birdsall និង Wheeler (1992), Antweiler et al. (1998) និង Tsai (1999) បានវែកញែកថា សេរីភាវូបនីយកម្មអាចធ្វើឱ្យស្ថានភាព និងគុណភាពបរិស្ថាន ប្រសើរឡើង ។ នៅក្នុងការវាយតំលៃរបស់ពួកគេស្តីពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីនៅអាមេរិកខាងជើង (NAFTA) Grossman និង Krueger (1993) បានលើកឡើងថា របបពាណិជ្ជកម្មសេរី និងច្រកចូលទូលាយទៅកាន់ទីផ្សារ ស.រ.អា ដ៏ធំ ទំនងជួយបង្កើតកំណើនប្រាក់ចំណូលនៅក្នុងប្រទេសម៉ិកស៊ិច ដែលនឹងនាំឱ្យមានកំណើនសម្ពាធខាងនយោបាយចំពោះការការពារបរិស្ថាន និងដែលជាការល្អចំពោះបរិស្ថាន ។ ពួកគេសន្និដ្ឋានដោយទស្សនៈវិជ្ជមានថា ការបំពុលនឹងថយចុះនៅម៉ិកស៊ិច ដោយសារប្រទេសនេះមានឯកទេសខាងកសិកម្ម និងឧស្សាហកម្មអតិពលកម្ម ដែលប្រើធាតុចូលតិចជាងថាមពល និងបង្កើតកាកសំណល់ពុលក្នុងផលិតផលសំរេចមួយឯកតា ទាបជាងផ្នែកដែលប្រើមូលធនមនុស្ស និងមូលធនទ្រព្យច្រើន ។ Tsai (1999) គាំទ្រដល់លទ្ធផលនេះ ដោយគាត់បានរកឃើញថា ការបញ្ចេញ

សារធាតុពុលក្រោយពេលធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្ម វាមានកំរិតទាបជាងនៅមុនពេលធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្ម ហើយរឿងនេះបានបញ្ជាក់គាំទ្រដល់ការវែកញែកដែលថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មនាំឱ្យគុណភាពបរិស្ថានល្អប្រសើរឡើង ។

Birdsall និង Wheeler (1992) បានធ្វើការសិក្សាមួយផ្សេងទៀត ដោយពិនិត្យពីឥទ្ធិពលគោលនយោបាយពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល ។ ការសិក្សានេះបានឥវែកញែកថា សេរីភាវូបនីយកម្មនៃរបបពាណិជ្ជកម្ម និងកំណើនវិនិយោគបរទេសនៅតំបន់អាមេរិកឡាទីន មិនមានពាក់ព័ន្ធនឹងការវិវត្តឧស្សាហកម្មដែលមានកំរិតបំពុលលើសលប់នោះទេ ។ ដោយផ្អែកលើករណីសិក្សាមួយចំនួន និងភស្តុតាងខាងសេដ្ឋកិច្ចមាត្រសាស្ត្រនោះ អ្នកនិពន្ធទាំងពីរបានសន្និដ្ឋានថា ប្រទេសដែលមានរបបការពារសេដ្ឋកិច្ច ច្រើនតែអនុគ្រោះដល់ឧស្សាហកម្មមានកំរិតបំពុលលើសលប់ រីឯការបើកចំហសេដ្ឋកិច្ច តែងលើកទឹកចិត្តដល់ឧស្សាហកម្មដែលស្អាតល្អ ព្រោះតាមរយៈ FDI គឺមានការនាំចូលស្តង់ដារការបំពុលរបស់ប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ និងបច្ចេកវិទ្យាមានប្រសិទ្ធភាពល្អមួយចំនួនទៀត ។ Antweiler et al. (1998) បានបង្កើតគំរូទ្រឹស្តីមួយ ដែលបែងចែកផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុលជាឥទ្ធិពលខាង ទំហំ បច្ចេកទេស និងសមាសភាព ដើម្បីពិនិត្យមើលថា តើភាពបើកចំហដល់ទីផ្សារទំនិញអន្តរជាតិប៉ះពាល់ដូចម្តេចដល់ការប្រមូលផ្តុំការបំពុល ដោយពួកគាត់បានប្រើប្រាស់ទិន្នន័យស្តីពីការប្រមូលផ្តុំឧស្ម័នស្ពាន់ធ័រឌីអុកស៊ីត ។ ការសិក្សារបស់ពួកគាត់បានរកឃើញថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម នាំឱ្យមានការកាត់បន្ថយការបំពុល ពោលគឺ ប្រសិនបើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មបង្កើន ផសស ក្នុងមនុស្សម្នាក់បាន ១% ការប្រមូលផ្តុំការបំពុលនឹងធ្លាក់ចុះប្រហែល ១% ។ ពួកគាត់បានគួបផ្សំការប៉ាន់ស្មាននូវឥទ្ធិពលទាំងបីខាងលើ ហើយបានសន្និដ្ឋានថា ពាណិជ្ជកម្មសេរីមានផលល្អចំពោះបរិស្ថាន ។

សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ហុចផលអវិជ្ជមានលើបរិស្ថាន

សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម អាចហុចផលអវិជ្ជមានលើបរិស្ថាន ប្រសិនបើនៅតាមប្រទេសមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបក្នុងឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ឥទ្ធិពលខាងទំហំ និងសមាសភាព វាធំជាងឥទ្ធិពលខាងបច្ចេកទេស និងប្រសិនបើនៅតាមប្រទេសមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបក្នុងឧស្សាហកម្មស្អាតល្អ ឥទ្ធិពលខាងទំហំ វាធំជាងឥទ្ធិពលខាងបច្ចេកទេស និងសមាសភាព ។ ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ជាពិសេសបណ្តាប្រទេសមានបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានធូររលុង ប៉ុន្តែមានសមត្ថភាពធំដើម្បីស្រូបយកការបំពុលនោះ ទំនងជាមានឯកទេសក្នុងការផលិត និងនាំចេញផលិតផលដែលមានកំរិតបំពុលលើសលប់ ។ ក្នុងករណីបែបនេះ សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មអាចនាំឱ្យមានការខូចខាតបរិស្ថាន ។

Copeland និង Taylor (1994) បានធ្វើការសិក្សាមួយដ៏ល្បីល្បាញដែលគាំទ្រដល់ការវែកញែកខាងលើ ។ ការសិក្សានេះ វិភាគពីទំហំដែលសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម វាជះឥទ្ធិពលលើកំរិតនៃការបំពុល ដោយបំបែកឥទ្ធិពលខាងបរិស្ថាន ចេញជាឥទ្ធិពលខាង ទំហំ សមាសភាព និងបច្ចេកទេស ។ ដើម្បីធ្វើដូច្នេះ ការសិក្សាបានប្រើប្រាស់គំរូតុល្យភាពទូទៅមួយនៃប្រទេសពីរ ដែលមានគោលនយោបាយបរិស្ថានខុសគ្នា ដោយសារមាន

ក៏រិតចំណូលខុសគ្នា ហើយរឿងនេះក៏បានជំរុញដល់ពាណិជ្ជកម្ម ។ លទ្ធផលនៃការវិភាគបង្ហាញថា ពាណិជ្ជកម្មសេរីវាបញ្ចុះកំរិតបំពុលនៅក្នុងប្រទេសសំបូរធនធានមនុស្ស (ប៉ែកខាងជើង) ហើយបង្កើនកំរិតបំពុលនៅក្នុងប្រទេសដែលខ្សត់ធនធានមនុស្ស (ប៉ែកខាងត្បូង) ដូច្នេះហើយ ក៏បង្កើនការបំពុលលើពិភពលោក ប្រសិនបើពុំមានការតំរឹមកំរិតថ្លៃរវាងប្រទេសនានាទេ ។

ការសិក្សាគួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍មួយទៀត ដែលបានចាត់ទុកថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មនាំឱ្យខូចខាតបរិស្ថាននោះ លោកស្រី Chilchilnisky បានធ្វើវាឡើងនៅឆ្នាំ១៩៩៤ ដោយបានពិនិត្យថា តើភាពខុសគ្នានៃសិទ្ធិកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិមានឥទ្ធិពលដូចម្តេច ចំពោះការប្រើប្រាស់ធនធានធម្មជាតិ ។ គាត់បានប្រើគំរូតុល្យភាពទូទៅសំរាប់ទំនិញ២មុខ ធាតុចូល២មុខ និងប្រទេសចំនួន២ ។ វិធីសាស្ត្រនេះ ស្រដៀងគ្នានឹងគំរូស្តង់ដាររបស់ Heckscher-Ohlin ដែរ ដែលផ្អែកលើការសន្មតជាគ្រឹះថា ប្រទេសមួយ (នៅប៉ែកខាងត្បូង) ដែលមានរបបកំណត់សិទ្ធិកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិមិនច្បាស់លាស់ បានធ្វើជំនួញជាមួយប្រទេសមួយទៀត (នៅប៉ែកខាងជើង) ដែលមានរបបកំណត់សិទ្ធិកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិច្បាស់លាស់ ហើយប្រទេសទាំង២ មានបច្ចេកវិទ្យា ធនធានធម្មជាតិ និងចំណូលចិត្តដូចគ្នា ។ ការសិក្សាបានបង្ហាញថា ប្រទេសមានរបបសិទ្ធិកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិមិនច្បាស់លាស់ នឹងបង្កើនការប្រើប្រាស់ធនធានលើសកំរិត ដែលនាំឱ្យមានផលិតកម្មលើសកំរិតនៅប៉ែកខាងត្បូង និងការប្រើប្រាស់លើសកំរិតនៅប៉ែកខាងជើង ។ ការសន្និដ្ឋានចំបងរបស់ Chilchilnisky គឺ "ទីផ្សារអន្តរជាតិបញ្ជូន និងពង្រីកនូវផលប៉ះពាល់ពីខាងក្រៅនៃធនធានរួមរបស់ពិភពលោក ។ គោលនយោបាយដែលមើលរំលងទំនាក់ទំនងនេះ មិនអាចអនុវត្តបានជោគជ័យឡើយ" (ទំព័រ ១០៨) ។

Cole et al. (1998) បានពិនិត្យមើលថា តើកិច្ចចរចាជំនួញពហុភាគីអ៊ុយរ៉ាហ្កាយ (Uruguay Round) មានផលប៉ះពាល់ដូចម្តេច ទៅលើការបញ្ចេញសារធាតុបំពុលខ្យល់ ៥យ៉ាង (នីត្រូសែនឌីអុកស៊ីត ស៊ុលផួឌីអុកស៊ីត កាបូនម៉ូណូស៊ីត ធូលីក្នុងខ្យល់ និងកាបូនឌីអុកស៊ីត) ហើយបានប៉ាន់ស្មានថា ប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ និងសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាលស្ទើរតែទាំងអស់ នឹងមានកំណើនការបញ្ចេញសារធាតុបំពុលខ្យល់ទាំង ៥យ៉ាង ស្របពេលដែលនៅប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ នឹងមានការបញ្ចេញសារធាតុបំពុលខ្យល់ ៣ប្រភេទ ថយចុះ និង ២ប្រភេទទៀតកើនឡើង ។ Lee និង Roland-Holst (1997) និង Lopez (1997) មានធ្វើការសិក្សាតាមការពិនិត្យឃើញជាក់ស្តែងនៅក្នុងប្រទេសជាក់លាក់មួយចំនួន ។ Lee និង Roland-Holst បានពិនិត្យមើលថា តើពាណិជ្ជកម្មមានឥទ្ធិពលដូចម្តេច ចំពោះបរិស្ថាននៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ដោយប្រើការវិភាគតុល្យភាពទូទៅសំរាប់អនុវត្ត ហើយបានរកឃើញថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មឯកតោភាគីរបស់ឥណ្ឌូនេស៊ី បង្កើនកំរិតនៃការបញ្ចេញសារធាតុពុលស្ទើរតែគ្រប់ប្រភេទដូចរៀបរាប់ខាងលើ ។ Lopez (1997) បានធ្វើការសិក្សាពីឥទ្ធិពលនៃពាណិជ្ជកម្មសេរីនៅក្នុងប្រទេសហ្កាណា ប៉ែកខាងលិច ទៅលើផលិកម្មកសិកម្ម ចំណូល និងបរិស្ថាន ហើយបានលើកថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មមានផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមាន ទាំងទៅលើចំណូល និងទៅលើបរិស្ថាន ។ Lopez លើកឡើងថា ការធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មបន្ថែមទៀត ទំនងជាធ្វើឱ្យចំណូលជាតិធ្លាក់ចុះ នឹងនាំឱ្យខូចរបៀបរស់នៅម៉ាស់ធ្ងន់ធ្ងរ ។

ផ្អែកលើការសិក្សាតាមការពិនិត្យឃើញជាក់ស្តែងដែលមានស្រាប់ ស្តីពីផលប៉ះពាល់នៃសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន គេមិនអាចធ្វើការសន្និដ្ឋានជារួមបានទេថា ពាណិជ្ជកម្មសេរីធ្វើឱ្យគុណភាពបរិស្ថានខូចខាត ឬប្រសើរឡើង ។ អន្តរកម្មរវាងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន វាផ្អែកលើកត្តាជាក់លាក់ផ្សេងៗនៅក្នុងប្រទេស ដូចជា គោលនយោបាយ រចនាសម្ព័ន្ធស្ថាប័ន ហើយនិងកិច្ចព្រមព្រៀងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មនេះដែរ ។ ដោយសារលទ្ធផលផ្អែកលើការពិនិត្យឃើញជាក់ស្តែង មានភាពមិនប្រាកដប្រជា និងមិនអាចបង្ហាញថា សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មមិនធ្វើឱ្យខូចខាតដល់បរិស្ថានទេ ដូច្នេះ កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មគួរតែបញ្ចូលកិច្ចសហការខាងបរិស្ថាន ក៏ដូចជាសុខដុមនីយកម្មនៃគោលនយោបាយបរិស្ថាន ទៅក្នុងកញ្ចប់កិច្ចសហការ ដើម្បីឱ្យបរិស្ថានក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក មានគុណភាពកាន់តែប្រសើរឡើង ។

២.៤. សន្ទេបសេចក្តី

ផ្នែកនេះ ពិនិត្យត្រួសៗលើការជជែកវែកញែកពីពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ដោយផ្តោតជាពិសេសលើទិដ្ឋភាព ២: ផលប៉ះពាល់នៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានទៅលើលំនាំការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម និងការប្រកួតប្រជែង ហើយនិងឥទ្ធិពលនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន ។ ទ្រឹស្តីជាច្រើនដែលគេបានចងក្រងឡើង និងមានការទទួលស្គាល់យ៉ាងទូលំទូលាយ បានជួយបង្ហាញផ្លូវដល់ការជជែកវែកញែកពីបញ្ហាខាងលើ ប៉ុន្តែការសិក្សាផ្អែកលើការពិនិត្យឃើញជាក់ស្តែងនានា មិនអាចបង្កើតអំណះអំណាងគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីគាំទ្រដល់ការប៉ាន់ស្មានជាលក្ខណៈទ្រឹស្តីនោះទេ ។ ដូចនេះ ទាក់ទងនឹងសំណួរ "តើពាណិជ្ជកម្មមានផលប៉ះពាល់យ៉ាងដូចម្តេច ចំពោះបរិស្ថាន" គេពុំមានការសន្និដ្ឋានជាសាកលណាមួយទេ ។

បំរែបំរួលនៅក្នុងស្តង់ដារបរិស្ថានមិនអាចជៀសផុតទេ ជាពិសេសក្នុងចំណោមប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ និងប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ ហើយបំរែបំរួលនេះប៉ះពាល់ប៉ុណ្ណាទៅលើបន្ទុកចំណាយផលិតកម្ម និងការប្រកួតប្រជែង កំពុងស្ថិតក្នុងការជជែកវែកញែកនៅឡើយ ។ ជំពូកនេះធ្វើការវែកញែកថា បន្ទុកចំណាយខាងបរិស្ថាននៅបណ្តាប្រទេសមានបទបញ្ញត្តិបរិស្ថានតឹងរ៉ឹង មានសមាមាត្រតូចណាស់ និងមានឥទ្ធិពលតិចតួចលើភាពប្រកួតប្រជែង (ទោះជាផលប៉ះពាល់ពិតប្រាកដ វាផ្អែកលើចំណែកនៃការចំណាយត្រួតពិនិត្យការបំពុលនៅក្នុងបន្ទុកចំណាយសរុប ដែលអាចមានកំរិតខ្ពស់សំរាប់វិស័យខ្លះ) ។ ភាពប្រកួតប្រជែងអាចមានកត្តាកំណត់ជាច្រើន ដូចជា ពលកម្ម បច្ចេកវិទ្យាអាចប្រើបាន រចនាសម្ព័ន្ធទីផ្សារ បរិយាកាស អាជីវកម្ម គោលនយោបាយ និងស្ថាប័ន ។ ជំពូកនេះ ក៏បានវែកញែកដែរថា ភាពទន់ខ្សោយនៃបទបញ្ញត្តិបរិស្ថាននៅក្នុងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ មិនមែនជាកត្តាសំខាន់ នាំឱ្យមានការផ្លាស់ប្តូរទីតាំងនៃឧស្សាហកម្មមានការបំពុលខ្លាំងនោះទេ ។ កត្តាផ្សេងទៀត ដូចជា ស្ថិរភាពនយោបាយ វត្តមានធនធានធម្មជាតិ ទំហំទីផ្សារ ច្រកចូលទីផ្សារ បរិយាកាសវិនិយោគ ។ល។ មានសារៈសំខាន់បំផុតសំរាប់ការវិនិយោគ ។

កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងកំណើនប្រាក់ចំណូល អាចជាសូចនាករងាយៗបំផុតបង្ហាញពីការវិវត្តរបស់មនុស្ស ប៉ុន្តែកំណើនសេដ្ឋកិច្ចគ្មានកំហិតកំណត់អ្វីសោះ អាចធ្វើឱ្យខូចខាតដល់បរិស្ថាន ។ ការអភិវឌ្ឍមានចីរភាព ដែលរក្សា

តុល្យភាពបានល្អរវាងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងចីរភាពបរិស្ថាន ត្រូវពឹងផ្អែកលើការអនុវត្តតាមគោលនយោបាយគាំទ្រ និងស្ថាប័នផ្សេងៗ ដែលអាចជួយធានាឱ្យមានការរក្សាការពារបរិស្ថានឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់តាមការតំរូវនៃច្បាប់ ។

សេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មអាចហុចផលវិជ្ជមាន ឬអវិជ្ជមាន ចំពោះបរិស្ថាន យោងតាមឧត្តមភាពប្រៀបធៀបគោលនយោបាយមានស្រាប់ និងការគ្រប់គ្រងធនធានរបស់ប្រទេសនីមួយៗ ។ បច្ចុប្បន្នការសំរបសំរួលគោលនយោបាយបរិស្ថានរវាងប្រទេសជាដៃគូពាណិជ្ជកម្មមានតិចតួចណាស់ ហើយការចរចាពាណិជ្ជកម្មផ្សេងៗតែងតែមើលរំលងបញ្ហានានាខាងបរិស្ថាន ។ ការតភ្ជាប់ការងារគ្រប់គ្រងបរិស្ថាន ជាមួយនឹងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម គឺសំខាន់បំផុតដើម្បីរក្សាការពារបរិស្ថានធម្មជាតិ និងធានានូវភាពរីកលូតលាស់ប្រកបដោយចីរភាព ។

ជំពូក ៣

វិធីសាស្ត្រវាយតំលៃផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មនៅលើបរិស្ថាន

ជំពូកនេះ បង្ហាញត្រួសៗពីវិធីសាស្ត្របានប្រើប្រាស់ក្នុងការសិក្សានេះ ដើម្បីប៉ាន់ស្មានពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិទៅលើបរិស្ថាន និងជាពិសេសគឺ ក៏រិតបំពុលនៅទូទាំងមហាអនុតំបន់មេគង្គ និងនៅកម្ពុជា ។

៣.១. ការវាស់វែង និងព្យាករណ៍ពីផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្ម

ដើម្បីវាយតំលៃថា កំណើនពាណិជ្ជកម្មអាចនាំឱ្យមានការខូចខាតគុណភាពបរិស្ថានមែន ឬក៏អត់ គេត្រូវ ក) វាស់វែងពីផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃសកម្មភាពផលិតកម្ម រួមទាំងបណ្តាសកម្មភាពបង្កដោយពាណិជ្ជកម្ម និង ខ) ពិនិត្យពីអន្តរកម្មដ៏មានសន្ទុះរវាងពាណិជ្ជកម្ម ចំណូល និងគុណភាពបរិស្ថាន ។

ការខូចខាតបរិស្ថាន និងការរេចរឹលធនធាន គឺជាផលបន្ទាប់បន្សំនៃសកម្មភាពផលិតកម្ម ។ កត្តាធាតុចូល ដូចជា ប្រេង និងប្រភពថាមពលដទៃទៀត អាចនាំឱ្យមានការរេចរឹលបរិស្ថានដោយផ្ទាល់ នៅក្នុងដំណើរការផលិតថាមពលទាំងនោះ ។ កត្តាធាតុចូល ក៏អាចរួមចំណែកជាប្រយោលផងដែរដល់ការខូចខាតបរិស្ថាន ប្រសិនបើផលិតកម្មរបស់ពួកវាមានប្រើសំភារៈដែលរួមចំណែកដល់ការបំផ្លាញបរិស្ថាន ។ ដើម្បីក្តាប់បានពីទំហំនៃការបំផ្លាញបរិស្ថានបង្កដោយសកម្មភាពផលិតកម្ម គេត្រូវសំគាល់ឱ្យដាច់ពីគ្នារវាងឥទ្ធិពលដោយផ្ទាល់ និងដោយប្រយោល ។

ដើម្បីវាយតំលៃពីការបំផ្លាញបរិស្ថានដែលទាក់ទងនឹងសកម្មភាពផលិតកម្ម គេត្រូវបញ្ជាក់ឱ្យច្បាស់ពីរបៀបដែលកត្តាធាតុចូលផ្សេងៗចូលរួមក្នុងសកម្មភាពផលិតកម្មនេះ ។ ទំនាក់ទំនងរវាងធាតុចូល និងធាតុចេញផ្សេងៗ និងបែបបទដែលវាជាប់ទាក់ទងគ្នា តាមធម្មតាគេអាចដឹងបានតាមមុខងារផលិតកម្ម ។ មុខងារផលិតកម្មអាចវាស់វែងនូវបម្លាស់ប្តូរនៅក្នុងតំរូវការទំនិញ និងសេវាកម្ម រួមទាំងបម្លាស់ប្តូរបង្កឡើងដោយពាណិជ្ជកម្ម ។ លើសពីនេះ តាមរយៈការកំណត់ជាក់លាក់នូវទំនាក់ទំនងរវាងសកម្មភាពផលិតកម្ម និងកំរិតនៃការបំផ្លាញបរិស្ថានដែលជាប់ទាក់ទងនឹងសកម្មភាពនីមួយៗ គេក៏អាចវាស់វែងពីផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃបម្លាស់ប្តូរតំរូវការ (នូវទំនិញ និងសេវាកម្ម ដែលបង្កឡើងដោយពាណិជ្ជកម្ម) ផងដែរ ។ ការព្យាករណ៍ពីការរេចរឹលបរិស្ថានទៅថ្ងៃអនាគត ដែលជាប់ទាក់ទងនឹងបម្លាស់ប្តូរតំរូវការទំនិញ និងសេវាកម្មនៅថ្ងៃខាងមុខ អាចធ្វើឡើងបានតាមមធ្យោបាយស្រដៀងគ្នាដែរ ។ នេះគឺជាគោលការណ៍ព្យាករណ៍ដែលបានប្រើក្នុងការសិក្សានេះ ។

ភាពត្រឹមត្រូវនៃការវាស់វែង និងព្យាករណ៍ពីបម្លាស់ប្តូរក្នុងតំរូវការទំនិញ និងសេវាកម្ម និងកំរិតពាក់ព័ន្ធនឹងការបំផ្លាញបរិស្ថាន វាប្រែប្រួលទៅតាមកំរិតភាពជឿនលឿន និងស្មុគស្មាញនៃវិធីសាស្ត្រដាក់អនុវត្ត និងឧបករណ៍ប្រើប្រាស់ក្នុងព្យាករណ៍ ។ ដើម្បីមានការវិភាគកាន់តែជឿនលឿន និងលំអិតស្មុគស្មាញ ពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន និងការរេចរឹលធនធាន អ្នកនិពន្ធក្នុងការសិក្សានេះ បានណែនាំឱ្យប្រើម៉ាទ្រីសធាតុចូល-

ធាតុចេញ ឬម៉ាទ្រីសគណនេយ្យសង្គម (social accounting matrix: SAM) ដែលបើកឱ្យធ្វើវិភាគពីអន្តរកម្មរវាងវិស័យនានា និងស្ថាប័នផ្សេងៗនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ច ។ SAM គឺជាក្របខ័ណ្ឌវិភាគទិន្នន័យមួយ ដែលផ្តល់រូបភាពនៃស្ថានភាពនៅពេលណាមួយនូវទស្សនៈសង្ខេបចំពេលវេលាទាន់ស្ថានការណ៍ ដោយផ្តល់ជាព័ត៌មាននៅឆ្នាំគោលដែលមានលក្ខណៈស៊ីគ្នានឹងអថេរនានា ។ នៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនេះ កត្តាធាតុចូលទាំងអស់រួមមាន ធនធានមនុស្ស មូលធនរូបវ័ន្ត ធនធានធម្មជាតិ និងធាតុចូលអន្តរការី សុទ្ធតែត្រូវបញ្ចូលទៅក្នុងកត្តាគណនេយ្យសំរេច ។

ការសិក្សានេះ មិនបានប្រើ SAM ធ្វើជាឧបករណ៍សំរាប់ប៉ាន់ស្មានពីផលប៉ះពាល់ដោយថាហេតុនៃពាណិជ្ជកម្មចំពោះការបំផ្លាញបរិស្ថាន និងការរេចរឹលធនធានឡើយ ព្រោះបរិមាណ និងគុណភាពទិន្នន័យ ដែលអាចប្រើប្រាស់បាននៅមានកំរិតនៅឡើយ ។ ផ្ទុយទៅវិញ ការសិក្សានេះបានប្រើវិធីវិភាគមានការកែតំរូវមួយ ដែលផ្អែកលើប្រព័ន្ធគន់គូរពីការបំពុលដោយឧស្សាហកម្មមួយបង្កើតឡើងដោយ Hettige et al. (1995) សំរាប់ធនាគារពិភពលោក ។

៣.២. វិធីសាស្ត្រកែតំរូវសំរាប់វាយតំលៃផលវិបាកខាងបរិស្ថាន ចំពោះពាណិជ្ជកម្ម

ដើម្បីស្វែងរកទំនាក់ទំនងរវាងពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន ការសិក្សានេះបានប្រើវិធីមានការកែតំរូវមួយ សំរាប់ប៉ាន់ស្មានពីឥទ្ធិពលពាណិជ្ជកម្មទៅលើកំរិតនៃការបំពុល ។ វិធីនេះរួមមាន ការកសាងម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្មដែលបង្ហាញពីនិន្នាការក្នុងពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 ក្នុងរយៈពេល៦ឆ្នាំ, ការគណនាពីម៉ាទ្រីស RCA, បំណែងចែកវិស័យពាណិជ្ជកម្មជាបីប្រភេទ ដោយផ្អែកលើបរិមាណនៃការបំពុល ដែលបញ្ចេញដោយផលិតកម្មរបស់ពួកវា និងចុងក្រោយបង្អស់គឺ ការកសាងម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម-បរិស្ថាន ដោយមានការប៉ាន់ស្មានពីកំរិតនៃការបំពុលរបស់វិស័យពាណិជ្ជកម្មដែលបានជ្រើសរើសមួយចំនួន ។ ផ្នែកខាងក្រោមពណ៌នាពីវិធីមានការកែតំរូវនេះ ដែលសាមញ្ញជាង (និងអស់ចំណាយតិចជាង) SAM ប៉ុន្តែអាចចង្អុលបង្ហាញបាន ពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើទិដ្ឋភាពមួយការបំផ្លាញបរិស្ថាន ពោលគឺ ការបំពុល ។

៣.២.១. ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម ប្រើជាឧបករណ៍សំរាប់វិភាគពីនិន្នាការពាណិជ្ជកម្ម

ជាដំបូង ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្មនាំចូល និងនាំចេញ ត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីបង្ហាញពីគន្លងពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 ក្នុងរយៈពេល៦ឆ្នាំ: ២០០១ (មុនពេលប្រទេស GMS5 ចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មជាមួយចិន), ២០០៤ (ឆ្នាំចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្ម) និង ២០០៧ (៣ឆ្នាំ ក្រោយពីការចុះកិច្ចព្រមព្រៀង) ។ តារាង ៧ ផ្តល់នូវឧទាហរណ៍មួយស្តីពីម៉ាទ្រីសនេះ ។ បណ្តុំម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម ២ ត្រូវបានបង្កើតឡើង: បណ្តុំមួយសំរាប់បង្ហាញពីការនាំទំនិញចេញពីប្រទេស GMS5 ទៅកាន់ប្រទេសចិន និងការនាំទំនិញចូលពីចិន ទៅប្រទេស GMS5 ហើយមួយទៀត បង្ហាញពីការនាំទំនិញចេញពីកម្ពុជា ទៅចិន និងការនាំទំនិញចូលពីចិន មកកម្ពុជាវិញ ។ ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម ត្រូវបានរៀបចំទៅតាមលំដាប់វិស័យពាណិជ្ជកម្មដែលសំគាល់ឡើងដោយប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្ម (HS) មានលេខកូដ ២ខ្ទង់ ។ ខ្ទង់បញ្ឈរបង្ហាញពី ទំហំពាណិជ្ជកម្ម (តាមវិស័យ) និងចំណែកនៃវិស័យជាក់លាក់នោះនៅក្នុងពាណិជ្ជកម្មសរុប ។

បន្ថែមពីលើម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម សន្ទស្សន៍ RCA ត្រូវបានគេគណនាចេញពីទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មដែលមានស្រាប់ ដើម្បីវិភាគពីឯកទេសនីយកម្មខាងពាណិជ្ជកម្មនៃប្រទេសនីមួយៗ ។ ដូចមានកត់សំគាល់ពីខាងលើ RCA វាស់វែងពីលទ្ធផលប្រកួតប្រជែងប្រៀបធៀបនៃការនាំចេញផលិតផលជាក់លាក់មួយ ឬទំនិញមួយប្រភេទរបស់ប្រទេសមួយ ។ សន្ទស្សន៍ RCA ជួយព្យាករណ៍ពីការនាំចេញទៅថ្ងៃអនាគត នៅពេលសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មបានធ្វើពេញលេញហើយ ។ ឯកទេសនីយកម្ម នឹងកំណត់នូវលំនាំពាណិជ្ជកម្ម និងផលវិបាកខាងបរិស្ថានដែលអាចកើតមាន ។

៣.២.២. ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់វិស័យនានា ទៅតាមកំរិតបំពុល

ការសិក្សានេះ ព្យាយាមវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្ម តាមរយៈមធ្យោបាយ២យ៉ាងៈ ការវាយតំលៃបែបបរិមាណ ដោយពិនិត្យលើកំរិតនៃការបំពុល ដែលចាត់ទុកជាឧទាហរណ៍មួយនៃការបំផ្លាញបរិស្ថាននៅទូទាំងតំបន់ GMS និងការវាយតំលៃបែបគុណភាព ដោយពិនិត្យពីផលប៉ះពាល់ផ្សេងៗទៀតលើបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្មនៅកម្ពុជា ។ អ្នកនិពន្ធដឹងច្បាស់ពីចំណុចខ្សោយនៃការប្រើប្រាស់ត្រឹមតែទិន្នន័យនៃការបំពុលធ្វើជាសូចនាករនៃផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថាន ប៉ុន្តែពួកគេសង្ឃឹមថា ទិន្នន័យនេះអាចក្លាយជាចំណុចចាប់ផ្តើមសំរាប់ការស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀត ស្តីពីបែបបទដែលពាណិជ្ជកម្មមានផលប៉ះពាល់ទៅលើទិដ្ឋភាពផ្សេងៗនៃគុណភាពបរិស្ថាន និងចីរភាពធនធានធម្មជាតិនៅក្នុងតំបន់ GMS ។

ដើម្បីធ្វើចំណាត់ថ្នាក់វិស័យពាណិជ្ជកម្មផ្សេងៗទៅតាមកំរិតបំពុល (ការបញ្ចេញធាតុពុល គិតក្នុងធាតុចេញមួយឯកតា) ការសិក្សានេះ បានប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធចំណាត់ថ្នាក់ឧស្សាហកម្មតាមស្តង់ដារអន្តរជាតិ លេខបីខ្ទង់ (ISIC) ដែល Hettige *et al.* (1995) បានបង្កើតឡើងនៅក្នុងការសិក្សាពីប្រព័ន្ធគន់គូរពីការបំពុលនៃឧស្សាហកម្មសំរាប់ធនាគារពិភពលោក ។ ការសិក្សានេះបានប៉ាន់ស្មានពីការបញ្ចេញសារធាតុពុលពីឧស្សាហកម្មទៅក្នុងខ្យល់ ទឹក និងដី ក៏ដូចជា ផលបូកនៃការបញ្ចេញជាតិពុលទៅក្នុងគ្រប់មធ្យោបាយ ដោយមានប្រើអថេរសេដ្ឋកិច្ចបីគឺៈ តំលៃធាតុចេញ តំលៃបន្ថែម និងចំនួនការងារ ។ ក្នុងគោលបំណងធ្វើវិភាគពីផលប៉ះពាល់ពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល យើងបានសំរេចប្រើប្រាស់នូវកំរិតការបំពុលសំរាប់គ្រប់មធ្យោបាយ ដែលបញ្ចេញដោយបរិមាណដ៏ជាក់លាក់នៃធាតុចេញ (សំរាប់បរិមាណប៉ាន់ស្មាននៃការបំពុលបញ្ចេញដោយផ្នែកពាណិជ្ជកម្មនីមួយៗ គិតជាផោនក្នុងមួយលានដុល្លារអាមេរិក នៃធាតុចេញ សូមមើលតារាង A.1. ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ) ។ ការបំពុលសរុប (សរសេរកាត់ ToxTot នៅក្នុងតារាង) ជាផលបូកនៃការបំពុលក្នុងខ្យល់ (ToxAir) ទឹក (ToxWat) និងដី (ToxLand) ។

តាមរយៈព័ត៌មានក្នុងតារាង A.1 យើងបានធ្វើចំណាត់ថ្នាក់វិស័យពាណិជ្ជកម្មជា ៣ប្រភេទ យោងតាមបរិមាណជាតិពុលដែលបញ្ចេញដោយផលិតកម្មរបស់ពួកវា ។ ប្រភេទទី១ ហៅថា វិស័យមានការបំពុលបំផុត ហើយសំដៅដល់វិស័យនានាដែលមានការបំពុលលើសពី ១.៥០០ផោន (១ផោន=0,៤៥៤គ.ក) ក្នុងមួយលានដុល្លារអាមេរិក នៃផលិតកម្ម ។ វិស័យដែលចាត់ចូលទៅក្នុងប្រភេទនេះ រួមមាន ផលិតកម្មសារធាតុគីមីបែបឧស្សាហកម្ម លោហៈមិនមែនដែក ដែកនិងដែកថែប ផលិតផលស្បែក ក្រដាសនិងម្សៅក្រដាស ការស្លូតទ្រនៈ

សារធាតុគីមីដទៃទៀត ផលិតផលប្លាស្ទិក ផលិតផលធ្វើពីលោហៈនិងសង្ហារឹមមិនធ្វើពីលោហៈ ។ ពាណិជ្ជកម្មក្នុងប្រភេទនេះ មានលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យស្រដៀងគ្នានឹងចំណាត់ថ្នាក់វិស័យមានកំរិតបំពុលខ្លាំង ឬឧស្សាហកម្មកខ្វក់ ដែលធ្វើឡើងដោយ Mani និង Wheeler (1997) ។ ដូច្នេះ វិស័យមានការបំពុលបំផុត អាចមានន័យដូចគ្នានឹងវិស័យមានការបំពុលខ្លាំង ។

តារាង ១: សង្ខេបពីការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់កំរិតបំពុល គិតតាមវិស័យ

	ប្រភេទ ១ **វិស័យបំពុលខ្លាំងបំផុត**	*ប្រភេទ ២* **វិស័យបំពុលមធ្យម**	*ប្រភេទ ៣* **វិស័យបំពុលតិចបំផុត**
និយមន័យ	ToxTot ≥ ១៥០០ផោន / លានដុល្លារអាមេរិក	៥០០ផោន/លានដុល្លារអាមេរិក < ToxTot < ១៥០០ផោន/ លានដុល្លារអាមេរិក	ToxTot ≤ ៥០០ផោន/ លានដុល្លារអាមេរិក
ផ្នែក (ISIC)	គីមីឧស្សាហកម្ម (៣៥១) លោហធាតុគ្មានជាតិដែក (៣៧២) ដែក និងដែកថែប (៣៧១) ផលិតផលធ្វើពីស្បែកសត្វ (៣២៣) ម្សៅក្រដាស និងក្រដាស (៣៤១) រោងចក្រចំរាញ់ប្រេងកាត (៣៥៣) សារធាតុគីមីផ្សេងៗ (៣៥២) ផលិតផលប្លាស្ទិក (៣៥៦) ផលិតផលលោហធាតុកែច្នៃ (៣៨១) គ្រឿងសង្ហារឹមក្រៅពីលោហធាតុ (៣៣២)	គ្រឿងក្អមឆ្នាំងធ្វើពីដីឥដ្ឋ គ្រឿងធ្វើពីដីឥដ្ឋនិងព័រសឺឡែន (៣៦១) គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី (៣៨៣) ផលិតផលធ្វើពីជ័រ (៣៥៥) ផលិតផលរ៉ែ មិនមែនលោហធាតុ(៣៦៩) វាយនភណ្ឌ (៣២១) សំភារៈដឹកជញ្ជូន (៣៨៤) ផលិតផលកម្មន្តសាលផ្សេងៗ (៣៩០) ផលិតផលធ្យូងនិងប្រេងកាតចំរុះ (៣៥៤) គ្រឿងម៉ាស៊ីនមិនប្រើអគ្គិសនី (៣៨២)	បរិក្ខារវិជ្ជាជីវៈនិងវិទ្យាសាស្ត្រ (៣៨៥) គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង មិនមែនធ្វើពីជ័រ ឬប្លាស្ទិក (៣២៤) ផលិតផលបោះពុម្ព (៣៤២) ផលិតផលធ្វើពីឈើ លើកលែងគ្រឿងសង្ហារឹម (៣៣១) កែវ និងផលិតផលធ្វើពីកែវ (៣៦២) ថ្នាំជក់ (៣១៤) ផលិតផលអាហារ (៣១១) ភេសជ្ជៈ (៣១៣) គ្រឿងស្លៀកពាក់ (៣២២)
ផ្នែក (HS)	លោហធាតុ (HS 71-83) សារធាតុគីមី (HS 28-38) ប្លាស្ទិក (HS 39) ម្សៅក្រដាសនិងក្រដាស (HS 47-49) ស្បែកសត្វ (HS 41-43)	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងឧបករណ៍អគ្គិសនី (HS 84-85) ផលិតផលរ៉ែ (HS 25-27) វាយនភណ្ឌនិងគ្រឿងស្លៀកពាក់ (HS 50-63) ផលិតផលធ្វើពីជ័រ (HS 40) យានយន្ត (HS 86-89) វត្ថុកែច្នៃចំរុះ (HS 93-96)	ផលិតផលបន្លែ (HS 6-14) ឈើ និងគ្រឿងឈើ (44-46) គ្រឿងអុបទិច ឧបករណ៍សំរាប់វាស់វែង និងឧបករណ៍តន្ត្រី (HS 90-92) ថ្ម/ស៊ីម៉ង់ត៍/សេរ៉ាមិច (HS 68-70) គ្រឿងឧបភោគបរិភោគ (HS 15-24) គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង (HS 64-67)

ប្រភេទទី ២ គឺ វិស័យមានការបំពុលមធ្យម ដែលសំដៅលើវិស័យទាំងឡាយមានបញ្ចេញជាតិពុលក្នុងកំរិតពី ៥០០-១៥០០ផោន/លានដុល្លារអាមេរិក នៃផលិតកម្ម ។ វិស័យដែលចាត់ចូលក្នុងប្រភេទនេះមានគ្រឿងក្អមឆ្នាំងធ្វើពីដីឥដ្ឋ គ្រឿងធ្វើពីដីឥដ្ឋនិងព័រសឺឡែន គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនីនិងមិនប្រើអគ្គិសនី គ្រឿងអគ្គិសនី ផលិផលជ័រ ផលិតផលរ៉ែមិនមែនលោហធាតុ វាយនភណ្ឌ សំភារៈដឹកជញ្ជូន ផលិតផលកម្មន្តសាលផ្សេងៗ និងផលិតផលធ្យូងនិងប្រេងកាតចំរុះ ។

ប្រភេទទី ៣ គឺ វិស័យមានការបំពុលទាបបំផុត ដែលសំដៅលើវិស័យមានបញ្ចេញជាតិពុលតិចជាង ៥០០ផោន/មួយលានដុល្លារអាមេរិក នៃផលិតកម្ម និងរួមមាន បរិក្ខារវិជ្ជាជីវៈនិងវិទ្យាសាស្ត្រ គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើងដែលមិនមែនធ្វើពីជ័រ ឬប្លាស្ទិក ផលិតផលបោះពុម្ព ផលិតផលឈើក្រៅពីសង្ហារឹម កែវនិងផលិតផលធ្វើពី

កែវ ថ្នាំជក់ ផលិតផលអាហារ ភេសជ្ជៈ និងសំលៀកបំពាក់ ។ ខាងវិស័យកសិកម្ម មានដូចជា ផលិតកម្មសត្វចិញ្ចឹម និងការនេសាទជាដើម ដែលមិនបានដាក់បញ្ចូលនៅក្នុងការសិក្សាពីប្រព័ន្ធគន់គូរពីការបំពុលនៃឧស្សាហកម្ម ត្រូវបានចាត់ចូលទៅក្នុងប្រភេទមានការបំពុលទាបបំផុត (សំរាប់គោលបំណងនៃការសិក្សានេះ) ពីព្រោះផលិតកម្មកសិកម្មមានការបំពុលក៏រិតទាប (គេទទួលស្គាល់ថា ការពង្រីកកសិកម្មអាចមានផលប៉ះពាល់ផ្សេងទៀតលើបរិស្ថាន ក្រៅពីការបំពុល ហើយគេនឹងពិភាក្សាពីបញ្ហានេះនៅផ្នែកខាងក្រោម) ។

ដោយសារតែទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្ម ដែលដកស្រង់ចេញពីមូលដ្ឋានទិន្នន័យ Global Trade Atlas ប្រើប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្មក្នុងការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ផលិតផលនោះ ដូច្នេះជាការសំខាន់ណាស់ ដែលត្រូវធ្វើឱ្យស៊ីគ្នានូវការរាយមុខផលិតផលដែលប្រើនៅក្នុងចំណាត់ថ្នាក់ ISIC ហើយនិង ប្រព័ន្ធ HS ដូចមានបង្ហាញក្នុងតារាង ១ ។

៣.២.៣ ការវិភាគពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល

ដើម្បីប៉ាន់ប្រមាណពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល ក្រុមសិក្សាបានបង្កើតម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្ម ដោយប្រើទិន្នន័យបានពីម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្មនៃការនាំចេញ-នាំចូល ។ ការសន្មត់ចំបងនៃម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្ម គឺ កំណើនពាណិជ្ជកម្ម (ជាពិសេសការនាំចេញ) នឹងជំរុញឱ្យមានកំណើនផលិតកម្ម ហើយក៏រិតបំពុលក៏ផ្លាស់ប្តូរទៅតាមនោះ ។ ជួរផ្តេកក្នុងម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្ម បានចាត់ថ្នាក់វិស័យផ្សេងៗទៅតាមក៏រិតខ្លាំងនៃការបំពុលរបស់ពួកវា ហើយខ្ទង់បញ្ឈរពណ៌នាពីចំណុចពេលក្នុងទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិនៈ មុនកិច្ចព្រមព្រៀង (២០០១) នៅពេលការចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀង (២០០៤) និងក្រោយកិច្ចព្រមព្រៀង (២០០៧) ។ សំរាប់ចំណុចពេលនីមួយៗ ខ្ទង់បញ្ឈរទីមួយ កត់ត្រាពីតម្លៃពាណិជ្ជកម្មនៃប្រភេទផលិតផលនីមួយៗ ខ្ទង់ទីពីរ កត់ត្រាពីចំណែកផលិតផលក្នុងពាណិជ្ជកម្មសរុប ហើយខ្ទង់ទីបី កត់ត្រាពីប្រពលភាពប៉ាន់ស្មាននៃការបំពុល (Estimated Pollution Intensity-EPI) ដែលបានដកស្រង់ចេញពីការសិក្សារបស់ធនាគារពិភពលោក (1995 World Bank Study by Hettige et al.) ។

EPI អាចឱ្យយើងវាស់វែងក៏រិតការបំពុលបណ្តាលមកពីផលិតកម្មទំនិញតម្លៃមួយលានដុល្លារអាមេរិក ។ ត្រូវកត់សម្គាល់ជាសំខាន់ថា ការវិភាគនេះពិចារណាតែលើផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃផលិតផលសម្រេចប៉ុណ្ណោះ ។ យើងដឹងថា នៅមានចំណងតភ្ជាប់ជាច្រើនទៅខាងប្រភពដើម ដែលធ្វើឱ្យផលិតផលសម្រេចមួយចំនួនហាក់ដូចជាមានឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានតិចតួចទៅលើបរិស្ថាន ប៉ុន្តែផលិតកម្មធាតុចូលនីមួយៗនៃផលិតផលសម្រេចទាំងនោះ អាចមានផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានជាច្រើនចំពោះបរិស្ថាន ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី ការសិក្សានេះវិភាគតែទៅលើផលិតផលសម្រេចប៉ុណ្ណោះ ។

ជំពូក ៤

កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន និងផលប៉ះពាល់នៅលើពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាននៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ

ជំពូកនេះ ពិនិត្យទៅលើលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃ ACFTA និងផលប៉ះពាល់ដែលអាចកើតមានទៅលើពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាននៅក្នុងបណ្តាប្រទេស GMS5 និងប្រទេសចិន ។ ជំពូកនេះ ចែកជាពីរផ្នែក ។ ផ្នែកទីមួយ បង្ហាញត្រួសៗពី ACFTA ជាអាទិ ប្រវត្តិ សនិទាន និងលក្ខណៈដែលលេចធ្លោ ។ ផ្នែកទីពីរ ពិភាក្សាពីពាណិជ្ជកម្មរវាង GMS5 និងចិន ព្រមទាំងផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថានតាមការផ្លាស់ប្តូរករិតបំពុល ។

៤.១ ការបង្ហាញត្រួសៗពី ACFTA

៤.១.១ ប្រវត្តិ ACFTA

ទំនាក់ទំនងរវាងអាស៊ាន និងចិន បានឆ្លងកាត់ការផ្លាស់ប្តូរយ៉ាងជ្រាលជ្រៅក្នុង ១៥ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ ។ ប្រទេសចិនកន្លងមក គេធ្លាប់ចាត់ទុកជាការគំរាមកំហែងមួយចំពោះអាស៊ាន ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃបានវិវត្តទៅជាដៃគូអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ចដ៏រឹងមាំមួយ ។ ប្រទេសចិន មានទំនាក់ទំនងជាផ្លូវការជាមួយអាស៊ាននៅឆ្នាំ១៩៩១ ហើយបានក្លាយជាដៃគូចរចាគ្នានៅឆ្នាំ១៩៩៦ ។ ទំនាក់ទំនងរវាងអាស៊ាន និងចិន បានវិវត្តយ៉ាងលឿន តាមការបង្កើតគណៈកម្មាធិការសហប្រតិបត្តិការរួមគ្នាអាស៊ាន-ចិន (១៩៩៧) មូលនិធិសហប្រតិបត្តិការអាស៊ាន-ចិន (១៩៩៧) និងកិច្ចប្រជុំកំពូលរវាងអាស៊ាន-ចិន ជាបន្តបន្ទាប់ ។ តាំងពីពេលនោះមក សហប្រតិបត្តិការរវាងអាស៊ាន និងចិន (ជាពិសេសលើពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគ) បានវិវត្តយ៉ាងឆាប់រហ័ស ។ ជាក់ស្តែង ពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគីបានកើនដល់ ៣៩,៥ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០០ ធៀបនឹង ១១,០៦ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ១៩៩៤ ។ នៅឆ្នាំ១៩៩១ វិនិយោគរបស់អាស៊ាននៅចិន មានត្រឹម ៩០លានដុល្លារ ប៉ុន្តែបានកើនដល់ ៤,៨ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ១៩៩៨ និង ២៦,២ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០១ ចំណែកចិនបានវិនិយោគនៅអាស៊ានប្រមាណ ១,១ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០១ (ទិន្នន័យរបស់លេខាធិការដ្ឋានអាស៊ាន) ។

ក្រោយពេលប្រទេសចិន បានចូលជាសមាជិក WTO ក្នុងឆ្នាំ២០០១ មក ពាណិជ្ជកម្មសរុបកើនឡើងយ៉ាងលឿន ប្រមាណ ២០% ក្នុងមួយឆ្នាំ នៅអំឡុងឆ្នាំ២០០១-២០០៦ ។ បរិមាណពាណិជ្ជកម្ម កើនដល់ ១៤៥,២ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០៦ ហើយរំពឹងថានឹងឡើងដល់ ២០០ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០១០ (Lim & Lai 2007) ។ ដោយសារការលូតលាស់យ៉ាងលឿននេះ ក៏មានសំណើឱ្យបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីរវាងអាស៊ាន និងចិន នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំថ្នាក់កំពូលអាស៊ាន+៣ កាលពីខែវិច្ឆិកា ២០០០ (រួមមាន ប្រទេសអាស៊ាន ចិន ជប៉ុន និងកូរ៉េ) ។ បន្ទាប់ពីនោះ មានការបង្កើតក្រុមជំនាញការអាស៊ាន-ចិន ដែលមានភារកិច្ចធ្វើការសិក្សាពីភាពអាចធ្វើបាន

នៃ ACFTA ។ របាយការណ៍របស់ក្រុមជំនាញការដែលបានស្នើឱ្យអាស៊ាន និងចិន បង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីមួយក្នុងរយៈពេល ១០ឆ្នាំ បានទទួលការអបអរសសាទរពីថ្នាក់ដឹកនាំនានា នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ាន-ចិន នៅឆ្នាំ២០០១ ។

ក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ាន-ចិន លើកទី៨ នៅក្រុងភ្នំពេញ កាលពីថ្ងៃទី៤ វិច្ឆិកា ២០០២ បណ្តាប្រទេសសមាជិកអាស៊ាន និងចិន បានចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌស្តីពី សហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចរួម ដែលមានទិសដៅ: (១) ពង្រឹង និងលើកកម្ពស់សហប្រតិបត្តិការផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច ពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគ (២) បន្តធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្ម និងជំរុញពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ និងសេវាកម្ម ព្រមទាំងបង្កើតរបបវិនិយោគមួយមានតម្លាភាព លក្ខណៈសេរី និងភាពងាយស្រួល (៣) ស្វែងរកតំបន់ថ្មីៗ និងកំណត់វិធានការសមស្រប ដើម្បីឱ្យមានសហប្រតិបត្តិការកាន់តែជិតស្និទ្ធ និង (៤) ជួយសំរួលឱ្យមានសមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែសក្តិសិទ្ធិ នៃបណ្តាប្រទេសជាសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន និងភ្ជិតគំលាតអភិវឌ្ឍន៍រវាងប្រទេសជាដៃគូ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងនេះ គ្របដណ្តប់លើពាណិជ្ជកម្មនៃទំនិញ/សេវា និងវិនិយោគ និងមានបទបញ្ញត្តិ សំរាប់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ (Early Harvest Programme-EHP) ដើម្បីជំរុញការកាត់បន្ថយពន្ធគយ ក៏ដូចជាលុបបំបាត់ពន្ធគយលើផលិតផលកសិកម្មមួយចំនួន ។ EHP គ្របដណ្តប់លើផលិតផលកសិកម្មចំនួន ៨ក្រុម រួមមាន សត្វរស់ សាច់និងគ្រឿងក្នុងអាចបរិភោគបាន ត្រី ផលិតផលទឹកដោះគោ ផលិតផលសត្វដទៃទៀត ដើមឈើរស់ បន្លែនិងផ្លែឈើ និងគ្រាប់ធញ្ញជាតិ ហើយកំណត់រយៈពេលអនុវត្តចំនួន ៣ឆ្នាំ គិតចាប់ពីខែមករា ២០០៤ ។ ជាផ្នែកមួយនៃ ACFTA ដែរ អាស៊ាន និងចិន ក៏បានចរចាគ្នាពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ និងសេវា ។ កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ បានចុះហត្ថលេខានៅខែវិច្ឆិកា ២០០៤ ហើយចូលជាធរមាននៅខែកក្កដា ២០០៥ ចំណែកឯកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងសេវាកម្ម បានចុះហត្ថលេខាក្នុងខែមករា ២០០៧ និងចូលជាធរមាននៅក្នុងខែកក្កដា ២០០៧ ។

៤.១.២ សនិទាននៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន

សេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ ជាកត្តាលើកទឹកចិត្តដល់អាស៊ានក្នុងការបង្កើតកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី ។ ទីមួយ ប្រទេសចិន មានសេដ្ឋកិច្ចធំសំបើម និងមានសន្ទុះខ្លាំង ហើយកំណើនតំរូវការរបស់ចិន នូវទំនិញ និងសេវាពីអាស៊ាន អាចជាក្បាលម៉ាស៊ីនថ្មីមួយជួយជំរុញកំណើនផងដែរ (Chai 2004) ។ អាស៊ាន ចាត់ទុកចិនជាទីផ្សារចំបងនៅពេលអនាគត សំរាប់ការនាំចេញថាមពល វត្ថុធាតុដើម និងគ្រឿងបន្លាស់ខាងអេឡិចត្រូនិក និងម៉ាស៊ីន ។ ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែជិតស្និទ្ធរវាងអាស៊ាន និងចិន អាចជួយឱ្យអាស៊ានលែងសូវពឹងផ្អែកលើ ស.រ.អា សហគមន៍អឺរ៉ុប និងជប៉ុន (Bernardino 2004) ។ ទីពីរ ប្រទេសចិនក៏ផ្តល់ភាពងាយស្រួលដល់ប្រទេសជាសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន ដូចជា កម្ពុជា ឡាវ ភូមា និងវៀតណាម ដោយផ្តល់នូវការអនុគ្រោះជាពិសេស និងជំនួយអភិវឌ្ឍន៍ និងចែករំលែកអត្ថប្រយោជន៍ពីលក្ខខណ្ឌអនុគ្រោះបំផុតផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម (MFN) របស់ WTO ទៅឱ្យប្រទេសដែលមិនមែនជាសមាជិក WTO ។ វិធានការទាំងនេះ ជួយឱ្យប្រទេសជាសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន អាចទទួលបានប្រយោជន៍ពីសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មជាមួយចិន និងផ្តល់ភាពងាយស្រួលដល់ការភ្ជិតគំលាតអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់ ។ ទីបី អាស៊ាន និងចិន អាចទៅបានឆ្ងាយជាងកិច្ចព្រមព្រៀង និងការប្តេជ្ញាចិត្ត របស់សមាជិក WTO

ទាំងអស់ទៅទៀត ក្នុងការធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មលើពាណិជ្ជកម្មផលិតផលកសិកម្ម ពីព្រោះកសិកម្មតំបន់ត្រូពិចរបស់អាស៊ាន និងកសិកម្មតំបន់ត្រជាក់របស់ចិន ជួយបំពេញឱ្យគ្នាទៅវិញទៅមក ។ ទីបួន អាស៊ានមើលឃើញកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ថាជាមធ្យោបាយដ៏មានសក្តានុពលសំរាប់ជួយឱ្យអាស៊ានងើបពីវិបត្តិ ។ បើតាមសំដីរបស់លោក Bernardino បំណងរបស់អាស៊ាន គឺ "ប្រើប្រាស់យានជំនិះសេដ្ឋកិច្ចដ៏លឿនរបស់ចិន ដើម្បីទាក់ទាញវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (FDI) សាជាថ្មី និងបង្វិល FDI ខ្លះៗ ពីបរិមាណដ៏ច្រើនដែលកំពុងហូរចូលប្រទេសចិន ឱ្យហូរចូលមកតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍វិញ" (២០០៤: ៥) ។

ចំពោះចិនវិញ សេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ ក៏ជាកត្តាលើកទឹកចិត្តឱ្យបង្កើត ACFTA នេះដែរ ។ ចំពោះវិស័យនយោបាយ ចិនចង់រក្សាទំនាក់ទំនងមិត្តភាពល្អជាមួយប្រទេសជិតខាងនៅប៉ែកខាងត្បូង (Chai 2004) ។ ACFTA គឺជាចំណែកមួយនៃដំណើរការកសាងទំនុកចិត្ត ដើម្បីជួយសម្រាលក្តីបារម្ភរបស់អាស៊ានពីការគំរាមកំហែងនៃសេដ្ឋកិច្ចចិន ដោយធ្វើសហប្រតិបត្តិការកាន់តែជិតស្និទ្ធក្នុងតំបន់ដែលមានដូចជា ពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគវិស័យកសិកម្ម ព័ត៌មាន និងបច្ចេកវិទ្យាផ្នែកទំនាក់ទំនង ការអភិវឌ្ឍធនធានមនុស្ស ការអភិវឌ្ឍអាងទន្លេមេគង្គ ទេសចរណ៍ និងសន្តិសុខ ។ គោលបំណងចំបងមួយទៀតមានលក្ខណៈជាភូគព្ភនយោបាយ (geopolitical) ពោលគឺដើម្បីទប់ទល់នឹងនយោបាយរាំងខ្ទប់របស់ ស.រ.អា ប្រឆាំងនឹងប្រទេសចិន និងដើម្បីការពារច្រកពាណិជ្ជកម្មរបស់ចិននៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ។ ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែជិតស្និទ្ធជាមួយអាស៊ាន ជួយឱ្យប្រទេសចិនអាចកសាងកំលាំងភូគព្ភនយោបាយ និងទប់ទល់នឹងឥទ្ធិពលរបស់ ស.រ.អា និងជប៉ុន (Bernardino 2004) ។ ខាងផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច ចិនចង់ដាក់អាស៊ានជា "សួនក្រោយផ្ទះ" របស់ខ្លួន និងជាប្រភពវត្ថុធាតុដើម ពីព្រោះចិនបានក្លាយជាប្រទេសមានសេដ្ឋកិច្ចឧស្សាហកម្ម និងជាអ្នកនាំចូលសុទ្ធ នូវផលិតផលកសិកម្ម (Bernardino 2004) ។ លោក Bernardino ក៏អះអាងដែរថា ការចូលជាសមាជិក WTO របស់ចិន កាលពីខែវិច្ឆិកា ២០០១ ហើយនិងការបន្តដាក់សម្ពាធរបស់ ស.រ.អា គឺជាកត្តាជំរុញឱ្យចិនចងសម្ព័ន្ធភាពជាមួយប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ជាពិសេសបណ្តាប្រទេសនៅអាស៊ីខាងកើត ដូចជា អាស៊ាន ជប៉ុន និងកូរ៉េ តាមរយៈគំនិតផ្តួចផ្តើមបង្កើតអាស៊ាន+៣ និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីរវាងអាស៊ាន និងចិន ។

៤.១.៣ កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ (EHP) គឺជាផ្នែកមួយនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌកិច្ចព្រមព្រៀង និងមានទិសដៅពន្លឿនការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់ពន្ធគយ ។ EHP គ្របដណ្តប់លើផលិតផលដាក់បញ្ចូលក្នុងជំពូក ១-៨ នៃប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្មក្នុងកំរិតលេខ ៨/៩ខ្ទង់ និងរួមមាន សត្វរស់ សាច់និងគ្រឿងក្នុងសត្វអាចហូបបាន ត្រី ផលិតផលទឹកដោះគោ ផលិតផលសត្វផ្សេងៗ ដើមឈើរស់ បន្លែហូបបាន និង ផ្លែឈើនិងគ្រាប់ធញ្ញជាតិហូបបាន ។ EHP ក៏អនុញ្ញាតឱ្យប្រទេសជាសមាជិកដកយកផលិតផលងាយប៉ះពាល់ខ្លះ ចេញពីការធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មផងដែរ ។ ភាគីណាដែលបានដកប្រទេសជាសមាជិកអាស៊ានណាមួយ ឬប្រទេសចិន ចេញពីសម្បទានពន្ធគយតាមរយៈបញ្ជីដកចេញ ភាគីនោះមិនទទួលបានសម្បទានពន្ធគយពីប្រទេសសមាជិកអាស៊ានឯទៀត ឬប្រទេសចិន លើផលិតផលដូចគ្នានោះដែរ ។ EHP បានចាប់អនុវត្តនៅឆ្នាំ២០០៤ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយរយៈពេល ៣ឆ្នាំ

សំរាប់អាស៊ាន៦[៥] និងចិន និងក្របខ័ណ្ឌពេលវែងជាង សំរាប់បណ្តាប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន (កម្ពុជា ឡាវ ភូមា និងវៀតណាម) ។

ការកាត់បន្ថយពន្ធគយក្រោម EHP បានចូលរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ ក្នុងកំណើនយ៉ាងលឿននៃពាណិជ្ជកម្មរវាងអាស៊ាន និងចិន ។ ក្នុងឆ្នាំ២០០៦ តម្លៃផលិតផល EHP ដែលធ្វើពាណិជ្ជកម្មរវាងអាស៊ាន និងចិន ឡើងដល់ ២,៦២ពាន់លានដុល្លារ ឬកើន ១០០% ធៀបនឹងឆ្នាំ២០០៣ ហើយតម្លៃនាំចេញពីអាស៊ានទៅចិន ឡើងដល់ ១,២១ពាន់លានដុល្លារ ឬកើន ១២០% ។ ផ្អែកលើស្ថិតិថ្មីៗនេះ ពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផល EHP កើនដល់ ៣,០៨ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០៧ ក្នុងនេះមាន ៤៧% ជាការនាំចេញពីអាស៊ាន ទៅចិន ។

៤.១.៤ កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ

កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញរវាងអាស៊ាន និងចិន បានចុះកិច្ចសន្យានៅខែវិច្ឆិកា ២០០៤ បន្ទាប់ពីមានការប្រជុំជាច្រើនលើក ដែលបានចាប់ផ្តើមតាំងពីឆ្នាំ២០០៣ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងនេះ បានកំណត់នូវបែបបទថ្មីៗ សំរាប់ការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់ពន្ធគយ វិធានកំណត់ប្រភពដើម និងវិធានការផ្សេងៗទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម ដូចជា កំហិតជាបរិមាណ របាំងមិនមែនពន្ធគយ និងវិធានការការពារ ក៏ដូចជារបៀបរបបស្ថាប័នក្នុងការត្រួតពិនិត្យ សម្របសម្រួល និងពិនិត្យឡើងវិញលើការអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀង ។

តារាងពេលកាត់បន្ថយពន្ធគយ

កិច្ចព្រមព្រៀងខាងលើ តំរូវឱ្យភាគីនៃកិច្ចព្រមព្រៀងកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់ជាបណ្តើរៗនូវអត្រាពន្ធគយតាម MFN នៅលើមុខផលិតផលដែលមិនគ្របដណ្តប់ដោយ EHP ស្របតាមក្របខ័ណ្ឌពេលមួយដែលបានព្រមព្រៀងគ្នា ។ កម្មវិធីកាត់បន្ថយ ឬលុបបំបាត់ពន្ធគយ ក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌបានបែងចែកមុខទំនិញធ្វើពាណិជ្ជកម្មដែលត្រូវកាត់បន្ថយពន្ធគយជា ពីរក្រុម គឺក្រុមទំនិញធម្មតា និងក្រុមទំនិញងាយប៉ះពាល់ ។

ផលិតផលស្ថិតក្នុងក្រុមទំនិញធម្មតានឹងត្រូវកាត់បន្ថយ ឬលុបចោលជាបណ្តើរៗ នូវកំរិតពន្ធគយតាម MFN របស់ពួកវា ហើយការងារនេះត្រូវអនុវត្តពីថ្ងៃទី១ មករា ២០០៥ រហូតដល់ ២០១០ សំរាប់អាស៊ាន ៦ និងចិន និងពីថ្ងៃទី១ មករា ២០០៥ ដល់ ២០១៥ សំរាប់បណ្តាប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន ។ ការកាត់បន្ថយ ឬលុបបំបាត់ពន្ធគយនេះ ត្រូវធ្វើតាមតារាងពេលជាក់លាក់ដូចមានចុះក្នុងតារាង ២, តារាង ៣ និងតារាង ៤ ។

តារាង ២: អាស៊ាន ៦ និងចិន

X = អត្រាពន្ធគយតាម MFN	អត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះនៃ ACFTA (មិនហួសថ្ងៃទី ១ មករា)			
	2005*	2007	2009	2010
X > 20%	20	12	5	0
15% < X < 20%	15	8	5	0
10% < X < 15%	10	8	5	0
5% < X < 10%	5	5	0	0
X < 5%	នៅដដែល		0	0

[៥] អាស៊ាន ៦ រួមមាន សមាជិកស្ថាបនិកនៃអាស៊ាន (ឥណ្ឌូនេស៊ី ម៉ាឡេស៊ី ហ្វីលីពីន សិង្ហបុរី និងថៃ) និងប្រទេសប្រ៊ុយណេ ។

តារាង ៣: វៀតណាម

X = អត្រាពន្ធគយ តាម MFN	អត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះនៃ ACFTA (មិនហួសថ្ងៃទី ១ មករា)							
	2005*	2006	2007	2008	2009	2011	2013	2015
X > 60%	60	50	40	30	25	15	10	0
45% < X < 60%	40	35	35	30	25	15	10	0
35% < X < 45%	35	30	30	25	20	15	5	0
30% < X < 35%	30	25	25	20	17	10	5	0
25% < X < 30%	25	20	20	15	15	10	5	0
20% < X < 25%	20	20	15	15	15	10	0-5	0
15% < X < 20%	15	15	10	10	10	5	0-5	0
10% < X < 15%	10	10	10	10	8	5	0-5	0
7% < X < 10%	7	7	7	7	5	5	0-5	0
5% < X < 7%	5	5	5	5	5	5	0-5	0
X < 5%	នៅដដែល							0

តារាង ៤: កម្ពុជា ឡាវ និង ភូមា

X = អត្រាពន្ធគយ តាម MFN	អត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះនៃ ACFTA (មិនហួសថ្ងៃទី ១ មករា)							
	2005*	2006	2007	2008	2009	2011	2013	2015
X > 60%	60	50	40	30	25	15	10	0
45% < X < 60%	40	35	35	30	25	15	10	0
35% < X < 45%	35	35	30	30	20	15	5	0
30% < X < 35%	30	25	25	20	20	10	5	0
25% < X < 30%	25	25	25	20	20	10	5	0
20% < X < 25%	20	20	15	15	15	10	0-5	0
15% < X < 20%	15	15	15	15	15	5	0-5	0
10% < X < 15%	10	10	10	10	8	5	0-5	0
7% < X < 10%	7**	7**	7**	7**	7**	5	0-5	0
5% < X < 7%	5	5	5	5	5	5	0-5	0
X < 5%	នៅដដែល							0

* កាលបរិច្ឆេទអនុវត្តដំបូងគឺថ្ងៃទី ១ កក្កដា ២០០៥ ។

** ប្រទេសមីយ៉ាន់ម៉ា ត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យរក្សាអត្រាពន្ធគយតាម ACFTA មិនឱ្យលើសពី ៧,៥% រហូតដល់ឆ្នាំ២០១០ ។

កម្មវិធីកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងក្រុមទំនិញធម្មតា តំរូវឱ្យភាគីនីមួយៗបន្តកាត់បន្ថយជាបន្តបន្ទាប់នូវពន្ធគយត្រឹម ០-៥% លើផលិតផលបន្ថែម ។ ឧទាហរណ៍ ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន ត្រូវកាត់បន្ថយពន្ធគយមកត្រឹម ០-៥% ឱ្យបានយ៉ាងហោចណាស់ ៤០% នៃបន្ទាត់ពន្ធគយក្នុងក្រុមទំនិញធម្មតា មិនហួសថ្ងៃទី១ កក្កដា ២០០៥ និងលើសពី ៦០% មិនហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០០៧ ។ ការត្រូវលុបបំបាត់អត្រាពន្ធគយទាំងស្រុងត្រូវអនុវត្តមិនហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០១០ ប៉ុន្តែអាចបត់បែនបានខ្លះ ដោយអាចរក្សាទុកបន្ទាត់ពន្ធគយមិនឱ្យលើសពី ១៥០បន្ទាត់ ដែលត្រូវលុបបំបាត់មិនឱ្យហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០១២ ។ អត្រាពន្ធគយសំរាប់បណ្តាប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន ត្រូវកាត់បន្ថយមកត្រឹម ០-៥% សំរាប់យ៉ាងហោចណាស់ ៥០% នៃបន្ទាត់ពន្ធគយក្នុងក្រុមទំនិញធម្មតា មិនឱ្យហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០០៩ សំរាប់វៀតណាម ថ្ងៃទី១ មករា ២០១០ សំរាប់ឡាវ និងភូមា និងថ្ងៃទី១ មករា ២០១២ សំរាប់កម្ពុជា ។ ពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងក្រុមទំនិញធម្មតា ត្រូវលុបបំបាត់ទាំងស្រុង មិនហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០១៥ ប៉ុន្តែអាចបត់បែនរក្សាទុកបន្ទាត់ពន្ធគយមួយចំនួន មិនឱ្យលើសពី ២៥០បន្ទាត់ ដែលត្រូវលុបបំបាត់មិនហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០១៨ ។

ចំពោះអត្រាពន្ធគយនៃក្រុមទំនិញងាយប៉ះពាល់ ដែលអនុវត្តតាម MFN គេត្រូវកាត់បន្ថយឱ្យដល់អត្រាគោលដៅទៅតាមកាលបរិច្ឆេទ ដែលនឹងត្រូវសំរេចដោយភាគីទាំងសងខាង ។ ផលិតផលក្នុងក្រុមនេះ មិនត្រូវមានច្រើនជាង ៤០០បន្ទាត់ ក្នុងប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្ម មានលេខ ៦ខ្ទង់ និង ១០% នៃតម្លៃនាមចូលសរុប (ផ្អែកលើស្ថិតិពាណិជ្ជកម្មឆ្នាំ២០០១) សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន និងមិនលើស ៥០០បន្ទាត់ បណ្តាប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន ។ បន្ទាត់ពន្ធគយក្នុងក្រុមងាយប៉ះពាល់ត្រូវបែងចែកចេញជា ២បញ្ជី ទៀត គឺ បញ្ជីងាយប៉ះពាល់ និងបញ្ជីងាយប៉ះពាល់ខ្លាំង ។ អត្រាពន្ធគយអនុវត្តតាម MFN សំរាប់បញ្ជីងាយប៉ះពាល់ ត្រូវកាត់បន្ថយមកត្រឹម ២០% មិនឱ្យហួសថ្ងៃទី ១ មករា ២០១២ សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន និងមិនហួស ថ្ងៃទី ១ មករា ២០១៥ សំរាប់ប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន[១០] ។ អត្រាពន្ធគយត្រូវកាត់បន្ថយជាបន្តមកត្រឹម 0-៥% មិនហួសថ្ងៃទី ១ មករា ២០១៨ សំរាប់អាស៊ាន ៦ និងចិន និងថ្ងៃទី ១ មករា ២០២០ សំរាប់ប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន ។ សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន ផលិតផលក្នុងបញ្ជីងាយប៉ះពាល់ខ្លាំង មិនត្រូវមានលើសពី ១០០បន្ទាត់ ក្នុងប្រព័ន្ធសុខដុមនីយកម្មមានលេខ ៦ខ្ទង់ និងត្រូវកាត់បន្ថយមកនៅទាបជាង ឬត្រឹម ៥០% មិនហួសថ្ងៃទី១ មករា ២០១៥ ហើយសំរាប់បណ្តាប្រទេសសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ានវិញ មិនត្រូវមានលើស ១៥០បន្ទាត់ និងត្រូវកាត់បន្ថយមកនៅទាបជាង ឬត្រឹម ៥០% នៅមុនថ្ងៃទី១ មករា ២០១៨ ។ ព័ត៌មានសង្ខេបពីតារាងពេលកាត់បន្ថយពន្ធគយមានចុះក្នុងតារាង ៥ និង តារាង ៦ ។

តារាង ៥: តារាងពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងក្រុមងាយប៉ះពាល់: អាស៊ាន ៦ និងចិន

	មិនហួស ថ្ងៃទី ១ មករា ២០១២	មិនហួស ថ្ងៃទី ១ មករា ២០១៨
បញ្ជីងាយប៉ះពាល់	20%	0-5%
បញ្ជីងាយប៉ះពាល់ខ្លាំង	--	< 50%

តារាង ៦: តារាងពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ផលិតផលក្នុងបញ្ជីងាយប៉ះពាល់: សមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ាន

	មិនហួសថ្ងៃ ១ មករា ២០១៥	មិនហួសថ្ងៃ ១ មករា ២០១៨	មិនហួសថ្ងៃ ១ មករា ២០២០
បញ្ជីងាយប៉ះពាល់	20%	--	0-5%
បញ្ជីងាយប៉ះពាល់ខ្លាំង	--	<50%	--

វិធានកំណត់ប្រភពដើម

វិធានកំណត់ប្រភពដើម ដែលមានចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ បានកំណត់ពីលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យ និងវិធានកំណត់ផលិតផល ដែលត្រូវទទួលបានសម្បទានពន្ធគយអនុគ្រោះក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ។ ផ្អែកតាមលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃប្រភពដើមចុះក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ ៣ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងផលិតផល

[១០] វៀតណាមមិនទាន់បានកំណត់ទេ នូវអត្រាពន្ធគយជាក់លាក់ក្នុងបញ្ជីងាយប៉ះពាល់ ដែលត្រូវកាត់បន្ថយត្រឹមថ្ងៃទី១ មករា ២០១៥ ។

នាំចូលដោយប្រទេសជាសមាជិកណាមួយត្រូវកំណត់ថា មានប្រភពដើមនៅក្នុងប្រទេសជាសមាជិកមួយទៀត និងមានសិទ្ធិទទួលបានអត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះ ប្រសិនបើផលិតផលទាំងនោះត្រូវបានទទួល ឬផលិតទាំងស្រុងនៅក្នុងប្រទេសជាសមាជិកមួយទៀតនោះ ។ ប្រសិនបើផលិតផលទាំងនោះ មិនត្រូវបានផលិតទាំងស្រុងនៅក្នុងប្រទេសនាំចេញនោះទេ ផលិតផលទាំងនោះត្រូវមានគ្រឿងផ្សំក្នុងស្រុកយ៉ាងហោចណាស់ ៤០% ។ ផលិតផលដែលបំពេញតាមវិធានកំណត់ប្រភពដើម ត្រូវទទួលបានវិញ្ញាបនប័ត្រប្រភពដើមដែលចេញដោយអាជ្ញាធររដ្ឋាភិបាលមានការចាត់តាំងពីប្រទេសនាំចេញ និងមានការជូនដំណឹងដល់ប្រទេសដទៃទៀត ។

សមាសភាគផ្សេងទៀត

ចំពោះវិធានការសំខាន់ៗផ្សេងទៀតទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម ដូចជា វិធានការមិនមែនពន្ធគយ របាំងបច្ចេកទេសចំពោះពាណិជ្ជកម្ម ស្តង់ដារអនាម័យ និងភូតគាមអនាម័យ ឧបត្ថម្ភធន និងវិធានការតបត វិធានការប្រឆាំងនឹងការលក់បង្ខូចថ្លៃ និងកម្មសិទ្ធិបញ្ញា ជាដើម កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញនេះ ត្រូវអនុវត្តទៅតាមបទបញ្ញត្តិ WTO ។ ឧទាហរណ៍ កិច្ចព្រមព្រៀងបានកំណត់ថា ការដាក់កំហិតលើបរិមាណមិនត្រូវរក្សាទុកទេ លើកលែងតែមានការអនុញ្ញាតក្រោមគោលការណ៍របស់ WTO ហើយរបាំងមិនមែនពន្ធគយផ្សេងទៀត ត្រូវរកឱ្យឃើញ និងលុបបំបាត់ភ្លាមៗតាមអាចធ្វើបាន បន្ទាប់ពីកិច្ចព្រមព្រៀងចូលជាធរមាន ។

ចំពោះវិធានការការពារ[១១] កិច្ចព្រមព្រៀងបានបញ្ជាក់ថា ប្រទេសហត្ថលេខីនីមួយៗដែលជាសមាជិក WTO អាចរក្សាសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនទៅតាមមាត្រា ១៩ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងទូទៅស្តីពីពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម (GATT) និងតាមកិច្ចព្រមព្រៀង ស្តីពីវិធានការការពាររបស់ WTO រីឯប្រទេសមិនមែនជាសមាជិក WTO ទទួលបានវិធានការការពារនៃ ACFTA ។ ប្រទេសនីមួយៗ មានសេរីភាពក្នុងការទទួលយកវិធានការការពារនៃ ACFTA ប្រសិនបើសម្បទានពន្ធគយរបស់ប្រទេសនោះ ដែលស្ថិតក្រោម EHP ឬតារាងពេលនៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ វាបង្ក ឬគំរាមកំហែង បង្កឱ្យខូចប្រយោជន៍យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់ឧស្សាហកម្មក្នុងស្រុកដែលផលិតនូវផលិតផលប្រហាក់ប្រហែល ឬផលិតផលត្រូវប្រកួតប្រជែងផ្ទាល់នឹងទំនិញនាំចូលនោះ ។ ប្រទេសដែលទទួលយកវិធានការការពារនេះ អាចតម្លើងអត្រាពន្ធគយលើផលិតផលជាប់ទាក់ទិនរហូតដល់អត្រាពន្ធគយក្នុងលក្ខខណ្ឌអនុគ្រោះបំផុតផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ WTO ដែលដាក់អនុវត្តលើផលិតផលនោះនៅពេលកំពុងប្រើវិធានការ ហើយក៏អាចរក្សាទុកដូច្នេះក្នុងមួយរយៈពេលដំបូងចំនួន ៣ឆ្នាំ និងអាចពន្យាពេលបានមួយលើកទៀតមិនឱ្យលើសពីមួយឆ្នាំ ។

នៅពេលបង្កើតស្ថាប័នអចិន្ត្រៃយ៍មួយមិនទាន់បាន អង្គភាពមួយដែលចូលរួមដោយរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសេដ្ឋកិច្ចរបស់អាស៊ាន និងក្រសួងពាណិជ្ជកម្មរបស់ចិន ត្រូវបានតែងតាំងឱ្យធ្វើការត្រួតពិនិត្យ គ្រប់គ្រង សម្របសម្រួល

[១១] នៅក្រោមវិធាន WTO វិធានការការពារ (ដូចជា ការដាក់កំហិតបរិមាណលើការនាំចូល ឬការបង្កើនពនគយឱ្យខ្ពស់ជាងអត្រាកំណត់រួច) អាចយកមកអនុវត្ត ដើម្បីដាក់កំហិតជាបណ្តោះអាសន្នលើការនាំចូលផលិតផលជាក់លាក់មួយ ដែលបង្ក ឬគំរាមកំហែងបង្កការខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរដល់ឧស្សាហកម្មក្នុងស្រុករបស់ប្រទេសសមាជិកដែលនាំចូល ។

និងពិនិត្យឡើងវិញ លើការអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ ។ អង្គភាពនេះទទួលការគាំទ្រ និងជំនួយពីជំនួបប្រជុំមន្ត្រីសេដ្ឋកិច្ចជាន់ខ្ពស់អាស៊ាន ។ អង្គភាពនេះត្រូវជួបប្រជុំគ្នាក្នុងរយៈមួយឆ្នាំ ក្រោយពេលអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀង ហើយបន្ទាប់មកត្រូវជួបប្រជុំរៀងរាល់ពីរឆ្នាំម្តង ឬនៅពេលណាមួយដ៏សមស្រប ដើម្បីពិនិត្យឡើងវិញនូវកិច្ចព្រមព្រៀង ក្នុងគោលបំណងស្វែងរកវិធានការបន្ថែម សំដៅធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ កសាងវិន័យ និងចរចាពីកិច្ចព្រមព្រៀងលើបទបញ្ញត្តិទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្មក្នុងគោលការណ៍របស់ WTO ។

ខុសប្លែកពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មមួយចំនួន ជាពិសេសកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មដែលធ្វើឡើងដោយ ស.រ.អា និងកាណាដា កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញនេះ មិនមានបទបញ្ញត្តិស្តីពីទិដ្ឋភាពបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្មឡើយ ។ ផ្ទុយទៅវិញ សហប្រតិបត្តិការលើផ្នែកបរិស្ថានរវាងអាស៊ាន និងចិន ត្រូវបានកំណត់តាមរយៈគំនិតផ្តួចផ្តើមផ្សេងទៀត ។ ទីមួយ ក្រោមកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ាន+៣ រដ្ឋមន្ត្រីផ្នែកបរិស្ថានជួបប្រជុំគ្នាមួយឆ្នាំម្តង ដើម្បីពិភាក្សាពីបញ្ហាគោលនយោបាយ និងវិស័យត្រូវធ្វើសហប្រតិបត្តិការ ដែលរួមមាន ការអភិរក្សធនធានធម្មជាតិ ការអភិរក្សធនធានទឹក ការការពារបរិស្ថានសមុទ្រ ការបណ្តុះបណ្តាលពីបច្ចេកវិទ្យាខាងបរិស្ថាន និងការចូលរួមជាសាធារណៈ ការការពារតំបន់ដីសើម ការអភិរក្សជីវៈចម្រុះ និងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីព្រៃឈើ ផលិតកម្មស្អាត ព្រមទាំងការទប់ស្កាត់ និងត្រួតពិនិត្យការបំពុលឆ្លងប្រទេស ។ សហប្រតិបត្តិការដទៃទៀតលើបញ្ហាបរិស្ថាន ក៏អាចធ្វើឡើងក្នុងក្របខ័ណ្ឌ GMS ដែរ ។ បញ្ហានៃការរេចរឹលបរិស្ថានក្នុង GMS ត្រូវបានទទួលស្គាល់ និងលើកឡើងជាបន្តបន្ទាប់នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលរបស់ GMS ដែលវេទិកាដ៏សំខាន់សំរាប់ឱ្យថ្នាក់ដឹកនាំធ្វើការពិភាក្សា និងព្រមព្រៀងគ្នាលើសកម្មភាពជាអាទិភាព សំរាប់កម្មវិធីកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច GMS ។

កម្មវិធីសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច GMS មានចក្ខុវិស័យជំរុញការគ្រប់គ្រងធនធានក្នុងអនុតំបន់ប្រកបដោយចីរភាព ដើម្បីកែជួសជុលភាពរេចរឹលពីមុនមកវិញ និងកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានពីការអភិវឌ្ឍថ្មីៗទៅលើបរិស្ថាន ។ ការងារជាអាទិភាពមួយ គឺ កម្មវិធីបរិស្ថានស្នូល ដែលមានសមាសភាគចំនួន ៥ គឺ: ១-ការវាយតម្លៃបរិស្ថានជាយុទ្ធសាស្ត្រលើវិស័យជាអាទិភាព និងរបៀងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ GMS ២-គំនិតផ្តួចផ្តើមពីរបៀងនៃការអភិរក្សជីវៈចម្រុះ ៣-ការវាយតម្លៃពីការអនុវត្តខាងបរិស្ថាន ៤-ការកសាងសមត្ថភាពលើការគ្រប់គ្រងបរិស្ថាន និង ៥-ការអភិវឌ្ឍកម្មវិធី ការអនុវត្ត និងការផ្តល់ហិរញ្ញប្បទានមានចីរភាព ។ កម្មវិធីបរិស្ថានស្នូល មានគោលបំណងផ្តល់សិទ្ធិអំណាចដល់ប្រទេស GSM ក្នុងការគ្រប់គ្រងបរិស្ថាន និងអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួន តាមរយៈការអភិរក្សជីវៈចម្រុះ ការពង្រឹងសមត្ថភាពធ្វើផែនការអភិវឌ្ឍន៍ និងគ្រប់គ្រងបរិស្ថាន និងក្នុងការឆ្លើយតបទៅនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដោយឈរលើការរួបរួម និងសហការគ្នា ។ ក្រុមការងារខាងបរិស្ថាន ដើរតួជាវេទិកា និងជាទីប្រឹក្សា ក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាបរិស្ថាននៅក្នុងតំរោងអនុតំបន់ និងជួយសម្រួលកិច្ចសហប្រតិបត្តិការក្នុងការផ្លាស់ប្តូរព័ត៌មាន ការបណ្តុះបណ្តាល ការសម្របសម្រួលគោលនយោបាយ និងការផ្តល់ហិរញ្ញប្បទានដល់គម្រោង និងការអនុវត្ត ។ កន្លងមក កម្មវិធីបរិស្ថានស្នូលបានទទួលជោគជ័យគួរឱ្យកត់សម្គាល់ជាច្រើន ដូចជាការចាប់អនុវត្តគម្រោងសាកល្បងមួយចំនួន ដើម្បីលើកកម្ពស់ការអភិរក្សជីវៈចម្រុះ ការពង្រឹងក្រុមការងារខាង

បរិស្ថានតាមរយៈការកសាងសមត្ថភាព និងការបង្កើតមជ្ឈមណ្ឌលប្រតិបត្តិការបរិស្ថាន ដើម្បីសម្របសម្រួលលើបញ្ហាបរិស្ថានឆ្លងប្រទេស និងចែករំលែកធនធាន និងព័ត៌មាន ដោយមានចីរភាព និងមានរយៈពេលវែង ។

សរុបមក ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ច និងពាណិជ្ជកម្ម រវាងប្រទេសអាស៊ាន និងចិន បានរីកលូតលាស់យ៉ាងឆាប់រហ័ស ហើយការបង្កើត ACFTA គឺជាជំហានមួយធំឆ្ពោះទៅរកកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែជិតស្និទ្ធស៊ីជម្រៅ និងមានផលប្រយោជន៍ទៅវិញទៅមក ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី របៀបវារៈខាងបរិស្ថានមិនទាន់បានពិភាក្សាសព្វគ្រប់នៅឡើយទេនៅក្នុងកិច្ចចរចាស្តីពីពាណិជ្ជកម្ម ពីព្រោះក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងនៅមិនទាន់មានបញ្ញត្តិសំរាប់ដោះស្រាយបញ្ហាបរិស្ថានដែលកើតឡើងពីពាណិជ្ជកម្មនោះទេ ។ ថ្វីបើសហប្រតិបត្តិការខាងបរិស្ថានរវាងអាស៊ាន និងចិន ក៏ឃើញមាននៅក្នុងគំនិតផ្តួចផ្តើមជាច្រើនទៀតដែរ ប៉ុន្តែមិនទាន់មានគំនិតផ្តួចផ្តើមណាមួយដែលផ្សារភ្ជាប់យ៉ាងជាក់លាក់ទៅនឹងពាណិជ្ជកម្មឡើយ ។

៤.២ ពាណិជ្ជកម្មនៅក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ និងផលប៉ះពាល់នៅលើបរិស្ថាន

៤.២.១ ការពិនិត្យត្រួសៗពីពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន

ដូចមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក២ ក្នុង ៨ឆ្នាំ កន្លងមកនេះ ពាណិជ្ជកម្មក្នុង GMS បានរីកលូតលាស់យ៉ាងលឿន ។ ពាណិជ្ជកម្មសរុបរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 កើនឡើងក្នុងអត្រាជាមធ្យម ២៧% ក្នុងមួយឆ្នាំ ពីត្រឹម ៩,៩៨ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២000 ដល់ ៥៣,០១ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២00៧ ។ ពីឆ្នាំ២000-២00៧ ការនាំចេញពីប្រទេស GMS5 ទៅប្រទេសចិន តំណាងឱ្យប្រហែល ៥0% នៃពាណិជ្ជកម្មសរុប ដោយកើនឡើងក្នុងអត្រាជាមធ្យម ២៦% ក្នុងមួយឆ្នាំ រីឯការនាំចូលពីប្រទេសចិនវិញ កើនឡើងក្នុងអត្រា ២៩% ក្នុងមួយឆ្នាំ ។

ក្រាហ្វិក ២: ពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសចិន និងប្រទេស GMS5

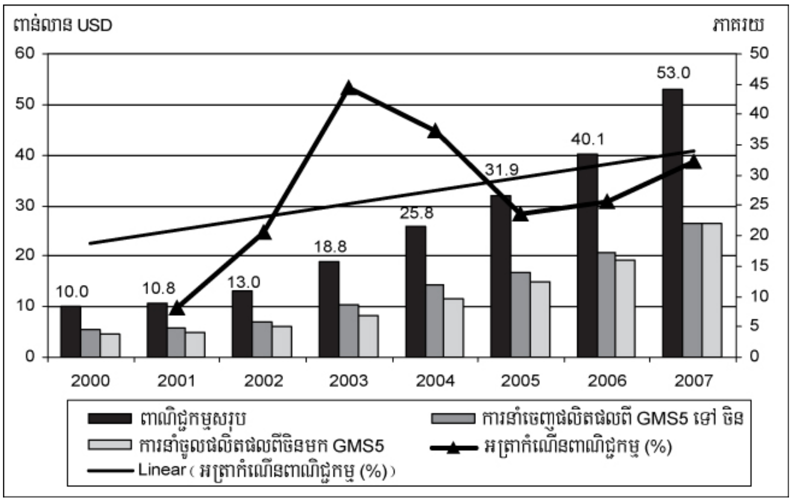

ការនាំចេញផលិតផលពីប្រទេស GMS5 ទៅ ចិន

ការនាំចេញពីប្រទេស GMS5 ទៅចិន ប្រមូលផ្តុំលើផលិតផលមួយក្រុមតូច ដែលរួមចំណែក ៨៧% នៃការនាំចេញសរុបក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ។ ផលិតផលនាំចេញធំៗបំផុត រួមមាន ម៉ាស៊ីន គ្រឿងមេកានិកនិងគ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ដែលមានប្រហែល ៥០% នៃការនាំចេញសរុប បន្ទាប់មកគឺ ឥន្ធនៈរ៉ែ កៅស៊ូ ប្លាស្ទិក សារធាតុគីមី និងឈើ ។ ផលិតផលកសិកម្មជាក់លាក់ ដូចជា បន្លែ ផ្លែឈើ ជាដើម ក៏ជាផលិតផលនាំចេញសំខាន់ៗពីប្រទេស GMS5 ទៅកាន់ប្រទេសចិនផងដែរ ទោះបីវាមានចំណែកតិចតួចក្តី (ប្រហែល ៤%) ។ តារាង ៧ បង្ហាញថាក្នុង ៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ ផលិតផលនាំចេញឈានមុនគេ ១០មុខ បានកើនឡើងខ្លាំងណាស់ ទាំងបរិមាណ (ពីត្រឹម ៤.៧៥ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ដល់ ១២.១ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៤ និង ២៣.១ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧) និងទាំងជាចំណែកភាគរយ (ពី ៨១% ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ដល់ ៨៨% ក្នុងឆ្នាំ២០០៧) ។

តារាង ៧: ផលិតផលនាំចេញពីប្រទេស GMS5 ទៅប្រទេសចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2004/01	2007/04	2007/01	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			បំរែបំរួលតាមពេល (%)			ចំណែក (%)		
84	គ្រឿងមេកានិក និងម៉ាស៊ីន	975.1	2846.9	7251.6	192	155	644	16.5	19.9	27.5
85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី	918.3	2984.6	5818.3	225	95	534	15.6	20.9	22.1
27	ប្រេង និងឥន្ធនៈរ៉ែ	1071.9	2426.7	2506.0	126	3	134	18.2	17.0	9.5
40	កៅស៊ូ	465.8	1155.0	2297.1	148	99	393	7.9	8.1	8.7
39	ប្លាស្ទិក	666.4	1223.7	1641.3	84	34	146	11.3	8.6	6.2
29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	104.8	344.1	1357.4	228	294	1195	1.8	2.4	5.1
44	ឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើ	244.3	456.5	762.2	87	67	212	4.1	3.2	2.9
07	បន្លែអាចហូបបាន	139.7	326.8	649.6	134	99	365	2.4	2.3	2.5
26	រ៉ែលោហៈ កាកសំណល់រ៉ែ និងផេះ	33.5	130.3	436.0	289	234	1200	0.6	0.9	1.7
08	ផ្លែឈើអាចហូបបាន	130.1	214.6	369.7	65	72	184	2.2	1.5	1.4
ផលិតផលនាំចេញនាំមុខគេចំនួន ១០		4750.4	12,109	23,089	154.9	90.7	386.1	80.5	84.8	87.5
ផ្សេងៗ		1150	2162	3283	87.9	51.9	185.4	19.5	15.2	12.5
ផលិតផលទាំងអស់		5901	14,272	26,373	141.9	84.8	346.9	100	100	100

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

នៅក្នុង GMS5 ថៃ ជាប្រទេសនាំចេញធំបំផុតទៅកាន់ប្រទេសចិន ។ នៅឆ្នាំ២០០៧ តម្លៃនាំចេញរបស់ថៃកើនជាខ្លាំងដល់ប្រហែល ២២.៦៥ពាន់លានដុល្លារ (ធៀបនឹង ១១.៥៤ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៤) ឬស្មើ ៨៦% នៃការនាំចេញសរុបរបស់ GMS5 ក្នុងឆ្នាំនោះ ។ ក្រុមផលិតផលនាំចេញសំខាន់ៗ រួមមាន គ្រឿងម៉ាស៊ីន

និងបរិក្ខារអគ្គិសនី កៅស៊ូ សារធាតុគីមីសរីរាង្គ ឥន្ធនៈរ៉ែ បន្លែ ឈើ ផ្លែឈើនិងគ្រាប់ផ្លែឈើ ។ វៀតណាម ជាប្រទេសនាំចេញធំទីពីរ ដោយមានតម្លៃនាំចេញប្រមាណ ៣,២១៣ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ហើយការនាំចេញនេះ មានលំនាំប្រហែលគ្នានឹងថៃដែរ គឺផ្តោតលើផលិតផលធនធានធម្មជាតិ (ដូចជា ឥន្ធនៈរ៉ែ រ៉ែ ឈើ កៅស៊ូ) ផលិតផលកសិកម្ម (ដូចជា បន្លែ ផ្លែឈើ គ្រាប់ផ្លែឈើ ម្សៅ) និងទំនិញកម្មន្តសាល (ដូចជា គ្រឿងម៉ាស៊ីន បរិក្ខារអគ្គិសនី គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង) ។ ផលិតផលនាំចេញឈានមុខគេទាំង ១០នេះ បានចូលរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ (៨៧%) ក្នុងការនាំចេញសរុប ។ មីយ៉ាន់ម៉ា ជាប្រទេសនាំចេញធំទីបី បន្ទាប់មកគឺប្រទេស ឡាវ និងកម្ពុជា ។ ការនាំចេញរបស់ប្រទេសទាំងនេះ មិនសូវខុសគ្នាពីប្រទេសវៀតណាមទេ ដោយផ្តោតជាសំខាន់លើធនធានធម្មជាតិ និងផលិតផលកសិកម្ម (សេចក្តីលំអិតមានបង្ហាញក្នុងតារាង A.2-A.5 នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ) រីឯរចនាការនាំចេញរបស់កម្ពុជា ទៅចិន មានពិភាក្សាលំអិតនៅក្នុងជំពូកបន្ទាប់ ។

ក្រាហ្វិក ៣ បង្ហាញពីនិន្នាការនៃផលិតផល ២ក្រុម ចំបងៗ ដែលចិននាំចូលពីប្រទេស GMS5 ។ ក្រុមទី១ សំដៅដល់ផលិតផលដែលមានអត្រាពន្ធគយត្រូវកាត់បន្ថយ ក្រោមការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់ ACFTA សំរាប់ការនាំចូលមានប្រភពមកពីប្រទេស GMS5 ។ ផលិតផលទាំងនេះ រួមមាន គ្រឿងម៉ាស៊ីននិងគ្រឿងមេកានិក (HS 84) គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី (HS 85) ឥន្ធនៈរ៉ែ (HS 27) កៅស៊ូ (HS 40) ប្លាស្ទិក (HS 39) បន្លែ (HS 07) និងផ្លែឈើ (HS 08) ។ ក្រុមទី២ សំដៅដល់ផលិតផលដែលមានអត្រាពន្ធគយមិនប្រែប្រួល និងរួមមាន សរសៃឆ្មារសំយោគ ឬសិប្បនិម្មិត (HS 54) ក្រដាស (HS 48) សរសៃអំបោះសិប្បកម្ម (HS 55) កប្បាស (HS 52) យានយន្ត (HS 87) និងកាហ្វេ និងតែ (HS 09) ។

ក្រាហ្វិក ៣: និន្នាការនៃការនាំចូលរបស់ប្រទេសចិន នូវផលិតផលមកពីប្រទេស *GMS5*

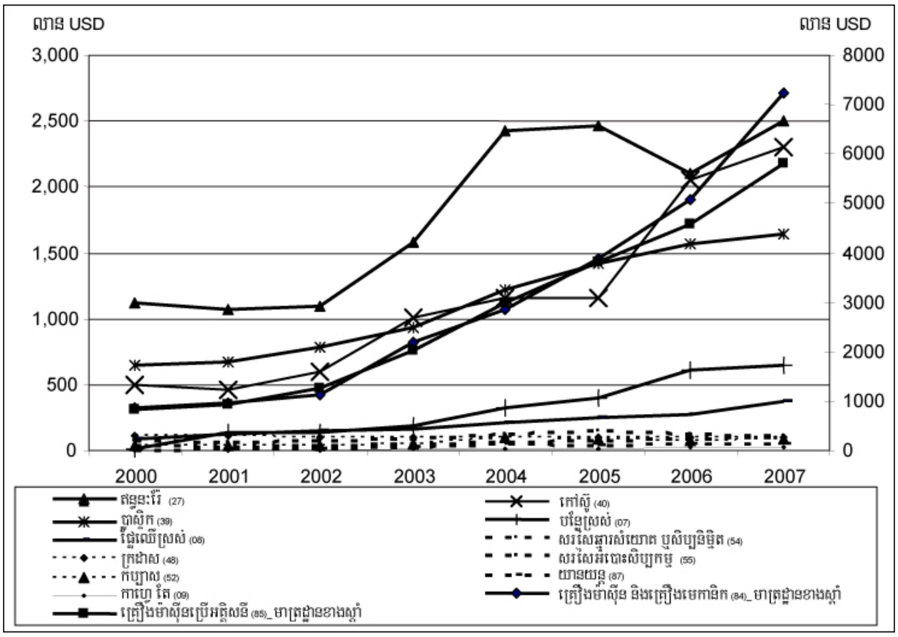

ក្រាហ្វិក ៣ បង្ហាញទៀតថា និន្នាការនៃការនាំចូលផលិតផលទាំងពីរក្រុម មានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នា នៅមុនពេលអនុវត្តការកាត់បន្ថយពន្ធគយក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA (ឆ្នាំ២០០០-០៤) ប៉ុន្តែបានប្រែប្រួលខុសគ្នាក្រោយពេលដាក់អនុវត្ត (ឆ្នាំ២០០៥-០៧) ។ ការនាំចូលក្រុមផលិតផលដែលមានការបញ្ចុះអត្រាពន្ធគយកើនឡើងជាខ្លាំងចាប់ពីឆ្នាំ២០០៥ រីឯការនាំចូលក្រុមផលិតផលដែលមានអត្រាពន្ធគយថេរ មានកំណើនយឺត ។ ការវិភាគនិន្នាការជាដំបូងៗនេះ បង្ហាញពីសារៈសំខាន់នៃការកាត់បន្ថយពន្ធគយសំរាប់ពាណិជ្ជកម្ម ។ គេចាត់ទុកកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ដែលតម្រូវឱ្យសមាជិកទាំងអស់អនុវត្តការកាត់បន្ថយពន្ធគយជាបណ្តើរៗនេះ ជាកត្តាជំរុញឱ្យចិនបង្កើនការនាំចូលផលិតផលពីប្រទេស GMS5 ។

ការទស្សទាយជាលក្ខណៈទ្រឹស្តីដែលថា ប្រទេសមួយមាននិន្នាការនាំចេញផលិតផលដែលខ្លួនមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប ទំនងជាត្រឹមត្រូវហើយសំរាប់ប្រទេស GMS5 ។ ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (Revealed Comparative Advantage-RCA) នៃប្រទេស GMS5 នៅក្នុងទីផ្សារប្រទេសចិនបញ្ជាក់ថា ប្រទេសទាំងនេះមានជំនាញឯកទេសខ្ពស់ក្នុងផលិតកម្មទំនិញកសិកម្ម ផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ និងឧស្សាហកម្មធុនស្រាល ។ ផលិតផលនាំចេញឈានមុខទាំងអស់ លើកលែងតែ គ្រឿងអគ្គិសនីនិងគ្រឿងមេកានិក និងរបស់ធ្វើពីដែក ដែកថែបនិងរ៉ែចេញ បានបង្ហាញពីឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្ពស់ ហើយភាគច្រើនបានបង្កើនសន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញរបស់ខ្លួននៅរយៈពេល ៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះថែមទៀត ។ ផលិតផលនាំចេញខ្លះរបស់ប្រទេស GMS5 ដូចជា សត្វរស់ គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង គ្រឿងម៉ាស៊ីន គ្រឿងមេកានិក និងសារធាតុគីមីសរីរាង្គ មិនសូវប្រកួតប្រជែងឡើយកាលពីអតីតកាល ប៉ុន្តែនៅពេលនេះវាហាក់បីដូចជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្ពស់នៅក្នុងទីផ្សារប្រទេសចិន ។

ប្រទេសថៃ មានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្ពស់លើផលិតផលកសិកម្ម កែច្នៃនិងមិនទាន់កែច្នៃ ដូចជា បន្លែធញ្ញជាតិ ដើមឈើរស់ ផ្លែឈើនិងគ្រាប់ផ្លែឈើ ផលិតផលម្សៅ (malt ម្សៅដំឡូង និងម្សៅមី) គ្រឿងម្ហូបអាហារនិងស្ករ ។ ប្រទេសថៃ ក៏មានឯកទេសក្នុងការផលិត កៅស៊ូនិងប្លាស្ទិក គ្រឿងម៉ាស៊ីននិងគ្រឿងមេកានិក និងផលិតផលធ្វើពីឈើដែរ ។ ប្រទេសវៀតណាម ដូចគ្នានឹងប្រទេសថៃ គឺមានឯកទេសលើផលិតផលកសិកម្មកែច្នៃនិងមិនទាន់កែច្នៃ កៅស៊ូនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ ។ វៀតណាម ក៏មានឯកទេសក្នុងការផលិតឥន្ទនៈរ៉ែ សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង ដែលមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្ពស់នៅក្នុងទីផ្សារប្រទេសចិន ។ ឯកទេសកម្មរបស់ភូមា ប្រមូលផ្តុំលើផលិតផលកសិកម្ម និងផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ ចំណែកឯឡាវ មានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបលើផលិតផលមួយចំនួនតូច ដូចជា កៅស៊ូ ផលិតផលធ្វើពីឈើ កាហ្វេនិងតែ និងសំលៀកបំពាក់ (តារាង A.6-A.10 នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ) ។ ចំណែកឯឯកទេសកម្មរបស់កម្ពុជា នៅក្នុងទីផ្សារប្រទេសចិន មានពិភាក្សានៅក្នុងជំពូកបន្ទាប់ ។

ការនាំចូលផលិតផលពីចិនមកក្នុងប្រទេស GMS5

ដូចមានបង្ហាញក្នុងតារាង ៨ ការនាំចូលរបស់ប្រទេស GMS5 ផ្ដោតជាសំខាន់លើផលិតផលឧស្សាហកម្ម និងផលិតផលកម្មន្តសាល ។ ផលិតផលនាំចូលសំខាន់ៗដែលមានប្រមាណ ៦៧,៥% នៃផលិតផលនាំចូលសរុប ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ រួមមាន គ្រឿងមេកានិកនិងគ្រឿងម៉ាស៊ីន គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី ដែកនិងដែកថែប យានយន្ត ឥន្ធនៈរ៉ែនិងប្រេង កប្បាសនិងក្រណាត់ និង សារធាតុគីមីនិងជី ។ គ្រឿងម៉ាស៊ីន គ្រឿងមេកានិក និងបរិក្ខារអគ្គិសនី រួមចំណែកជាងមួយភាគបី នៃការនាំចូលសរុបក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ។ រឿងនេះមានន័យថា ប្រទេស GMS5 និងចិន មានទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មខាងឧស្សាហកម្មក្នុងកំរិតខ្ពស់ ។

តារាង ៨: ការនាំចូលនៃប្រទេស GMS5 ពីប្រទេសចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2004/01	2007/04	2007/01	2001	2004	2007
		តម្លៃ (ជាលានដុល្លារអាមេរិក)			*បំរែបំរួលតាមពេល (ជា%)*			*ចំណែក (ជា%)*		
84	គ្រឿងមេកានិក និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន	998/5	1973/5	4803/5	98	143	381	20/4	17/1	18/0
85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី	730/3	1718/4	4091/8	135	138	460	14/9	14/9	15/4
72	ដែកនិងដែកថែប	205/5	1231/7	3611/5	499	193	1657	4/2	10/7	13/6
87	យានយន្ត	528/1	330/3	1054/7	-37	219	100	10/8	2/9	4/0
27	ឥន្ធនៈរ៉ែ និងប្រេង	303/0	797/2	9973	163	25	229	6/2	6/9	3/7
73	ផលិតផលធ្វើពីដែក ឬដែកថែប	95/2	232/1	771/2	144	232	710	1/9	2/0	2/9
52	កប្បាស	149/5	406/7	739/2	172	82	394	3/1	3/5	2/8
60	ក្រណាត់	56/2	219/4	677/9	290	209	1105	1/1	1/9	2/5
29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	130/3	229/7	646/8	76	182	396	2/7	2/0	2/4
31	ជី	86/9	486/9	588/7	460	21	577	1/8	4/2	2/2
ផលិតផលនាំចេញនាំមុខគេចំនួន ១០		3283/9	7625/9	17>982	132/2	135/8	447/6	67/1	66/0	67/5
ផ្សេងៗ		1608/3	3925/9	8651/8	144/1	120/4	437/9	32/9	34/0	32/5
ផលិតផលទាំងអស់		4892/3	11>552	26>634	136/1	130/6	444/4	100/0	100/0	100/0

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

ក្នុងចំណោមប្រទេស GMS5 ថៃជាប្រទេសនាំផលិតផលចូលធំបំផុតពីចិន ។ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ការនាំចូលផលិតផលពីចិនរបស់ថៃ មានតម្លៃ ១១,៩៨ពាន់លានដុល្លារ ឬប្រហែល ៤៥% នៃការនាំចូលសរុបរបស់ប្រទេស GMS5 ។ ក្រុមផលិតផលនាំចូលចំបងៗ រួមមាន គ្រឿងមេកានិកនិងបរិក្ខារអគ្គិសនី ដែកនិងដែកថែប លោហធាតុសំខាន់ៗ សារធាតុគីមី ប្លាស្ទិកនិងយានយន្ត ។ វៀតណាម ជាប្រទេសនាំចូលធំទីពីរដែលនាំចូលផលិតផល មានតម្លៃ ១១,៩១ពាន់លានដុល្លារ ឬស្មើនឹង ៤៤% នៃការនាំចូលសរុបរបស់ប្រទេស GMS5 ។ គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងបរិក្ខារអគ្គិសនី គឺជាផលិតផលនាំចូលសំខាន់ជាងគេ បន្ទាប់មកគឺ ដែកនិងដែកថែប ឥន្ធនៈរ៉ែ យានយន្ត និងជី ។ វៀតណាមក៏នាំចូលកប្បាស និងក្រណាត់យ៉ាងច្រើនពីចិនដែរ សំរាប់ធ្វើជាធាតុចូលនៃផលិតកម្មវាយនភ័ណ្ឌសំរាប់នាំចេញ ។ មីយ៉ាន់ម៉ា គឺជាប្រទេសទីបី បន្ទាប់មកគឺកម្ពុជា និងឡាវ ។ មុខទំនិញនាំចូលរបស់ប្រទេសទាំងនេះ ប្រហាក់

ប្រហែលគ្នានឹងប្រទេសវៀតណាមដែរ (តារាង A.2-A.5 នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ) ។ ការនាំចូលរបស់កម្ពុជាពីប្រទេសចិន មានពិភាក្សាជាលម្អិតក្នុងជំពូកបន្ទាប់ ។

ក្រាហ្វិក ៤ បង្ហាញពីនិន្នាការនៃការនាំចូលផលិតផល ពីរក្រុម ពីប្រទេសចិនទៅក្នុងប្រទេស GMS5 ។ ក្រុមទី ១ (បន្ទាត់ជិតជាប់គ្នាក្នុងក្រាហ្វិក) រួមមាន គ្រឿងមេកានិក និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន (HS 84) គ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី (HS 85) ដែកនិងដែកថែប (HS 72) យានយន្ត (HS 87) កប្បាស (HS 52) ក្រណាត់ (HS 60) និងសារធាតុគីមីសរីរាង្គ (HS 29) ។ ប្រទេស GMS5 បានកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយលើផលិតផលខាងលើមួយភាគធំដែលនាំចូលពីប្រទេសចិន ។ ក្រុមទី ២ (បន្ទាត់ដាច់ៗក្នុងក្រាហ្វិក) បង្ហាញពីផលិតផលដែលមានអត្រាពន្ធគយថេរ ដូចជា ក្រដាស (HS 48) កែវនិងផលិតផលធ្វើពីកែវ (HS 70) គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង (HS 64) ធញ្ញជាតិ (HS 10) សាច់កែច្នៃរួច (HS 16) និង ស្ករនិងដំណាប់ (HS 17) ។

ក្រាហ្វិក ៤ បង្ហាញទៀតថា ផលិតផលទាំងពីរក្រុមមាននិន្នាការកំណើនស្រដៀងគ្នា (មានកំណើនថេរ) នៅមុនពេលមាន FTA (ឆ្នាំ២០០០-០៤) ប៉ុន្តែវាចាប់ផ្តើមមានកំណើនខុសគ្នា ក្រោយពេលអនុវត្តការកាត់បន្ថយពន្ធគយនៅឆ្នាំ២០០៥ ។ ការនាំចូលក្រុមផលិតផលដែលបានបញ្ចុះអត្រាពន្ធគយ មានកំណើនខ្លាំងបន្ទាប់ពីការចុះហត្ថលេខាលើ FTA (ឆ្នាំ២០០៥-០៧) រីឯការនាំចូលក្រុមផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយថេរ មានកំណើនយឺត ។ ការវិភាគពីនិន្នាការពីដំបូងនេះ ឆ្លុះបញ្ចាំងពីសារសំខាន់នៃពន្ធគយចំពោះលំហូរពាណិជ្ជកម្ម ហើយការកាត់បន្ថយពន្ធគយក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ជាកត្តាជំរុញកំណើនដ៏លឿននៃការនាំចូលពីចិន មកប្រទេស GMS5 ។

ក្រាហ្វិក ៤: និន្នាការនៃការនាំចូលពីប្រទេសចិន មកប្រទេស GMS5

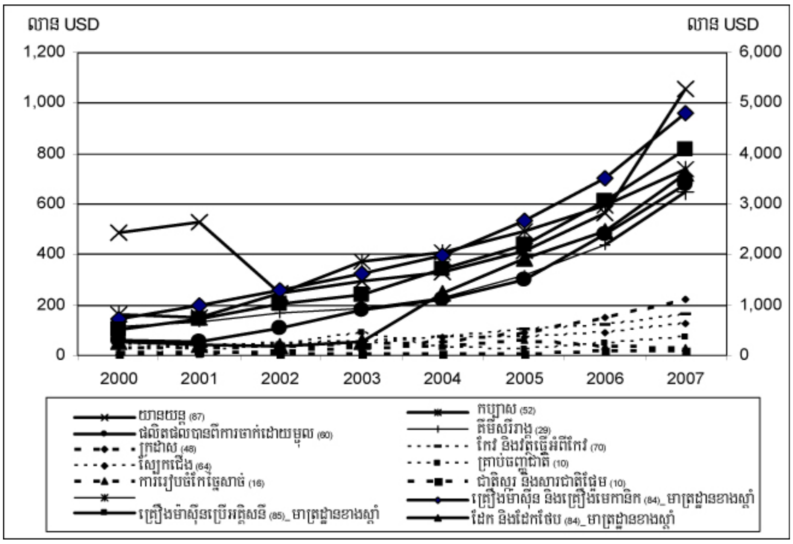

ការវិភាគពី ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) បង្ហាញថា ប្រទេសចិនមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបលើផលិតផលជាច្រើនប្រភេទនៅក្នុងទីផ្សារប្រទេស GMS5 ។ ផលិតផលដែលចិនមានជំនាញឯកទេស រួមមាន គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង ថ្មនិងសេរ៉ាមិក វាយនភ័ណ្ឌនិងអីវ៉ាន់វាយនភ័ណ្ឌ ស្បែកសត្វ ដែកនិងដែកថែប ។

ខុសប្លែកពីប្រទេស GMS5 ក្នុងចំណោមផលិតផលនាំមុខគេចំនួន ១០មុខ របស់ចិន មានតែពាក់កណ្ដាលប៉ុណ្ណោះ ដែលមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប (កប្បាស ដែកនិងដែកថែប ក្រណាត់ ជី គ្រឿងមេកានិក និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន) ។ ពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលទាំងនេះ រួមចំណែកប្រមាណ ៣៩% នៃការនាំចេញសរុបរបស់ចិន ទៅកាន់ប្រទេស GMS5 ។ ថ្វីបើក្នុង ៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ សន្ទស្សន៍ RCA នៃផលិតផលនាំចេញសំខាន់ៗរបស់ចិន មិនមានការផ្លាស់ប្ដូរជាដុំកំភួនក្ដី ប៉ុន្តែភាគច្រើនវាបានកើនឡើងបន្តិចបន្តួចដែរ ។ ឧទាហរណ៍ RCA នៃកប្បាស កើនដល់ ២,៧៧ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ធៀបនឹង ២,៥១ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ចំណែកឯ ដែកនិងដែកថែប ក៏កើនដល់ ២,២២ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ធៀបនឹង ០,៩៥ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ។ ករណីលើកលែងមួយ គឺសន្ទស្សន៍ RCA នៃផលិតកម្មយានយន្តបានធ្លាក់ចុះជាខ្លាំងក្នុង ៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ (ធ្លាក់ពី ២,៦១ មកដល់ ០,៩០) (តារាង A.12 នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ) ។

៤.២.២ ឥទ្ធិពលនៃពាណិជ្ជកម្មលើការបំពុល

ដូចបានមកស្រាយនៅផ្នែកវិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវ ដើម្បីប៉ាន់ស្មានពីឥទ្ធិពលពាណិជ្ជកម្មទៅលើការបំពុល យើងបានបែងចែកផលិតផលពាណិជ្ជកម្មជាបីប្រភេទធំៗ ទៅតាមកម្រិតនៃការបំពុល គឺមាន បំពុលខ្លាំង បំពុលមធ្យម និងបំពុលតិច ។ តម្លៃពាណិជ្ជកម្ម ត្រូវបានកំណត់ជាផលបូកនៃការនាំចេញ និងការនាំចូលរបស់ប្រទេស GMS5 ទៅកាន់ និងមកពី ប្រទេសចិន ហើយតួលេខនេះសំរាប់ប្រើប្រាស់ធ្វើការប៉ាន់ស្មានពីផលប៉ះពាល់ខាងបរិស្ថាននៅទូទាំង GMS នៃការបំពុលដោយផលិតកម្ម ។

តារាង ៩ បង្ហាញថា ពាណិជ្ជកម្មសរុបក្នុង**ផ្នែកបំពុលខ្លាំង** បានកើនឡើងលឿនជាងផ្នែកផ្សេងទៀត និងមានចំណែកខ្ពស់គួរឱ្យកត់សំគាល់នៅក្នុងពាណិជ្ជកម្មសរុប (២៥% ក្នុងឆ្នាំ២០០៧) ។ ដោយសារផលិតកម្មទំនិញក្នុងផ្នែកបំពុលខ្លាំង បង្កការបំពុលច្រើនជាងក្រុមផលិតផលផ្សេងទៀត ដូចនេះកំណើនលឿននៃផលិតកម្មទំនិញទាំងនេះ ដែលជាលទ្ធផលនៃកំណើនពាណិជ្ជកម្មនៅក្នុងអនុតំបន់ ទំនងជាចូលរួមចំណែកក្នុងការបំផ្លាញបរិស្ថាន ។ គេប៉ាន់ស្មានថា ពាណិជ្ជកម្មក្នុងអនុតំបន់ដែលមានតម្លៃសរុប ១៣,៤៤ពាន់លានដុល្លារ វាបង្កការបំពុលរហូតដល់ ១១៨,៩លានតោន សំរាប់អនុតំបន់ទាំងមូល ។ ប្រទេសចិន ជាផលិតករចំបងគេទូវមុខទំនិញក្នុងផ្នែកបំពុលខ្លាំង ដោយរួមចំណែក ៧០% នៃទំនិញក្នុងផ្នែកនេះ ដែលបានធ្វើពាណិជ្ជកម្មក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ។ ដោយហេតុថាពាណិជ្ជកម្មក្នុងផ្នែកនេះ វាបង្កការបំពុលប៉ាន់ស្មានភាគច្រើនបំផុត ដែលកើតចេញពីពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 ដូច្នេះការបំពុលភាគច្រើននៅទូទាំង GMS គឺបង្កឡើងដោយពាណិជ្ជកម្មដែលផ្ដើមចេញពីប្រទេសចិន ។ ពាណិជ្ជកម្មលើមុខទំនិញស្ថិតក្នុង**ផ្នែកបំពុលមធ្យម** ដែលរួមមាន បរិក្ខារអគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន ផលិតផលរ៉ែ វាយនភ័ណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ ផលិតផលធ្វើពីកៅស៊ូ យានយន្ត និងផលិតផលកម្មន្តសាលផ្សេងៗ បានរួមចំណែក ៦៤% នៃពាណិជ្ជកម្មសរុប ដោយមានតម្លៃ ៣៤,០៣ពាន់លានដុល្លារ និងមានការបំពុលប៉ាន់ស្មាន ២១,១៤លានតោន ។ ទោះជាភាគរយនៃការបំពុលដោយពាណិជ្ជកម្មក្នុងផ្នែកបំពុលមធ្យម កើនឡើងខ្លាំងនៅរវាង ឆ្នាំ២០០១ និង ២០០៧ ក្ដី ប៉ុន្តែកំរិតបំពុលសរុបបង្កឡើងដោយផ្នែកនេះ វាមានមិនដល់ ២០% នៃការបំពុលបង្កដោយផ្នែកបំពុល

ខ្លាំងនោះផង ។ ក្នុងផ្នែកនេះ ចិន និងប្រទេស GMS5 បានធ្វើពាណិជ្ជកម្មជាមួយគ្នាក្នុងកំរិតប្រហាក់ប្រហែលគ្នា ដូច្នេះបានចូលរួមចំណែកសឹងតែស្មើគ្នាក្នុងការបំពុលបរិស្ថាននៅទូទាំង GMS ។

ពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលក្នុង**ផ្នែកបំពុលតិច** មានប្រមាណ ១០% នៃពាណិជ្ជកម្មសរុប និងមានការបំពុលប៉ាន់ស្មាន ១,២១លានដោន ។ តាមរយៈការចាត់ថ្នាក់នេះ ឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ ដែលមានរួមចំណែកប្រហែល ១៧% នៃពាណិជ្ជកម្មក្នុងផ្នែកបំពុលតិច (ភាគច្រើនមកពីប្រទេស GMS5) ត្រូវបានចាត់ទុកជាផលិតផលដែលបង្កគ្រោះថ្នាក់តិចតួចបំផុតខាងការបំពុល ។

តារាង ៩: ម៉ាទ្រីសពាណិជ្ជកម្ម-បរិស្ថានសំរាប់ពាណិជ្ជកម្មសរុបរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (ពាន់លានដុល្លារអាមេរិក)			*ចំណែក (%)*			*EPI* (ក្នុងមួយលានដោន)*		
71-83	លោហធាតុគ្រឹះ	0.63	2.37	6.09	5.8	9.2	11.5	5.6	21.3	54.9
28-38	សារធាតុគីមី	0.75	1.92	4.40	7.0	7.4	8.3	9.4	24.0	54.9
39-43	ប្លាស្ទិក	0.72	1.41	2.15	6.7	5.5	4.1	1.8	3.5	5.3
47-49	ក្រដាស និងម្សៅក្រដាស	0.19	0.20	0.47	1.7	0.8	0.9	0.7	0.7	1.7
41-43	ស្បែកសត្វ	0.08	0.20	0.33	0.7	0.8	0.6	0.4	1.0	1.7
ផ្នែកបំពុលខ្លាំង		**2.37**	**6.10**	**13.44**	**21.93**	**23.62**	**25.36**	**17.89**	**50.53**	**118.5**
84-85	បរិក្ខារអគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន	3.62	9.52	21.97	33.6	36.9	41.4	1.8	4.8	11.2
25-27	ផលិតផលរ៉ែ	1.45	3.40	4.01	13.4	13.2	7.6	1.1	2.6	3.1
50-63	វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់	0.74	1.87	3.82	6.8	7.2	7.2	0.5	1.3	2.7
40	ផលិតផលធ្វើពីកៅស៊ូ	0.50	1.23	2.51	4.6	4.8	4.7	0.6	1.4	3.0
86-89	យានយន្ត	0.60	0.46	1.27	5.6	1.8	2.4	0.5	0.4	1.0
93-96	គ្រឿងកម្មន្តសាលចម្រុះ	0.06	0.18	0.45	0.6	0.7	0.8	0.04	0.1	0.3
ផ្នែកបំពុលមធ្យម		**6.97**	**16.67**	**34.03**	**64.58**	**64.53**	**64.20**	**4.57**	**10.68**	**21.14**
6-14	ផលិតផលបន្លែ	0.53	1.23	2.08	4.9	4.8	3.9	0.01	0.02	0.04
44-46	ឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើ	0.25	0.51	0.96	2.3	2.0	1.8	0.1	0.2	0.4
90-92	គ្រឿងអុបទិច ឧបករណ៍សំរាប់វាស់វែង និងឧបករណ៍តន្ត្រី	0.15	0.44	0.85	1.4	1.7	1.6	0.1	0.2	0.3
68-70	ថ្ម / ស៊ីម៉ង់ត៍ / សេរ៉ាមិច	0.09	0.27	0.55	0.8	1.0	1.0	0.03	0.1	0.2
15-24	ម្ហូបអាហាររៀបចំរួច	0.30	0.33	0.53	2.7	1.3	1.0	0.1	0.1	0.1
64-67	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	0.05	0.12	0.28	0.4	0.5	0.5	0.023	0.1	0.1
1-5	សត្វរស់	0.08	0.12	0.26	0.8	0.5	0.5	0.001	0.002	0.005
97-99	គ្រឿងសិល្បៈ និងវត្ថុបុរាណ	0.01	0.04	0.03	0.1	0.1	0.0	0.004	0.019	0.012
ផ្នែកបំពុលតិច		**1.46**	**3.06**	**5.53**	**13.52**	**11.85**	**10.44**	**0.30**	**0.64**	**1.21**
សរុប	ផលិតផលទាំងអស់	10.79	25.82	53.01	100	100	100	23	62	141

* កំរិតបំពុលប៉ាន់ស្មាន ។ ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធដោយផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

ទោះបីពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ ទំនងជាបណ្តាលឱ្យមានការបំពុលទាបជាងពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលដទៃទៀតក្តី ប៉ុន្តែវាបង្កការខូចខាតបរិស្ថានតាមបែបផ្សេងៗទៀតជាច្រើន ។ ការបង្កើនពាណិជ្ជកម្មឈើ ឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ ដោយគ្មានការបទបញ្ញត្តិ និងការពង្រឹងអនុវត្តដ៏តឹងរ៉ឹង ទំនងជានឹងជំរុញការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើ ហើយបង្កឱ្យមានបញ្ហាបរិស្ថានជាច្រើននៅក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក ។ នៅកំរិតមូលដ្ឋានការបាត់បង់គំរបព្រៃឈើ កាត់បន្ថយសមត្ថភាពដីក្នុងការស្រូបទឹកទុក ធ្វើឱ្យដីទំនាបងាយរងគ្រោះដោយទឹកជំនន់ និងការរលុះបាក់ដី បង្កើនអត្រាសឹករេចរឹលដី និងកាត់បន្ថយជីវៈចម្រុះ ។ នៅកំរិតសាកល ការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើចូលរួមជាប្រយោលដល់ការឡើងកម្តៅផែនដី ដោយសមត្ថភាពស្រូបកាបូនទុកបានថយចុះ (WTO 1999) ។

ក្រោយបានព្រមព្រៀងលើការកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយជាបណ្តើរៗ គេគំពឹងថា ប្រទេស GMS5 និងចិននឹងបន្តមានកំណើនពាណិជ្ជកម្ម ដោយមានការនាំចេញផ្អែកលើឯកទេសកម្ម និងភាពប្រកួតប្រជែងរបស់ពួកគេ ។ ផ្អែកលើកំនើនពាណិជ្ជកម្មនាពេលថ្មីៗក្នុងផ្នែកបំពុលខ្លាំង ដែលមានអត្រាកំនើនថេរ ក្នុង៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ គេអាចសន្និដ្ឋានថា ពាណិជ្ជកម្មក្នុងផ្នែកនេះនឹងបន្តកើនឡើងទាំងគិតជាភាគរយ និងជាតម្លៃពិត ។ ដោយសារផលិតកម្មក្នុងផ្នែកនេះបង្កការបំពុលច្រើន ដូច្នេះតម្លៃបន្ថែមនៃពាណិជ្ជកម្មទំនងជាធ្វើឱ្យបរិស្ថានខូចខាតកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរ ។

ការវិភាគ RCA និងរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្ម បង្ហាញថា ប្រទេសចិននាំចេញផលិតផលមានការបំពុលខ្លាំង ហើយទំនងនៅតែជាអ្នកនាំចេញ និងផលិតករចំបងនូវផលិតផលមានការបំពុលខ្លាំង ដោយសារមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្ពស់លើផលិតកម្មរបស់វា ។ ដូច្នេះការបំពុលច្រើនថែមទៀតនឹងកើតឡើងនៅប្រទេសចិន ដោយសារការបង្កើនផលិតកម្ម ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងឱកាសពាណិជ្ជកម្មកំពុងផុសឡើង ។ ចំពោះផលិតផលមានការបំពុលមធ្យម ពាណិជ្ជកម្មផ្ទៃក្នុងឧស្សាហកម្មលើគ្រឿងមេកានិក និងបរិក្ខារអគ្គិសនី កើនឡើងយ៉ាងលឿន ។ គ្រឿងមេកានិក និងបរិក្ខារអគ្គិសនី ទំនងនៅតែជាផលិតផលចំបងដែលប្រទេស GMS5 និងចិន នាំចេញឱ្យគ្នាទៅវិញទៅមក ហើយពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលផ្សេងទៀត ដូចជា កៅស៊ូ វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ យានយន្ត និងផលិតផលរ៉ែ ក៏រំពឹងថានឹងកើនឡើងដែរ ។ ដោយសារផលិតកម្មទំនិញទាំងនេះ កាន់តែផ្អែកខ្លាំងលើបច្ចេកវិទ្យា ដូចនេះ កំណើនពាណិជ្ជកម្មរបស់វា ទំនងមិនបង្កើនការបំពុលច្រើនជាងពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលមានការបំពុលខ្លាំងនោះទេ ។

ជំពូក ៥

ពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា-ចិន និងផលប៉ះពាល់នៅលើបរិស្ថាន

ផ្នែកនេះ ពិនិត្យពីផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា និងចិន ក្រោយពីមានកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ទៅលើបរិស្ថានធម្មជាតិរបស់កម្ពុជា ។ ផ្នែកនេះចាប់ផ្តើមរៀបរាប់ត្រួសៗ ពីទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងប្រទេសទាំងពីរ បន្ទាប់មកធ្វើការវិភាគពីរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្ម និងឧត្តមភាពប្រៀបធៀបរបស់កម្ពុជា ព្រមទាំងវាយតម្លៃពីផលវិបាកខាងបរិស្ថាននៃពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសទាំងពីរ ចំពោះកម្ពុជា ។

៥.១. ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និងចិន

នៅទសវត្សរ៍ចុងក្រោយនេះ ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និងចិន បានវិវត្តយ៉ាងច្រើនអំពីទំនាក់ទំនងដែលមានសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងកំណើនសេដ្ឋកិច្ចតិចតួច ទៅជាទំនាក់ទំនងដៃគូសេដ្ឋកិច្ចដ៏មានសន្ទុះរឹងមាំ ដែលជាកត្តាសំខាន់សំរាប់កំណើន និងការអភិវឌ្ឍ ជាពិសេសសំរាប់កម្ពុជា ។ ទំនាក់ទំនងបានលូតលាស់កាន់តែលឿន នៅពេលប្រទេសទាំងពីរ បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងលើការជំរុញ និងការពារវិនិយោគ កាលពីខែកក្កដា ១៩៩៦ ព្រមទាំងកិច្ចព្រមព្រៀងទ្វេភាគីលើការជំរុញពាណិជ្ជកម្មទៅវិញទៅមកក្នុងពេល ១ឆ្នាំក្រោយមកទៀត ។ ភាពជាដៃគូសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែរឹងមាំឡើង បន្ទាប់ពីប្រទេសទាំងពីរ បានចូលរួមក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគីក្រោមកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ (EHP) ក្នុងឆ្នាំ២០០៣ និងកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីពាណិជ្ជកម្មខាងទំនិញ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ (មានបរិយាយក្នុងជំពូកមុន) ក្នុងឆ្នាំ២០០៥ ។ ព្រឹត្តិការណ៍ដ៏សំខាន់ទាំងនេះ បានបង្កើតមូលដ្ឋានយ៉ាងរឹងមាំសំរាប់ឱ្យពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគរវាងប្រទេសទាំងពីរ រីកដុះដាលយ៉ាងលឿន ។

ក្រាហ្វិក ៥: ពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា និងចិន

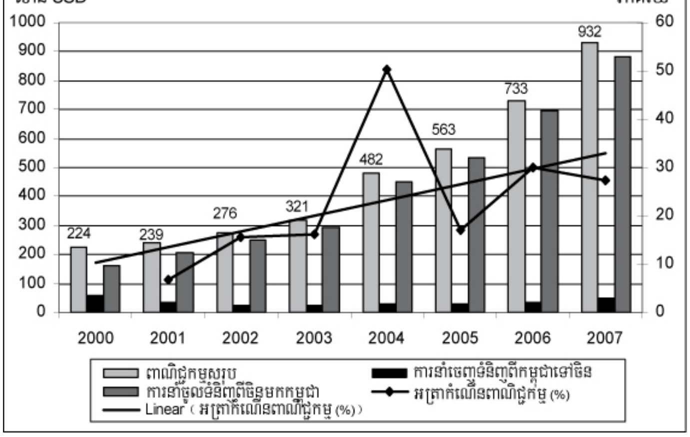

ប្រភព: Global Trade Atlas and UN Comtrade

ប្រទេសចិន គឺជាប្រភពវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (FDI) ដ៏ធំបងមួយសំរាប់កម្ពុជា ដោយបានវិនិយោគប្រហែល ១,៦៤ពាន់លានដុល្លារ ឬ ២៧% នៃ FDI នៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៩៦-២០០៦ ហើយបានក្លាយជាដៃគូពាណិជ្ជកម្មធំទីបួន នៅឆ្នាំ២០០៧ ។ នៅឆ្នាំ២០០៧ ពាណិជ្ជកម្មសរុបឈានដល់ ៩៣២,៣៣លានដុល្លារ ក្នុងនេះការនាំចេញពីកម្ពុជាទៅចិន មានតម្លៃ ៥១,០៨លានដុល្លារ និងការនាំចូលពីចិនមកកម្ពុជា មាន ៨៨១,២៥លានដុល្លារ (ក្រាហ្វិក ៥) ។ នៅអំឡុងឆ្នាំ២០០១-២០០៧ ការនាំចូលពីចិន កើនក្នុងអត្រាមធ្យមប្រចាំឆ្នាំ ២៨% ប៉ុន្តែការនាំចេញទៅចិនឡើងចុះមិនទៀងទាត់ ដោយក្នុងឆ្នាំខ្លះមានកំណើនអវិជ្ជមានទៀតផង ។ ដូចមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក ៥ ការនាំចូលពីចិនគ្របដណ្តប់លើពាណិជ្ជកម្មទាំងអស់ ដោយមានចំណែក ៩៥% នៃពាណិជ្ជកម្មសរុប ។

ការនាំចេញទំនិញពីកម្ពុជាទៅចិន

តារាង ១០ បង្ហាញថា ការនាំចេញទំនិញពីកម្ពុជាទៅចិន ផ្តោតលើផលិតផលតែមួយចំនួនតូច ដូចជាផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ ផលិតផលកសិកម្ម និងសំលៀកបំពាក់ ។ ឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើ គឺជាផលិតផលនាំចេញទៅប្រទេសចិនធំបំផុត ដោយមាន ៤៧% នៃការនាំចេញសរុប និងមានតម្លៃ ២៤,០៩លានដុល្លារ បន្ទាប់មកគឺកៅស៊ូ (២១,៦%) ដោយមានតម្លៃ ១១លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ។ កៅស៊ូច្រើនណាស់ បាននាំចេញទៅវៀតណាមដើម្បីកែច្នៃ និងនាំចេញសាជាថ្មីទៅចិន ។ ផលិតផលនាំចេញសំខាន់ៗផ្សេងទៀត រួមមាន កប្បាស និងសំលៀកបំពាក់ ប្រេងរុក្ខជាតិ ត្រី-ក្តាម-គ្រំ-បង្គារ និង សត្វរស់ ។

ក្រាហ្វិក ៦ បង្ហាញពីការនាំចូលរបស់ចិននូវផលិតផលពីកម្ពុជា ដែលមានអត្រាពន្ធគយកាត់បន្ថយ (បន្ទាត់ដិតជាប់ក្នុងក្រាហ្វិក) និងផលិតផលដែលមានអត្រាពន្ធមិនសូវផ្លាស់ប្តូរ (បន្ទាត់ដាច់ៗ) ។ ប្រទេសចិន បានកាត់បន្ថយពន្ធគយលើផលិតផលភាគច្រើនដែលនាំចូលពីកម្ពុជាក្រោមលក្ខខណ្ឌនៃ ACFTA ដូចជា កៅស៊ូ (HS 40) ផលិតផលធ្វើពីឈើ (HS 44) សំលៀកបំពាក់ (HS 61) សត្វរស់ (HS 01) ត្រី-ក្តាម-គ្រំ-បង្គា (HS 03) និងប្រេងរុក្ខជាតិ (HS 33) ។ ប៉ុន្តែចំពោះគ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង (HS 64) មិនមានការកាត់បន្ថយពន្ធគយទេ ។

ក្រាហ្វិក ៦ ក៏បង្ហាញពីនិន្នាការចម្រុះនៃការនាំចេញផលិតផលមួយចំនួន ដូចជា កៅស៊ូ ផលិតផលធ្វើពីឈើ និងសំលៀកបំពាក់ ដែលកើនឡើងយ៉ាងលឿន តាំងពីចាប់អនុវត្តការកាត់បន្ថយពន្ធគយនៅឆ្នាំ២០០៥ ស្របពេលដែលផលិតផលនាំចេញផ្សេងទៀតមានកំណើនយឺត ។ កៅស៊ូ ឈើ និងសំលៀកបំពាក់ បានឆ្លើយតបយ៉ាងប្រសើរចំពោះការបញ្ចុះអត្រាពន្ធគយ ដែលចិនបានអនុវត្តក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ដោយសារកម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប និងភាពប្រកួតប្រជែងលើផលិតកម្មទំនិញទាំងនេះ ។ ប៉ុន្តែផលិតផលដទៃទៀត ជាពិសេសទំនិញកសិកម្មមិនទាន់បានទទួលអត្ថប្រយោជន៍ពេញលេញពីអត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះនោះទេ ។ ឧទាហរណ៍ ការនាំចេញសត្វរស់ និងត្រី មិនសូវមានការផ្លាស់ប្តូរទេ រវាងអំឡុងពេលមុន និងអំឡុងពេលក្រោយឆ្នាំ២០០៥ ទោះបីអត្រាពន្ធគយមានការផ្លាស់ប្តូរក្តី ។ ជ័រឡូងឈើ ជាផលិតផលនាំចេញមួយទៀត ដែលមិនបានឆក់យកឱកាសល្អចូលទៅទីផ្សារចិន ។ ជំនួសឱ្យការនាំចេញផ្ទាល់ទៅចិន កម្ពុជាបាននាំចេញជ័រឡូងឈើទៅកាន់វៀតណាម និងថៃ ដើម្បីកែច្នៃ និងនាំចេញសាជាថ្មីទៅចិន ។

តារាង ១០: មុខទំនិញនាំចេញរបស់កម្ពុជាទៅចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2004/01	2007/04	2007/01	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			បំរែបំរួលតាមពេល (ជា%)			ចំណែក (ជា%)		
44	ឈើ និងផលិតផលធ្វើ ពីឈើ	27.03	15.07	24.09	-44	60	-11	77.7	51.0	47.2
40	កៅស៊ូ	5.71	2.53	11.01	-56	335	93	16.4	8.6	21.6
52	កប្បាស	0.44	8.85	4.78	1914	-46	989	1.3	29.9	9.4
61	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿង ដេរប៉ាក់បន្ទាប់បន្សំ	0.05	0.07	3.66	34	4936	6628	0.2	0.2	7.2
33	ប្រេងរុក្ខជាតិ	0.00	0.06	1.86	-	2863	-	0.0	0.2	3.6
63	គ្រឿងវាយនភ័ណ្ឌកែច្នៃ ផ្សេងៗ	0.01	0.09	1.36	964	1412	15988	0.0	0.3	2.7
03	ត្រី និងបង្គា	0.93	1.28	1.17	38	-9	26	2.7	4.3	2.3
01	សត្វរស់	0.24	0.04	1.03	-84	2469	323	0.7	0.1	2.0
62	សំលៀកបំពាក់និងគ្រឿង បន្ទាប់បន្សំ ក្រៅពីដេរប៉ាក់	0.08	0.68	0.81	712	18	859	0.2	2.3	1.6
60	សាច់ក្រណាត់បានពី ការដេរប៉ាក់	0.02	0.01	0.39	-32	2804	1882	0.1	0.0	0.8
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		34.5	28.7	50.2	-17	75	45	99.2	97.1	98.2
ផ្សេងៗ		0.3	0.9	0.9	143	85	349	0.8	2.9	1.8
ផលិតផលទាំងអស់		34.8	29.6	51.1	142	85	347	100	100	100

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

ការវិភាគខាងលើបង្ហាញថា ការកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយរបស់ចិនក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA មានសារៈសំខាន់ជួយបង្កើនការនាំចេញរបស់កម្ពុជា ជាពិសេសផលិតផលដែលកម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប ។ ប៉ុន្តែ ចំពោះទំនិញកសិកម្មដែលតំរូវឱ្យមានវិញ្ញាបនប័ត្រស្តង់ដារភូតគាមអនាម័យ គឺនៅមិនទាន់មានការកាត់បន្ថយពន្ធគយឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ នៅកម្ពុជា អ្នកនាំចេញមិនងាយទទួលបានវិញ្ញាបនប័ត្រនេះឡើយ ដោយសារកង្វះគ្រឿងបរិក្ខារមន្ទីរពិសោធន៍ និងបុគ្គលិកបច្ចេកទេស ។ សង្ខេបមក កិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ចូលរួមបានតែមួយចំណែកណាប៉ុណ្ណោះ ក្នុងការបង្កើនការនាំចេញផលិតផលពីកម្ពុជាទៅចិន ។

ការវិភាគ RCA បង្ហាញថា កម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបលើផលិតផលមួយចំនួនតូច ដូចជា សត្វរស់ វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ កៅស៊ូនិងត្រី ដែលនាបច្ចុប្បន្នស្ថិតក្នុងចំណោមផលិតផលនាំចេញឈានមុខគេទាំង ១០ ទៅប្រទេសចិន ។ តារាង A.11 ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធបង្ហាញថា នៅក្នុងរយៈពេល ៧ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ សន្ទស្សន៍ RCA នៃផលិតផលដែលកម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប មាននិន្នាការកើនឡើង និងមានកំណើនយ៉ាងលឿន លើកលែងតែឈើមួយមុខចេញ ។ ម្យ៉ាងទៀត ផលិតផលដូចជា សំលៀកបំពាក់ គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង និងប្រេងរុក្ខជាតិ ដែលកាលពីមុនមិនសូវមានប្រជាប្រិយភាពនៅលើទីផ្សារចិន ឥឡូវនេះបានប្រែក្លាយជាមានការប្រកួតប្រជែងខ្លាំង ។ ដោយសារគីរិតនៃការអភិវឌ្ឍ និងភាពអំណោយផលធនធានរបស់កម្ពុជា ដូចជា ដីយ៉ាងធំសំរាប់ផលិតកម្មកសិកម្ម និងប្រាក់ឈ្នួលពលកម្មទាប កម្ពុជានៅតែមានឯកទេសកម្មលើផលិតផល ដែលផ្អែកលើ

ធនធានធម្មជាតិ កសិកម្ម និងសំលៀកបំពាក់ ហើយកម្ពុជាទំនងជានឹងនាំចេញផលិតផលទាំងនេះកាន់តែច្រើនឡើងទៅប្រទេសចិន ។

ក្រាហ្វិក ៦: និន្នាការនៃការនាំចូលពីកម្ពុជារបស់ចិន

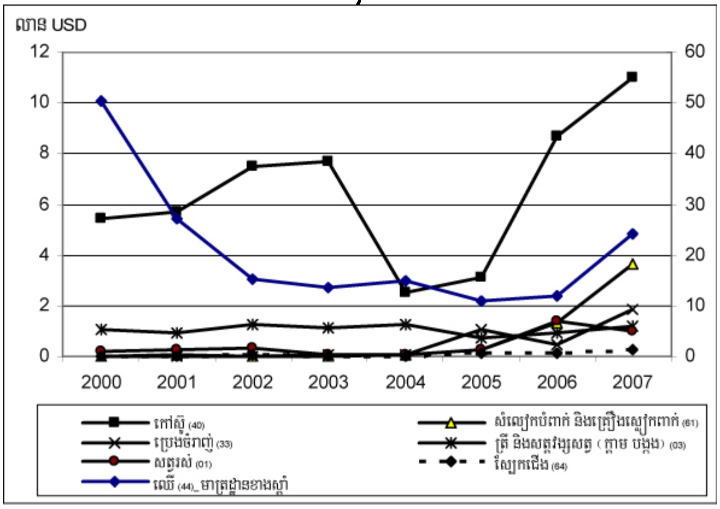

ប្រភព: Global Trade Atlas and UN Comtrade

ការនាំចូលទំនិញពីចិនមកកម្ពុជា

ទំនិញដែលកម្ពុជានាំចូលពីចិន ភាគច្រើនជាផលិតផលឧស្សាហកម្ម និងកម្មន្តសាល ។ ផលិតផលចំបងៗដែលមានចំណែក ៨០% នៃទំនិញនាំចូលសរុបពីចិន រួមមាន កប្បាសនិងក្រណាត់ គ្រឿងមេកានិកនិងគ្រឿងចក្រ ឧបករណ៍អគ្គិសនី ផលិតផលសេរ៉ាមិក និងយានយន្ត ។ ក្នុងចំណោមផលិតផលទាំងនេះ វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ (HS 50-63) មានចំណែកធំជាងគេ ដោយមានតម្លៃ ៥២៥លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ឬ ៦០% នៃការនាំចូលសរុបពីចិន និងមានកំណើនខ្លាំង បើធៀបនឹងក៏រិត ២៩៧.៧លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៤ និង ១១៤.៤លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ។

កំណើនយ៉ាងខ្លាំងនៃការនាំចូលក្រុមផលិតផលនេះ ឆ្លុះបញ្ចាំងពីកំណើនតំរូវការវាយនភ័ណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ ដែលជាធាតុចូលនៃផលិតកម្មកាត់ដេរ ហើយក៏ជាឧស្សាហកម្មនាំចេញធំបំផុតរបស់កម្ពុជាដែរ ។ នៅកម្ពុជា វិស័យកាត់ដេរ រួមចំណែកប្រហែល ១៦% ក្នុង ផសស និងផ្តល់ការងារ (ដោយផ្ទាល់ និងដោយប្រយោល) ដល់ប្រហែល ១០% នៃកម្លាំងពលកម្មសរុប និងមានតម្លៃនាំចេញដល់ ៣.៣២ពាន់លានដុល្លារ នៅឆ្នាំ២០០៦ ឬមានកំណើនជាង ៦០% ធៀបនឹង ២.០២ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០៤ (CDRI 2008) ។

ក្រុមផលិតផលសំខាន់ទីពីរ ដែលកម្ពុជានាំចូលពីចិន រួមមានឧបករណ៍អគ្គិសនីនិងគ្រឿងម៉ាស៊ីន (HS 84-85) ដែលរួមចំណែក ១៣% នៃការនាំចូលសរុប និងដែលមានកំណើនខ្លាំង បើធៀបនឹងចំណែក ៦% ក្នុងឆ្នាំ២០០១ (តារាង ១១) ។ ការនាំចូលសរុប កើនឡើង ៣៣២% នៅរវាងឆ្នាំ២០០១ និង ២០០៧ ។

តារាង ១១: រចនាសម្ព័ន្ធនៃការនាំចូលពីចិនរបស់កម្ពុជា

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2004/01	2007/04	2007/01	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			បំរែបំរួលតាមពេល (%)			ចំណែក (%)		
60	សាច់ក្រណាត់បានពីការដេរប៉ាក់	30.38	85.98	250.99	183	192	726	14.9	19.0	28.5
52	កប្បាស	49.85	118.27	127.52	137	8	156	24.5	26.1	14.5
85	ឧបករណ៍ និងគ្រឿងម៉ាស៊ីនប្រើអគ្គិសនី	11.80	15.53	74.42	32	379	531	5.8	3.4	8.4
84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	0.59	22.02	66.04	3612	200	11033	0.3	4.9	7.5
55	សរសៃអំបោះសិប្បនិម្មិត	11.03	32.17	50.60	192	57	359	5.4	7.1	5.7
61	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងសំលៀកបំពាក់បន្ទាប់បន្សំ	6.82	8.97	30.42	31	239	346	3.3	2.0	3.5
69	ផលិតផលសេរ៉ាមិក	4.87	13.88	29.11	185	110	497	2.4	3.1	3.3
89	ទូក កប៉ាល់ និងគ្រឿងអណ្តែតទឹក	0.24	4.86	27.42	1947	464	11445	0.1	1.1	3.1
54	សរសៃលោហៈសំយោគ	6.15	20.42	26.20	232	28	326	3.0	4.5	3.0
58	ក្រណាត់តម្បាញពិសេស	3.31	21.08	26.17	537	24	691	1.6	4.7	3.0
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		125.04	343.18	708.90	174	107	467	61.3	75.9	80.4
ផ្សេងៗ		78.83	109.15	172.35	38	58	119	38.7	24.1	19.6
ផលិតផលសរុប		203.87	452.33	881.25	122	95	332	100	100	100

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

ក្រាហ្វិក ៧ បង្ហាញពីនិន្នាការនៃការនាំចូលផលិតផលពីរក្រុម ពីចិនមកកម្ពុជា ។ ក្រុមទីមួយ (ខ្សែបន្ទាត់ដិតជាប់) គឺជាផលិតផលដែលកម្ពុជាបានកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយ ក្រោមឆន្ទៈនៃកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ។ ផលិតផលទាំងនេះ រួមមាន គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក (HS 84) សំភារៈអេឡិចត្រូនិក (HS 85) កប្បាស (HS 52) ក្រណាត់និងសំលៀកបំពាក់ (HS 54, 55, 58, 60, 61) ដែកនិងដែកថែប (HS 72) និង គ្រឿងធ្វើពីដែកនិងដែកថែប (HS 73) ។ ក្រុមទីពីរ (ខ្សែបន្ទាត់ដាច់ៗ) គឺជាផលិតផលដែលមិនមានការផ្លាស់ប្តូរអត្រាពន្ធគយ និងរួមមាន ផលិតផលឱសថ (HS 30) ក្រដាស (HS 48) ភេសជ្ជៈ (HS 22) ថ្នាំជក់ (HS 24) ឥន្ធនៈរ៉ែ (HS 27) និងសារធាតុគីមីសរីរាង្គ (HS 29) ។

ក្រាហ្វិក ៧ បង្ហាញថា ផលិតផលទាំងពីរក្រុម មាននិន្នាការនាំចូលស្រដៀងគ្នានៅមុនពេលកាត់បន្ថយពន្ធគយ (២០០០-២០០៤) ដោយកើនឡើងក្នុងសន្ទុះថេរ និងប្រហាក់ប្រហែលគ្នា ប៉ុន្តែក្នុងឆ្នាំ២០០៥ បានចាប់ផ្តើមប្រែប្រួលខុសគ្នា និងបន្តបែបនេះរហូត ក្នុងរយៈពេលក្រោយកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី (២០០៥-២០០៧) ។ ផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយទាប ឃើញមានកំណើនការនាំចូលខ្លាំង ចាប់ពីឆ្នាំ២០០៥ ចំណែកឯផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយមិនសូវផ្លាស់ប្តូរ វាមានកំណើនយឺតជាង (ហើយក្នុងករណីខ្លះបានធ្លាក់ចុះ) ។ ការវិភាគ

បង្ហាញពីនិន្នាការនេះ គួសបញ្ជាក់ពីសារសំខាន់នៃពន្ធគយលើការនាំចេញរបស់ចិនមកកម្ពុជា ។ កិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA បានបង្កើនពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសទាំងពីរ គួរឱ្យកត់សំគាល់ ជាពិសេសការនាំចេញពីចិនមកកម្ពុជា ។

ក្រាហ្វិក ៧: និន្នាការនៃការនាំចូលផលិតផលពីចិនមកកម្ពុជា

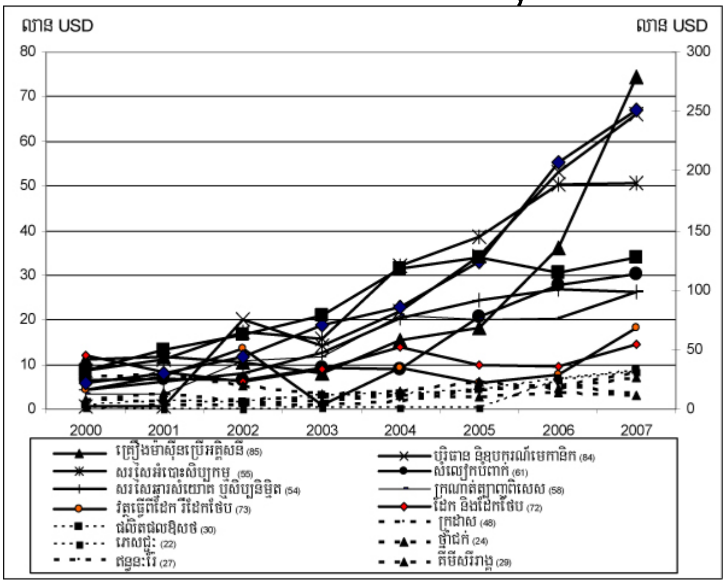

ប្រភព: Global Trade Atlas and UN Comtrade

ការវិភាគ RCA បង្ហាញថា ចិនមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបលើផលិតផលជាច្រើនប្រភេទ ដោយមានឯកទេសកម្មលើផលិតផលកម្មន្តសាល និងឧស្សាហកម្ម ។ តារាង A.13 នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធបញ្ជាញថា ចិនមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបខ្លាំង លើឧបករណ៍អគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន យានយន្ត វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ លោហធាតុគ្រឹះ គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង និងផលិតផលសេរ៉ាមិក ។ ផលិតផលទាំងនេះភាគច្រើន មានសន្ទស្សន៍ RCA ខ្ពស់ (ឧទាហរណ៍ ៤០៩ ចំពោះក្រណាត់និងផលិតផលពីការដេរប៉ាក់ និង ១១៥ ចំពោះដែកនិងដែកថែប) ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពីភាពគ្របដណ្តប់នៃទំនិញចិនក្នុងទីផ្សារកម្ពុជា និងមានជាអាទិ ផលិតផលវាយនភ័ណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ (ជាពិសេស កប្បាស ក្រណាត់ និងគ្រឿងសំលៀកបំពាក់បន្ទាប់បន្សំ) ដែលកម្ពុជានាំចូលជាធាតុចូលនៃផលិតកម្មកាត់ដេរ ។ គេរំពឹងថាពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេសទាំងពីរ នឹងបន្តកើនឡើងមួយផ្នែក ដោយសារគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ចរបស់ប្រទេសទាំងពីរ ដែលកំពុងដំណើរការ និងមួយផ្នែក ដោយសារឱកាសដ៏ប្រសើរ ដែលជាលទ្ធផលនៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មដែលប្រទេសទាំងពីរបានធ្វើឡើង ។

៥.២. ផលប៉ះពាល់នៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាននៅកម្ពុជា

តារាង ១២ បង្ហាញពីម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្មសំរាប់ការនាំចេញពីកម្ពុជាទៅចិន ។ តារាងបង្ហាញថា នៅឆ្នាំ២០០៧ កម្ពុជាបាននាំចេញផលិតផលមានការបំពុលខ្លាំង ក្នុងតំលៃប្រហែល ១,៩លានដុល្លារ ទៅចិន ឬជិតដល់ ៤% នៃការនាំចេញសរុបពីកម្ពុជាទៅចិន ។ តារាង ១៣ បង្ហាញពីផលចំណេញប៉ាន់ស្មានលើការបំពុលបានពីការនាំចូលទំនិញពីចិនមកកម្ពុជា ។ វាបានបញ្ជាក់ថា នៅឆ្នាំ២០០៧ កម្ពុជាបាននាំចូលផលិតផលមានការបំពុលខ្លាំង

ក្នុងតំលៃប្រហែល ៨៤,៥លានដុល្លារ ពីចិន ឬស្មើនឹង ១០% នៃការនាំចូលសរុបពីចិន ។ កម្ពុជាមិនមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀបលើផលិតផលដែលបំពុលខ្លាំងឡើយ ដូចនេះការនាំចូលពួកវា ទំនងជួយផ្តល់ផលចំណេញខាងសុខុមាលភាពដល់កម្ពុជា ។ ចំពោះកម្ពុជា ការបំពុលបណ្តាលពីផលិតកម្មទំនិញនាំចេញដែលបំពុលខ្លាំងមានចំនួនតិចតួចណាស់ (២៣,០០០ផោន នៅឆ្នាំ២០០៧) ហើយការបំពុលបង្កពីកំណើននៃការនាំចូលផលិតផលដែលបំពុលខ្លាំង ក៏មានប្រភពនៅកន្លែងផ្សេងដែរ (នៅចិន) ។ នៅឆ្នាំ២០០៧ ការបំពុលប៉ាន់ស្មានបង្កដោយផលិតផលបំពុលខ្លាំងដែលនាំចូលពីចិន មាន ៦៨១.០០០ផោន ហើយនេះជាផលចំណេញមួយយ៉ាងច្រើនចំពោះបរិស្ថានកម្ពុជា ដែលបានមកពីពាណិជ្ជកម្ម ។ សរុបមក មុខទំនិញដែលធ្វើពាណិជ្ជកម្ម វាផ្តល់អត្ថប្រយោជន៍ដល់បរិស្ថានកម្ពុជា តែបែរជាធ្វើឱ្យខូចខាតដល់បរិស្ថាននៅចិនទៅវិញ ។

តារាង ១២: ម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្មសំរាប់ការនាំចេញពីកម្ពុជាទៅចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (ពាន់លានដុល្លារអាមេរិក)			*ចំណែក (%)*			*EPI* (ផោន)*		
28-38	សារធាតុគីមី	0	0.07	1.86	0.0	0.2	3.6	0	855	23255
39-43	ប្លាស្ទិក ស្បែកសត្វ	0.03	0.01	0.02	0.1	0	0	71	27	52
47-49	ក្រដាស	0	0.01	0.02	0	0	0	2	45	62
71-83	លោហធាតុគ្រឹះ	0	0	0	0	0	0	0	8	13
ផ្នែកបំពុលខ្លាំង		**0.03**	**0.09**	**1.90**	**0.1**	**0.3**	**3.7**	**73**	**936**	**23382**
50-63	វាយនភ័ណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់	0.61	10	11.23	1.8	33.8	22.0	429	6978	7841
40	កៅស៊ូ	5.71	2.53	11.01	16.4	8.6	21.6	6713	2978	12958
93-96	បរិក្ខារកម្មន្តសាលផ្សេងៗ	0	0.04	0.14	0	0.1	0.3	0	26	84
25-27	ផលិតផលរ៉ែ	0	0	0.01	0.0	0.0	0.0	0	0	9
84-85	បរិក្ខារអគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន	0.08	0.05	0.01	0.2	0.2	0	38	26	4
86-89	យានយន្ត	0	0	0	0	0	0	0	0	1
ផ្នែកបំពុលមធ្យម		**6.40**	**12.62**	**22.41**	**18.4**	**42.7**	**43.9**	**7181**	**10009**	**20897**
44-46	ឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើ	27.03	15.07	24.09	77.7	51.0	47.2	10595	5907	9442
1-5	សត្វរស់	1.17	1.32	2.20	3.4	4.5	4.3	21	23	38
64-67	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	0	0.03	0.30	0	0.1	0.6	0	12	146
15-24	ម្ហូបអាហាររៀបចំស្រាប់	0	0.06	0.12	0	0.2	0.2	0	14	29
6-14	ផលិតផលបន្លែ	0.17	0.36	0.06	0.5	1.2	0.1	3	6	1
68-70	ថ្ម/ស៊ីម៉ង់ត៍ /សេរ៉ាមិក	0.01	0.01	0	0	0	0	4	3	1
90-92	គ្រឿងអុបទិច ឧបករណ៍សំរាប់វាស់វែង និងឧបករណ៍តន្ត្រី	0	0	0	0	0	0	0	0	0
97-99	ស្នាដៃសិល្បៈនិងវត្ថុបុរាណ	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ផ្នែកបំពុលតិច		**28.38**	**16.84**	**26.77**	**81.5**	**57.0**	**52.4**	**10623**	**5965**	**9657**
សរុប	ផលិតផលទាំងអស់	34.80	29.56	51.08	100	100	100	17877	16910	53936

* Estimated Pollution Intensity

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធ ដោយផ្អែកលើទិន្នន័យបានពី Global Trade Atlas

នៅឆ្នាំ២០០៧ កម្ពុជាបាននាំចេញផលិតផលក្នុងផ្នែកបំពុលមធ្យមទៅចិន ក្នុងតម្លៃ ២២,៤១លានដុល្លារ ឬ ៤៤% នៃបរិមាណសរុប ហើយនាំចូលមកវិញនូវទំនិញក្នុងផ្នែកនេះយ៉ាងច្រើនដល់ ៨៣% នៃការនាំចូលសរុប

ពីចិន ។ ដោយសារផលិតកម្មទំនិញក្នុងផ្នែកនេះបង្កការបំពុលតិចជាខ្លាំង បើធៀបនឹងផលិតផលក្នុងផ្នែកបំពុលខ្លាំង ដូច្នេះការនាំចេញផលិតផលទាំងនេះ មិនសូវមានផលប៉ះពាល់ធំដុំទៅលើកំរិតការបំពុលឡើយ ដូចមានបង្ហាញក្នុងតារាងផ្នែកកំរិតការបំពុលប៉ាន់ស្មាន (EPI) ដែលមានតួលេខនៃការបំពុលស្មើនឹង ២១.000ផោន ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី បរិមាណការបំពុលបង្កពីការនាំចេញទំនិញផ្នែកនេះក្នុងឆ្នាំ២00៧ បានកើនមួយជាពីរ ធៀបនឹងឆ្នាំ២00៤ ហើយកត្តាសំខាន់ គឺកំណើនយ៉ាងខ្ពស់នៃការនាំចេញកៅស៊ូដែលមានការកែច្នៃខ្លះៗ ។ រហូតមកទល់ពេលនេះ ការបំពុលមានកំរិតកំណើនទាបបំផុត ។ ប៉ុន្តែបើសិនកម្ពុជាពង្រីកការនាំចេញទំនិញក្នុងផ្នែកនេះទៅចិន ដោយសារខ្លួនមានឯកទេសកម្មខាងនេះ និងដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតំរូវការខ្ពស់ និងឱកាសពាណិជ្ជកម្ម ដែលកើតចេញពីការកាត់បន្ថយពន្ធគយ កំរិតនៃការបំពុលក៏នឹងកើនឡើងដែរ ។

ម៉ាទ្រីសបរិស្ថាន-ពាណិជ្ជកម្ម ក៏បង្ហាញដែរថា ចំពោះផលិតផលដែលកម្ពុជានាំចេញទៅចិន មានពាក់កណ្តាលជាផលិតផលស្ថិតក្នុងផ្នែកមានការបំពុលតិច ដោយមានកំរិតបំពុលប៉ាន់ស្មាន (EPI) តិចជាង ១0.000ផោនបន្តិច ។ ផលិតផលមួយចំនួនក្នុងផ្នែកនេះ ជាផលិតផលដែលកម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប ដូច្នេះការនាំចេញក្នុងផ្នែកនេះរំពឹងថានឹងកើនឡើង (ប៉ុន្តែលំនាំនៃការនាំចេញ ទំនងជាមិនសូវផ្លាស់ប្តូរទេ) ។ ទោះជាមានការរំពឹងពីកំណើនក្តី ក៏ផលិតផលក្នុងផ្នែកនេះទំនងជាមានផលប៉ះពាល់តិចតួចបំផុតទៅលើបរិស្ថាន ។

តារាង ១៣: ផលចំណេញប៉ាន់ស្មានលើការបំពុល ដែលកម្ពុជាទទួលបានពីការនាំចូលទំនិញពីចិន

បរិយាយ	**2001**	**2004**	**2007**	**2001**	**2004**	**2007**	**2001**	**2004**	**2007**
	តម្លៃ (ពាន់លានដុល្លារអាមេរិក)			***ចំណែក (%)***			***EPI* (ផោន)***		
ផ្នែកបំពុលខ្លាំង	29.50	48.35	84.50	14	11	10	260	389	681
ផ្នែកបំពុលមធ្យម	147.01	353.98	732.05	72	78	83	102	241	488
ផ្នែកបំពុលតិច	27.35	50.01	64.69	13	11	7	10	15	22
ផលិតផលទាំងអស់	203.87	452.33	881.25	100	100	100	372	645	1190

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធ ដោយផ្អែកលើទិន្នន័យបានពី Global Trade Atlas

ការវិភាគខាងលើបង្ហាញថា ផលិតផលក្នុងផ្នែកមានការបំពុលតិច ដូចជា ឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ បង្កការបំពុលតិចតួច ដែលអាចនាំឱ្យគេសន្និដ្ឋានថា ការនាំចេញឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ មានផលប៉ះពាល់តិចតួចបំផុតដល់បរិស្ថាន ។ ប៉ុន្តែការពិនិត្យលំអិតទៅលើផលប៉ះពាល់ច្រើនបែបយ៉ាងនៃពាណិជ្ជកម្មឈើ បានផ្តល់លទ្ធផលខុសពីនេះ ។ ការសិក្សាជាច្រើនបានបង្ហាញថា ពាណិជ្ជកម្មខ្នាតធំលើឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ គឺជាកត្តាចំបងនាំឱ្យមានការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើនៅកម្ពុជា ។ ព្រៃឈើកម្ពុជាបានបាត់បង់ក្នុងអត្រាមួយយ៉ាងលឿន (ដែលស្ថិតក្នុងចំណោមអត្រាខ្ពស់ៗបំផុតលើសាកលលោក) ដោយនៅប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនេះ គំរបព្រៃឈើបានថយចុះមកត្រឹម ៥0% ធៀបនឹង ៧៣% ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៥ ។

ការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើលឿនបែបនេះ មានឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានច្រើន ហើយឥទ្ធិពលច្បាស់លាស់ជាងគេ និងគួរឱ្យបារម្ភបំផុត គឺផលអវិជ្ជមានទៅលើជីវៈចម្រុះ ការស្រូបទឹកទុក និងសំណឹក ។ ការបាត់បង់ព្រៃឈើនាំឱ្យបាត់បង់ទីជម្រកនៃពពួកសត្វ និងរុក្ខជាតិជាច្រើនប្រភេទ ព្រមទាំងអនុផលព្រៃឈើ ។ ម៉្យាងទៀត ដោយសារការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើច្រើនកើតមាននៅតំបន់ខ្ពង់រាប និងបានកាត់បន្ថយសមត្ថភាពស្រូបទឹកទុក ដូច្នេះវាធ្វើឱ្យតំបន់វាលទំនាបងាយរងគ្រោះដោយទឹកជំនន់ ហើយតំបន់ជម្រាលងាយរងគ្រោះដោយការបាក់រលុះដី ។ ទន្ទឹមនឹងការថយចុះយ៉ាងរហ័សនៃព្រៃឈើទូទាំងសាកលលោក ការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើនៅកម្ពុជា ក៏ទំនងជាចូលរួមចំណែកក្នុងការធ្វើឱ្យផែនដីឡើងកំដៅផងដែរ ។

ដោយសារតម្រូវការដ៏ខ្លាំងក្លានូវផលិតផលកៅស៊ូ ដែលជាធាតុចូលពាក់កណ្តាលសម្រេចនៃផលិតកម្មទំនិញ ដូចជា កង់ឡាន និងខ្សែកាប ជាដើម ចិនទំនងជាបង្កើនការនាំចូលផលិតផលទាំងនេះពីប្រទេសជិតខាង ។ កត្តានេះបង្កើតជាកម្លាំងជំរុញឱ្យអ្នកនាំចេញកៅស៊ូនៅកម្ពុជាបង្កើនផលិតកម្ម ជាពិសេសតាមរយៈការពង្រីកផ្ទៃដីដាំដុះ ។ ទោះបីជាការពង្រីកចំការកៅស៊ូសំដៅនាំចេញអំណោយផលដល់សេដ្ឋកិច្ចជាតិក្តី ប៉ុន្តែវាបង្កើតក្តីបារម្ភជាច្រើនខាងបរិស្ថាន ។ តំបន់សមស្របបំផុតសំរាប់ដំណាំកៅស៊ូស្ថិតនៅប៉ែកឦសាន មានខេត្តកំពង់ចាម ក្រចេះ មណ្ឌលគីរី និងរតនគីរី ប៉ុន្តែខេត្តទាំងនេះ នៅគ្របដណ្តប់ដោយព្រៃឈើយ៉ាងច្រើន ។ ដូចនេះ ការពង្រីកផលិតកម្មកៅស៊ូអាចបង្កការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើថែមទៀត និងផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានជាច្រើនទៅលើបរិស្ថាន ។

ចិន ជាទីផ្សារចំបងសំរាប់ផលនេសាទកម្ពុជា និងមានសក្តានុពលខ្ពស់សំរាប់ការពង្រីកថែម ។ ឱកាសនេះអាចនាំឱ្យកើនសកម្មភាពនេសាទ ។ ប៉ុន្តែជាភ័ព្វអាក្រក់ សព្វថ្ងៃកាន់តែមានកំណើនការប្រើប្រាស់វិធីនេសាទមិនសមស្រប និងក្នុងករណីខ្លះវិធីខុសច្បាប់តែម្តង ទាំងក្នុងទ្រង់ទ្រាយតូច និងទ្រង់ទ្រាយធំ ដែលបណ្តាលឱ្យខូចខាតដល់ស្តុកត្រី និងអាចជះឥទ្ធិពលមិនល្អទៅលើជីវៈចម្រុះ និងជីវភាពរស់នៅក្នុងតំបន់ ជាពិសេសសំរាប់ប្រជាជនអ្នកពឹងផ្អែកដោយផ្ទាល់ទៅលើការនេសាទ (គេប៉ាន់ស្មានថា មានប្រហែល ៤០% នៃប្រជាជនកម្ពុជា) ។

រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា បានបង្កើតផែនការសកម្មភាពជាតិលើផ្នែកបរិស្ថាន (National Environmental Action Plan) ដើម្បីគ្រប់គ្រងអភិរក្ស និងការពារ បរិស្ថាននិងធនធានធម្មជាតិ តាមបែបបទមួយដែលរក្សាចីរភាពនៃប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី ។ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាចំបង១ខាងបរិស្ថាន ផែនការខាងលើបានផ្តោតជាសំខាន់ទៅលើសកម្មភាពអាទិភាពចំនួន ៦ រួមមាន: (១) គោលនយោបាយព្រៃឈើ (២) នេសាទ និងកសិកម្មនៅវាលទំនាបក្នុងតំបន់ទន្លេសាប (៣) ការគ្រប់គ្រងការនេសាទតាមសមុទ្រ (៤) ជីវៈចម្រុះនិងតំបន់ការពារ (៥) បរិស្ថាន និងការអភិវឌ្ឍថាមពល និង (៦) ការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ទីក្រុង ។ ប៉ុន្តែការអនុវត្តតាមផែនការនេះ ជួបប្រទះនូវកត្តារារាំងជាច្រើន ដូចជា កង្វះខាតបុគ្គលិកជំនាញ ការបែងចែកថវិកាមិនគ្រប់គ្រាន់ មុខងារត្រួតស៊ីគ្នានៃភ្នាក់ងារទទួលបន្ទុក និងបរិក្ខាររូបវន្តមិនគ្រប់គ្រាន់ ។

សរុបមក តំរូវការខ្ពស់លើផលិតផលធនធានធម្មជាតិ អាចនាំឱ្យមានការទាញយកចំណេញហួសហេតុ និងរបៀបរបបអនុវត្តគ្មានចីរភាពនៅកម្ពុជា ។ ទោះបីជារដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតផែនការសកម្មភាពជាតិលើផ្នែក

បរិស្ថានរួចហើយក្តី ប៉ុន្តែវាមានការរាំងពីកង្វះខាតនូវគោលការណ៍ណែនាំច្បាស់លាស់ និងប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងប្រកបដោយតម្លាភាព សំរាប់គ្រប់គ្រងលើការទាញយកធនធានធម្មជាតិសំរាប់ពាណិជ្ជកម្ម ។ ប្រសិនបើមិនមានការដោះស្រាយឧបសគ្គទាំងនេះទេ កំណើនពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិដែលបានគ្រោងទុក ទំនងជាធ្វើឱ្យហិនហោចធនធាននៅក្នុងរយៈពេលខ្លី ហើយបង្កអន្តរាយដល់បរិស្ថានធម្មជាតិនៅកម្ពុជាថែមទៀត ។

ជំពូក ៦

សន្និដ្ឋាន និងការពិភាក្សាជាគោលនយោបាយ

ការសិក្សានេះ បានពិនិត្យស្រាវជ្រាវពីទំនាក់ទំនងទូទៅរវាងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី ពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន តាមរយៈករណីសិក្សាមួយលើកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន (ACFTA) ដោយពិនិត្យទៅលើផលប៉ះពាល់នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មនេះ ឈរលើទស្សនៈនៃប្រទេស GMS5 និងកម្ពុជា ។ ការសិក្សាក៏បានពិនិត្យពីការវិវត្តនៃពាណិជ្ជកម្មទំនិញរវាងចិន និងប្រទេស GMS5 ក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA និងព្យាយាមវាយតម្លៃពីផលប៉ះពាល់បង្កដោយពាណិជ្ជកម្មនេះទៅលើបរិស្ថាននៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ ។ ការពិនិត្យពីទំនាក់ទំនងរវាងពាណិជ្ជកម្ម និងបរិស្ថាន បានធ្វើឡើងតាមបែបបរិមាណ ដោយយកការបំពុលជាធ្វើរង្វាស់នៃការរេចរឹលផ្នែកបរិស្ថាន ។ ម្យ៉ាងទៀត ក៏បានធ្វើការវាយតម្លៃបែបគុណភាពមួយដែរ អំពីផលប៉ះពាល់ផ្សេងៗទៅលើបរិស្ថាននៃទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជា និងចិន នេះ ។

នៅប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗនេះ ប្រទេសនៅមហាអនុតំបន់មេគង្គមានកំណើនពាណិជ្ជកម្មក្នុងតំបន់យ៉ាងឆាប់រហ័ស ហើយកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ជាកត្តាដ៏ចំបងមួយដែលជំរុញនិន្នាការនេះ ។ ឧទាហរណ៍ ការកាត់បន្ថយពន្ធគយក្រោមកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ បានចូលរួមយ៉ាងសំខាន់ក្នុងកំណើនដ៏លឿននៃពាណិជ្ជកម្ម ក្នុងវិស័យកសិកម្មរវាងអាស៊ាន និងចិន ។ នៅឆ្នាំ២០០៦ ប្រទេសទាំងពីរបានធ្វើពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលបានពីកម្មវិធី EHP ក្នុងតម្លៃ ២,៦២ពាន់លានដុល្លារ ឬកើនឡើង ១០០% បើធៀបនឹងឆ្នាំ២០០៣ ។ ការវិភាគអំពីលំហូរទំនិញធ្វើពាណិជ្ជកម្មរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន បង្ហាញថា ការកាត់បន្ថយពន្ធគយនៃកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA បានជំរុញឱ្យមានកំណើនយ៉ាងលឿននៃការនាំចូលទំនិញរបស់ GMS5 ទៅក្នុងប្រទេសចិន ក៏ដូចជា ការនាំចូលទំនិញរបស់ចិនទៅក្នុងប្រទេស GMS5 វិញដែរ ក្នុងនេះការចូលទំនិញរបស់ចិន ទៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាមានកំណើនយ៉ាងខ្លាំង ហើយគ្របដណ្តប់លើទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន ។ កិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ក៏សំខាន់ណាស់ដែរ ក្នុងការលើកកម្ពស់ការនាំចេញផលិតផលដែលកម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រៀបធៀប ប៉ុន្តែមិនមែនជាការនាំចេញទំនិញកសិកម្មដែលតម្រូវឱ្យមានវិញ្ញាបនបត្របញ្ជាក់ពីភូតគាមអនាម័យនោះទេ ។

ពាណិជ្ជកម្មទំនិញរវាងប្រទេស GMS5 និងចិន ផ្តោតខ្លាំងទៅលើឧបករណ៍អគ្គិសនី និងគ្រឿងចក្រ លោហធាតុគ្រឹះ ផលិតផលរ៉ែ សារធាតុគីមី វាយនភ័ណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ កៅស៊ូ និងបន្លែ ។ ប្រហែលពីរភាគបីនៃផលិតផលក្នុងពាណិជ្ជកម្មទំនិញសរុប គឺជាផលិតផលស្ថិតក្នុងផ្នែកមានការបំពុលតិច ហើយមួយភាគបីទៀតស្ថិតក្នុងផ្នែកមានការបំពុលខ្លាំង ។ ការបំពុលបង្កដោយផ្នែកដែលបំពុលខ្លាំងវាមានកំរិតខ្ពស់ ហើយកំណើនក្នុងផ្នែកនេះ ទំនងជាបង្កការបំពុលកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរក្នុងរយៈពេលខ្លីខាងមុខ ។ នៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ ចិន គឺជាផលិតករចំបងគេនូវទំនិញក្នុងផ្នែកដែលបំពុលខ្លាំង គឺបានន័យថា ការបំពុលភាគច្រើននៅក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គមានប្រភពមកពីប្រទេសចិន ។

ក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ មានការធ្វើពាណិជ្ជកម្មយ៉ាងច្រើនណាស់លើធនធានធម្មជាតិ ដូចជា រ៉ែ ផលិតផលកសិកម្មនិងឈើ និងផលិតផលធ្វើពីធនធានទាំងនេះ ។ ពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិ បង្កការព្រួយបារម្ភពីការហិនហោចធនធាន ។ នៅប្រទេសនានាដែលពុំមានប្រព័ន្ធច្បាប់គ្រប់គ្រងសក្តិសិទ្ធិល្អ ពាណិជ្ជកម្មជំរុញដោយការធ្វើអាជីវកម្មលើធនធានធម្មជាតិ អាចនាំឱ្យមានការកាប់ឈើខុសច្បាប់ និងការកាប់ព្រៃមិនសមស្រប ដែលធ្វើឱ្យបាត់បង់ធនធានព្រៃឈើ និងប៉ះពាល់ដល់បរិស្ថានមូលដ្ឋាន និងលើសាកលលោក ។

ការរេចរឹលធនធានធម្មជាតិ ជាក្តីបារម្ភពិសេសមួយសំរាប់កម្ពុជា ដែលជាប្រទេសនាំចេញផលិតផលផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិជាច្រើន ដូចជា ឈើ ត្រី និងកៅស៊ូ ជាដើម ហើយកំណើនពាណិជ្ជកម្មទំនិញទាំងនេះ បង្កក្តីបារម្ភខាងបរិស្ថានជាច្រើន ។ ឧទាហរណ៍ ការកាប់បំផ្លាញព្រៃឈើ បានកាត់បន្ថយជីវៈចម្រុះ បង្កើនសំណឹកដី និងផ្លាស់ប្តូរទ្រង់ទ្រាយផ្លូវទឹក ជាពិសេសទន្លេមេគង្គ ទន្លេសាប និងបឹងទន្លេសាប ។ ការនេសាទច្រើនហួសហេតុ ជះឥទ្ធិពលអាក្រក់ទៅលើស្តុកត្រី និងមានផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានទៅលើជីវភាពរស់នៅតាមមូលដ្ឋាន ជាពិសេសសំរាប់ប្រជាជនដែលពឹងផ្អែកដោយផ្ទាល់លើការនេសាទ ។

ទោះបីជារដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតផែនការជាតិ ដើម្បីគ្រប់គ្រងអភិរក្ស និងការពារមូលដ្ឋានធនធានធម្មជាតិកម្ពុជាក៏ដោយ ក៏ការអនុវត្តជួបប្រទះឧបសគ្គជាច្រើន ដូចជា កង្វះបុគ្គលិកជំនាញ ការបែងចែកថវិកាមិនគ្រប់គ្រាន់ ភារកិច្ចត្រួតស៊ីគ្នាក្នុងចំណោមភ្នាក់ងារទទួលបន្ទុក និងបរិក្ខាររូបវន្តមិនគ្រប់គ្រាន់ ។

កិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA មិនមានបញ្ញត្តិចែងពី កិច្ចសហប្រតិបត្តិការលើបញ្ហាបរិស្ថានដែលអាចកើតមានដោយសារសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មនោះទេ ។ នៅខាងក្រៅកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី ក្តីបារម្ភពីបរិស្ថានត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលរបស់មហាអនុតំបន់មេគង្គ ប៉ុន្តែមិនមានឧបករណ៍ខាងគោលនយោបាយសំរាប់គ្រប់គ្រងលើកិច្ចការពារបរិស្ថាន និងគំនិតផ្តួចផ្តើមធ្វើការអភិរក្ស ហើយក៏មិនមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការគ្រប់គ្រាន់រវាងប្រទេសក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាទាំងនេះឡើយ ។ រឿងនេះបង្ហាញពីចំណុចខ្វះខាតក្នុងការបង្កើតគោលនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចថ្នាក់តំបន់ ។

ជាការពិតណាស់ ការដាក់បញ្ចូលក្តីបារម្ភពីបញ្ហាបរិស្ថានទៅក្នុងរបៀបវារៈពាណិជ្ជកម្មរបស់មហាអនុតំបន់មេគង្គមិនមែនងាយស្រួលទេ ដោយសារសព្វថ្ងៃកំរិតអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់វានៅទាបនៅឡើយ ដែលតំរូវឱ្យមានអត្រាកំណើនសេដ្ឋកិច្ចខ្ពស់មួយរយៈពេលវែង ។ ប៉ុន្តែកំណើនសេដ្ឋកិច្ចបានមកពីការរេចរឹលបរិស្ថាន វាមិននាំទៅដល់ការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមប្រកបដោយចីរភាពទេ ។ ការស្វែងរកតុល្យភាពរវាងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងចីរភាពបរិស្ថាន គឺជាបញ្ហាប្រឈមជាអាទិភាព ដើម្បីទទួលបានការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ ។ ជាការសំខាន់ ប្រទេសនៅមហាអនុតំបន់មេគង្គត្រូវពង្រឹងកិច្ចប្រតិបត្តិការ ដើម្បីឆ្លើយតបប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពចំពោះបញ្ហាបរិស្ថាន ។

ការសិក្សាមានគោលដៅចំបង គួសបញ្ជាក់ពីទំនាក់ទំនងរវាងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មសេរី ពាណិជ្ជកម្មនិងបរិស្ថាន នៅក្នុងមហាអនុតំបន់មេគង្គ ដោយផ្តោតលើការបំពុលដែលត្រូវបានប្រើជារង្វាស់នៃផលប៉ះពាល់របស់

ពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន ។ កិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA នៅថ្មីថ្មោងណាស់ និងកំពុងដាក់អនុវត្តសន្សឹមៗ ដូច្នេះ ការវាយតម្លៃពីផលប៉ះពាល់ណាមួយ អាចគ្រាន់តែជាការវាយតម្លៃបឋម និងជួយផ្តល់ជាគំនិតខ្លះប៉ុណ្ណោះ ។

ការវិភាគធ្វើឡើងក្នុងការសិក្សានេះ មានដែនកំណត់ជាច្រើន ហេតុនេះគួរមានការសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀត ។ ទីមួយ ឥទ្ធិពលនៃកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA ទៅលើពាណិជ្ជកម្ម មិនទាន់វិភាគបានពេញលេញទេ ព្រោះទិន្នន័យមានកំណត់ ហើយរយៈពេលក៏ខ្លីពេក គិតចាប់ពីការចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងនោះមក ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្ថែមលើលំហូរពាណិជ្ជកម្មដែលបណ្តាលមកពីកិច្ចព្រមព្រៀង ACFTA អាចបន្ថែមតម្លៃលើការសិក្សានេះ ។ ទីពីរ ការសិក្សានេះមិនទាន់បានពិនិត្យពេញលេញពីផលវិបាក នៃពាណិជ្ជកម្មទំនិញផ្អែកលើធនធានធម្មជាតិទៅលើចីរភាពធនធានឡើយ ហេតុនេះចាំបាច់ត្រូវសិក្សាបន្ថែមលើផលប៉ះពាល់ខាងសង្គម និងបរិស្ថាន ដែលកើតចេញពីការប្រើប្រាស់ធនធាន ។ ទីបី នៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ ពាណិជ្ជកម្មផលិតផលព្រៃឈើ និងត្រី បានកើនឡើង ហើយគំរបព្រៃ និងស្តុកត្រីនៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ បានថយចុះ ។ ការសិក្សាផ្តោតទៅលើពាណិជ្ជកម្មផលិតផលព្រៃឈើ និងធនធានត្រី ព្រមទាំងផលប៉ះពាល់លើបរិស្ថាននៅមហាអនុតំបន់មេគង្គ អាចនឹងជួយបំពេញបន្ថែមលើការសិក្សានេះ ។

សរុបមកការសិក្សានេះបានរំលេចថា ពាណិជ្ជកម្ម គឺជាប្រភពនៃបញ្ហាបរិស្ថានដ៏សំខាន់ ជាពិសេសក្នុងបណ្តាប្រទេសដែលពុំមានប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រង ឬក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ដ៏ចាំបាច់ ដើម្បីធានាឱ្យមានការធ្វើអាជីវកម្មលើធនធានធម្មជាតិប្រកបដោយចីរភាព ថ្វីបើជាទូទៅគេចាត់ទុកពាណិជ្ជកម្មជាក្បាលម៉ាស៊ីននៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ចក្តី ។ ដូច្នេះ ការសិក្សានេះបានផ្តល់ជាអនុសាសន៍ថា គួរយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើបញ្ហាបរិស្ថាន និងដាក់បញ្ចូលបញ្ហាទាំងនេះក្នុងកិច្ចចរចា និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមាននានានៃពាណិជ្ជកម្មទៅលើបរិស្ថាន ។ ធ្វើដូច្នេះទើបពាណិជ្ជកម្មអាចជួយជំរុញកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងចូលរួមចំណែកដល់ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព ។

ឯកសារយោង

Adelman, I. & Robinson, S. (1988), "Macroeconomic adjustment and income distribution: Alternative models applied to two economies." *Journal of Development Economics*, Vol. 29

Agras, J. & Chapman, D. (1999), "A dynamic approach to the Environmental Kuznets Curve hypothesis." *Ecological Economics* 28: 267–27

Albrecht, J. (1998), "Environmental policy and inward investment position of US dirty industries." *Intereconomics*, July/August 1998: 186–194

Alpay, S. (no date), "How can trade liberalisation be conducive to a better environment? A survey of the literature." Department of International Trade (Istanbul: Beykent University)

Amjad, R., Colclough, D., Garcia, N., Hopkins, N., Infante, R. & Rodgers, G. (1990), *Quantitative Techniques in Employment Planning* (Geneva: ILO)

Antweiler, W., Copeland, B.R. & Taylor, M.S. (1998), "Is free trade good for the environment?" NBER Working Paper Series, No. 6707

Beghin, J., Roland-Holst, D. & Mensbrugghe, V.D.D. (1994), "Survey of the trade and environment nexus: Global dimensions." *OECD Economic Studies* No. 23 (Paris: Organization for Economic Cooperation and Development)

Beghin, J. & Potier, M. (1997a), "Effects of trade liberalisation on the environment in the manufacturing sector." *World Economy*, 20 (4): 435–456

Beghin, J., Dessus, S., Roland-Holst, D. & van-der-Mensbrugghe, D. (1997b), "The trade and environment nexus in Mexican agriculture." *Agricultural Economics* 17 (2–3): 115–131

Birdsall, N. & Wheeler, D. (1992), "Trade policy and industrial pollution in Latin America: Where are the pollution havens?" in Low, P. (ed.), *International Trade and the Environment* (Washington DC: World Bank)

Berman, E. & Bui, L. (1998), "Environmental regulations and productivity: Evidence from oil refineries." NBER Working Paper Series, No. 6776

Bernardino, N. Y. (2004) "The ASEAN-China Free Trade Area: Issues and Prospects." Regional Workshop Paper No. 6 (Manila: Asia-Pacific Network for Food Sovereignty)

Brunnermeier, Smita & Arik Levinson (2004), "Examining the evidence on environmental regulations and industry location." *Journal of Environment and Development*, Vol. 13 (1): 6–41

Chichilnisky, G. (1994), "Global environment and North South trade." *American Economic Review* 84: 851–874

Cohen, M. & Fenn, S. (1997), "Environmental and financial performance: Are they related?" Mimeograph, Department of Economics (Nashville: Vanderbilt University)

Cohen, S.I., (1987), "Input-output versus social accounting in the macro-analysis of development policy." *Industry and Development*, Part 22

Cole, M.A., Rayner, A.J. & Bates, J.M. (1998), "Trade liberalisation and the environment: the case of the Uruguay Round." *World Economy* 21 (3): 337–347

Copeland, B.R. & Taylor, M.S. (1994), "North-South trade and the environment." *Quarterly Journal of Economics* 109: 755–787

Cropper, M. & Griffiths, C. (1994), "The interaction of population growth and environmental quality," *American Economic Review*, Vol. 84 (2): 250–54

Dean, Judith M. (1992), "Trade and the environment: A survey of the literature." Background paper for *World Development Report 1992* (Washington DC: World Bank)

Duerksen, C. & Leonard, H.J. (1980*), "*Environmental regulations and the location of industries: an international perspective." *Columbia Journal of World Business*, Summer 1980

Eskeland, G. & Harrison, A. (1997), "Moving to greener pasture? Multinationals and the pollution-haven hypothesis." Policy Research Working Paper, No. 1744. (Washington DC: World Bank)

Frankel, J. & Rose, A.K. (2003), "Is trade good or bad for the environment? Sorting out the causality." John F. Kennedy School of Government, Faculty Research Working Paper Series, RWP03-038

Ferroni, M. & Grootaert, C. (1993), "Policy reform: concepts, data, analysis," in Demery, L. et al. (eds.), *Understanding the Social Effects of Policy Reform*. (Washington DC: World Bank)

Gray, W. (1997), "Manufacturing plant location: Does state pollution regulation matter?" NBER Working Paper, No. 5880

Grossman, G.M. & Krueger, A.B. (1991), "Environmental impacts of a North American Free Trade Agreement." NBER Working Paper, No. 3914, November 1991

Grossman, G.M. & Krueger, A.B. (1993), "Environmental impacts of a North American Free Trade Agreement," in P. Garder (ed.), *The US-Mexico Free Trade Agreement* (Cambridge, Massachusetts, USA: MIT Press)

Grossman, G.M. & Krueger, A.B. (1995), "Economic growth and the environment." *Quarterly Journal of Economics,* Vol. 110 (2): 353–77

Hayden, C. & Round, J. (1982), "Developments in social accounting methods as applied to the analysis of income distribution and employment issues." *World Development*, Vol. 10

Henderson, V. (1996), "Effects of air quality regulation." *American Economic Review*, Vol. 86 (4)

Hettige, H., Martin, P., Singh, M. & Wheeler, D. (1995), "The industrial pollution projection system." Policy Research Working Paper, No. 1431. (Washington DC: World Bank)

Hirschman, A.O., (1958), *The Strategy of Economic Development* (Newhaven: Yale University Press)

IISD (2007), *Trade and environment: A resource book* (Geneva: International Institute for Sustainable Development)

Jayadevappa, R. C Chhatre, S. (2000*),* "International trade and environmental quality: A survey." *Ecological Economics* 32: 175–194

Kahn, M. (1997), "The silver lining of rust belt manufacturing decline: Killing off pollution externalities." Mimeograph (New York: Columbia University)

Kaufmann, R.K., Davidsdottir, B., Garnham, S. & Pauly, P. (1997), "The Determinants of atmospheric SO2 concentration: Reconsidering the Environmental Kuznets Curve." *Ecological Economics* (Special Issue on the Environmental Kuznets Curve)

Khan, H. & Thorbecke, E. (1989), "Macroeconomic effects of technology choice: Multiplier and structural path analysis within a SAM framework." *Journal of Policy Modelling,* Vol. 11

Lee, H. & Roland-Holst, D. (1997), "The environment and welfare implications of trade and tax policy." *Journal of Development Economics* 52: 65–82

Lim, T. S. & Lai, H. (2007) *Harmony and Development: ASEAN-China Relations* (Singapore: World Scientific Publishing Company)

Lopez, R. (1997), "Environmental externalities in traditional agriculture and the impact of trade liberalisation: The case of Ghana." *Journal of Development Economics* 53: 17–39

Low, P. & Yeats, A. (1992), "Do dirty industries migrate?" in P. Low (ed.) "International Trade and the Environment." World Bank Discussion Paper 159 (Washington DC: World Bank)

Lucas, R., Wheeler, D. & Hettige, H. (1992), "Economic development, environmental regulations and the international migration of toxic industrial pollution: 1960–1988." Background paper for World Development Report 1992 (Washington DC: World Bank)

Mani, M. & Wheeler, D. (1997), *In search of pollution haven? Dirty industry in the world economy, 1960–1995*

McGuire, M. (1982), "Regulation, factor rewards and international trade." *Journal of Public Economics* 17

Muqtada, M. & Hildeman, A. (eds.) (1993), *Labour markets and human resource planning in Asia: Perspectives and evidence* (Geneva: ILO)

OECD (1993), *Environmental policies and industrial competitiveness* (Paris: Organization for Economic Cooperation and Development)

OECD (1997) *Foreign direct investment and the environment: An overview of the literature* (Paris: Organization for Economic Cooperation and Development)

Palm, F. C. & Smit, H.D. (1991), *Economic modelling and policy analysis*

Panayotou, T. (1993), "Empirical tests and policy analysis of environmental degradation at different stages of economic development." Working Paper 238 (Geneva: International Labour Organization)

Panayotou, T. (1995), "Environmental degradation at different stages of economic development," in Ahmed I. & J.A. Doeleman (eds.) *Beyond Rio: The environmental crises and sustainable livelihoods in the Third World* (London: Macmillan)

Pethig, R. (1976), "Pollution, welfare and environmental policy in the theory of comparative advantage." *Journal of Environmental Economics and Management,* Vol. 2.

Porter, Michael & Claas von der Linde (1995), "Green and competitive: Ending the stalemate." *Harvard Business Review*, (Cambridge:) September/October 1995: 120–134

Pyatt, G. & Round, J. I., (eds.) (1985), *Social accounting matrices: A basis for planning*. World Bank Symposium (Washington DC: World Bank)

Quizon, J. & Binswanger, H. (1986), "Modelling the impact of agricultural growth and government policy on income distribution in India." *World Bank Economic Review*, Vol.1

Repetto, R. (1995), *Jobs, competitiveness and environmental regulation: What are the real issues?* (Washington DC: World Resources Institute)

Round, J. (1984), "Income distribution within a social accounting matrix: A review of some experience in Malaysia and other LDCs" in Nissen, H. P. (ed.) *Towards income distribution policies*. Department of Economics, EADI - Book Series, No. 3. (Tilburg: University of Paderborn)

Sadoulet, E. & de Janvry, A. (1995), *Quantitative development policy analysis* (London: Johns Hopkins University Press)

Scobie, G. M. (1989), "Macroeconomic adjustment and the poor: Toward a research policy." Cornell Food and Nutrition Programme, Monograph 1 (Ithaca, USA: Cornell University)

Selden, T. M. & Song, D. (1995), "Neoclassical growth, the J Curve for abatement, and the inverted U Curve for pollution." *Journal of Environmental Economics and Management*, Vol. 29: 162–68

Shafik, N. & Bandyopadhyay, S. (1992), "Economic growth and environmental quality: Time series and cross-section evidence." Policy Research Working Paper No. WPS904 (Washington DC: World Bank)

Siebert, H. (1977), "Environmental quality and the gains from trade." *Kyklos*, Vol. 30: 657–73

Thirlwall, A.P. (1990), *Growth and development: with special reference to developing economies*. 4th edition (London: Macmillan)

Tobey, J. (1990), "The impact of domestic environmental policies on patterns of world trade: An empirical test." *Kyklos*, Vol. 43: 191–209

Tsai, P.L. (1999), "Is trade liberalisation harmful to the environment? An alternative view." *Journal of Economic Studies,* 26 (3): 201–108

Walter, I. (1973), "The pollution content of American trade*." Western Economic Journal*, 11: 61–70

Walter, I. (1982), "Environmentally induced industrial relocation to developing countries," in S. Rubin (ed.) *Environment and Trade.* (New Jersey: Allanheld, Osmun, and Co.)

WTO (1999), *Trade and Environment*. Special studies 4 (Geneva: World Trade Organization)

Xing, Y. & Kolstad, C. (1998), "Do lax environmental regulations attract foreign investment?" Mimeograph. (Santa Barbara, CA: University of California)

Xing, Y. & Kolstad, C. (2002). "Do lax environmental regulations attract foreign investment?" *Environmental and Resource Economics*, 21(1): 1–2

Yandle, B., Vijayaraghavan, M. & Bhattarai, M. (2002), "The environmental Kuznets Curve: A primer." PERC Research Study 02–1

តារាង A.1: ករិតនៃការបំពុលបែងចែកតាមមធ្យោបាយបំពុល គិតតាមតម្លៃសរុបនៃធាតុចេញ

(Pollution in pounds/ 1987 USD million)

ISIC	បរិយាយ	បំពុលតាមខ្យល់ (ToxAir)	បំពុលតាមទឹក (ToxWat)	បំពុលតាមដី (ToxLand)	បំពុលសរុប (ToxTot)
351	ឧស្សាហកម្មគីមី	5646.3	1972.6	14318.1	21936.9
372	លោហៈគ្មានជាតិដែក	2988.3	116.1	7921.0	11025.3
371	ដែក និងដែកថែប	985.2	350.2	5647.1	6982.4
323	ផលិតផលធ្វើពីស្បែកសត្វ	1532.4	64.1	3548.7	5145.2
341	ក្រដាស	2208.5	554.2	893.7	3656.4
353	ការចំរាញ់ប្រេង	607.9	45.8	2574.1	3227.8
352	សារធាតុគីមីដទៃទៀត	1393.7	39.9	1578.9	3012.5
356	ផលិតផលប្លាស្ទិក	1896.0	4.6	561.7	2462.4
381	ផលិតផលធ្វើពីលោហធាតុកែច្នៃ	829.3	43.8	916.9	1789.9
332	គ្រឿងសង្ហារឹម ក្រៅពីលោហធាតុ	1390.6	1.0	125.3	1516.9
361	គ្រឿងក្អមឆ្នាំង ចាន និងក្រឡ	456.3	1.0	746.6	1203.8
383	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី	596.1	6.2	596.1	1198.5
355	ផលិតផលធ្វើពីកៅស៊ូ	768.0	1.9	406.6	1176.5
369	ផលិតផលរ៉ែគ្មានផ្ទុកលោហធាតុ	407.8	6.8	600.1	1014.6
321	វាយនភ័ណ្ឌ	511.6	94.6	304.4	910.6
384	សំភារៈដឹកជញ្ជូន	552.5	2.1	238.4	793.0
390	ផលិតផលកម្មន្តសាលដទៃទៀត	403.6	5.2	177.1	586.0
354	ផលិតផលធ្យូង និងប្រេងកាតចម្រុះ	398.1	11.7	117.2	526.9
382	គ្រឿងម៉ាស៊ីនមិនប្រើអគ្គិសនី	301.1	7.5	199.3	507.9
385	សម្ភារៈជំនាញ និងវិទ្យាសាស្ត្រ	329.9	1.0	163.2	494.1
324	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង ក្រៅពីកៅស៊ូ ឬ ប្លាស្ទិក	472.4	0.1	14.0	486.4
342	សម្ភារៈព្រីន និងបោះពុម្ព	413.1	0.0	55.8	468.9
331	ផលិតផលធ្វើពីឈើ ក្រៅពីសង្ហារឹម	317.2	1.0	73.8	392.0
362	កែវ និងផលិតផលធ្វើពីកែវ	211.5	17.1	136.1	364.8
314	ថ្នាំជក់	271.8	1.8	26.9	300.6
311	ផលិតផលម្ហូបអាហារ	47.7	13.4	183.0	244.1
313	ភេសជ្ជៈ	84.5	12.5	65.7	162.8
322	សំលៀកបំពាក់ ក្រៅពីគ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	12.7	0.0	4.8	17.5

ប្រភព: Hettige, Martin, Singh & Wheeler (1995)

តារាង A.2: ពាណិជ្ជកម្មថៃជាមួយចិន

នាំចូល

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	631.20	1289.71	2723.07	25.2	22.2	22.7
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ។ល។	579.84	1258.55	2539.32	23.2	21.7	21.2
HS-72	ដែក និងដែកថែប	66.16	675.60	1126.36	2.6	11.6	9.4
HS-29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	86.29	141.60	371.36	3.4	2.4	3.1
HS-28	សារធាតុគីមីមិនមែនសរីរាង្គ	97.84	196.98	322.63	3.9	3.4	2.7
HS-90	បរិក្ខារពេទ្យ និងគ្រឿងអុបទិច	33.83	132.76	317.80	1.4	2.3	2.7
HS-73	ផលិតផលធ្វើពីដែក និងដែកថែប	26.44	87.31	276.23	1.1	1.5	2.3
HS-39	ប្លាស្ទិក	28.07	97.97	255.00	1.1	1.7	2.1
HS-38	ផលិតផលគីមីចម្រុះ	57.08	145.76	247.07	2.3	2.5	2.1
HS-87	យានយន្ត ក្រៅពីរថភ្លើង	19.12	64.91	231.03	0.8	1.1	1.9
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		1625.85	4091.16	8409.86	65.0	70.5	70.2
ផ្សេងៗ		876.64	1709.21	3568.75	35.0	29.5	29.8
ផលិតផលទាំងអស់		2502.49	5800.37	11,978.61	100.0	100.0	100.0

នាំចេញ

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	903.88	2916.04	7075.34	19.2	25.3	31.2
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ។ល។	965.71	2796.59	5582.89	20.5	24.2	24.6
HS-40	កៅស៊ូ	405.27	956.10	1975.42	8.6	8.3	8.7
HS-39	ប្លាស្ទិក	664.57	1215.45	1620.26	14.1	10.5	7.2
HS-29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	85.11	334.92	1356.28	1.8	2.9	6.0
HS-27	ឥន្ធនៈរ៉ែ និងប្រេង	334.10	696.37	1316.27	7.1	6.0	5.8
HS-07	បន្លែ	125.54	273.71	456.61	2.7	2.4	2.0
HS-90	បរិក្ខារពេទ្យ និងគ្រឿងអុបទិច	72.32	183.99	345.12	1.5	1.6	1.5
HS-44	ឈើ	117.02	267.45	274.34	2.5	2.3	1.2
HS-08	ផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើដែលអាចហូបបាន	72.75	181.72	251.34	1.5	1.6	1.1
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		3746.28	9822.35	20,253.85	79.5	85.1	89.4
ផ្សេងៗ		966.51	1715.25	2398.60	20.5	14.9	10.6
ផលិតផលទាំងអស់		4712.79	11,537.60	22,652.45	100.0	100.0	100.0

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

តារាង A.3: ពាណិជ្ជកម្មវៀតណាមជាមួយចិន

នាំចូល

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-72	ដែក និងដែកថែប	118.47	460.39	2308.75	6.6	10.8	19.4
HS-84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន រេអាក់ទ័រ ឆ្នាំងដាំទឹក	260.58	537.64	1687.48	14.4	12.6	14.2
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ។ល។	54.47	228.43	1345.03	3.0	5.4	11.3
HS-27	ឥន្ធនៈរ៉ែ និងប្រេង	245.34	641.63	793.37	13.6	15.1	6.7
HS-87	យានយន្ត ក្រៅពីរថភ្លើង	479.38	160.31	638.20	26.6	3.8	5.4
HS-31	ជី	82.66	411.55	393.87	4.6	9.7	3.3
HS-52	កប្បាស អំបោះ ក្រណាត់	22.46	146.92	371.43	1.2	3.4	3.1
HS-73	ផលិតផលធ្វើពីដែក និងដែកថែប	33.75	87.01	347.79	1.9	2.0	2.9
HS-60	ផលិតផលបានមកពីការចាក់ដោយម្ជុល	7.04	100.65	342.84	0.4	2.4	2.9
HS-55	សរសៃអំបោះសិប្បនិម្មិត	23.32	81.65	304.03	1.3	1.9	2.6
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		1327.46	2856.17	8532.78	73.5	67.0	71.7
ផ្សេងៗ		477.42	1403.90	3372.85	26.5	33.0	28.3
ផលិតផលទាំងអស់		1804.88	4260.06	11,905.63	100.0	100.0	100.0

នាំចេញ

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-27	ឥន្ធនៈរ៉ែ និងប្រេង	737.82	1728.29	1189.24	73.1	69.7	37.0
HS-40	កៅស៊ូ	53.18	180.64	272.53	5.3	7.3	8.5
HS-44	ឈើ	6.04	22.46	241.71	0.6	0.9	7.5
HS-26	រ៉ែ សំណល់រ៉ែ និងផេះ	17.22	109.37	236.01	1.7	4.4	7.3
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី	11.30	66.33	225.64	1.1	2.7	7.0
HS-07	បន្លែ	13.39	50.04	180.13	1.3	2.0	5.6
HS-84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន រេអាក់ទ័រ ឆ្នាំងដាំទឹក	9.31	48.48	176.33	0.9	2.0	5.5
HS-08	ផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើដែលអាចហូបបាន	48.93	32.03	112.13	4.8	1.3	3.5
HS-64	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	4.56	29.84	92.72	0.5	1.2	2.9
HS-11	ផលិតផលកិន មេស្រា ម្សៅ	9.97	43.69	67.36	1.0	1.8	2.1
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		911.73	2311.17	2793.80	90.3	93.3	86.9
ផ្សេងៗ		98.17	167.16	420.62	9.7	6.7	13.1
ផលិតផលទាំងអស់		1009.89	2478.32	3214.42	100.0	100.0	100.0

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

តារាង A.4: ពាណិជ្ជកម្មឡាវជាមួយចិន

នាំចូល

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន រេអាក់ទ័រ ឆ្នាំងដាំទឹក	6.64	15.04	40.92	12.2	15.0	23.1
HS-87	យានយន្ត ក្រៅពីរថភ្លើង	6.96	10.53	32.22	12.8	10.5	18.2
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ។ល។	22.40	34.97	24.08	41.2	34.8	13.6
HS-90	បរិក្ខារពេទ្យ និងគ្រឿងអុបទិច	0.69	0.38	15.62	1.3	0.4	8.8
HS-88	យន្តហោះ យានអវកាស	0.03	0.04	14.54	0.1	0.0	8.2
HS-98	ចំណាត់ថ្នាក់បញ្ញត្តិពិសេស គ្រប់កន្លែងទាំងអស់	0.00	13.72	13.82	0.0	13.6	7.8
HS-72	ដែក និងដែកថែប	0.22	1.18	6.78	0.4	1.2	3.8
HS-73	ផលិតផលធ្វើពីដែក និងដែកថែប	0.74	4.56	4.01	1.4	4.5	2.3
HS-76	អាលុយមីញ៉ូម និងផលិតផលធ្វើពីអាលុយមីញ៉ូម	0.12	0.98	3.41	0.2	1.0	1.9
HS-31	ជី	0.13	0.30	1.72	0.2	0.3	1.0
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		37.93	81.72	157.13	69.7	81.3	88.6
ផ្សេងៗ		16.48	18.85	20.28	30.3	18.7	11.4
ផលិតផលទាំងអស់		54.41	100.57	177.41	100.0	100.0	100.0

នាំចេញ

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-44	ឈើ	5.15	9.39	32.76	69.1	74.4	38.5
HS-74	ទង់ដែង និងផលិតផលធ្វើពីទង់ដែង	0.00	0.01	17.72	0.0	0.1	20.8
HS-40	កៅស៊ូ	0.28	1.50	12.88	3.7	11.9	15.2
HS-26	រ៉ែ សំណល់រ៉ែ និងផេះ	0.00	0.10	7.98	0.0	0.8	9.4
HS-10	ធញ្ញជាតិ	0.12	0.11	3.49	1.6	0.9	4.1
HS-12	គ្រាប់ធញ្ញជាតិចម្រុះ គ្រាប់ពូជ	1.42	1.26	3.35	19.0	10.0	3.9
HS-33	ទឹកអប់ គ្រឿងក្រអូប	0.00	0.00	2.52	0.0	0.0	3.0
HS-01	សត្វរស់	0.20	0.00	1.28	2.7	0.0	1.5
HS-94	គ្រឿងសង្ហារឹម និងពូកខ្នើយ	0.00	0.08	1.03	0.0	0.6	1.2
HS-08	ផ្លែឈើ និង គ្រាប់ផ្លែឈើដែលអាចហូបបាន	0.03	0.00	0.38	0.4	0.0	0.5
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		7.20	12.45	83.40	96.5	98.7	98.1
ផ្សេងៗ		0.26	0.17	1.59	3.5	1.3	1.9
ផលិតផលទាំងអស់		7.46	12.62	84.99	100.0	100.0	100.0

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

តារាង A.5: ពាណិជ្ជកម្មមីយ៉ាន់ម៉ាជាមួយចិន

នាំចូល

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-84	ម៉ាស៊ីន និងបរិធានមេកានិក	88.00	108.55	277.63	17.7	11.6	16.4
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី	59.01	180.83	183.27	11.9	19.3	10.8
HS-72	ដែក និងដែកថែប	12.20	81.24	155.22	2.5	8.7	9.2
HS-87	យានយន្ត ក្រៅពីរថភ្លើង	19.97	87.73	153.27	4.0	9.3	9.1
HS-73	ផលិតផលធ្វើពីដែក និងដែកថែប	26.98	44.51	125.01	5.4	4.7	7.4
HS-27	ឥន្ធនៈរ៉ែ ប្រេង	33.10	57.70	98.82	6.7	6.1	5.8
HS-55	សរសៃអំបោះសិប្បនិម្មិត	37.52	44.32	90.92	7.5	4.7	5.4
HS-52	កប្បាស អំបោះ ក្រណាត់	35.06	49.82	64.15	7.0	5.3	3.8
HS-29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	6.25	13.35	49.10	1.3	1.4	2.9
HS-40	កៅស៊ូ	7.60	18.45	43.99	1.5	2.0	2.6
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		325.69	686.49	1241.37	65.5	73.1	73.4
ផ្សេងៗ		171.67	252.05	450.56	34.5	26.9	26.6
ផលិតផលទាំងអស់		497.36	938.55	1691.92	100.0	100.0	100.0

នាំចេញ

លេខកូដ	បរិយាយ	2001	2004	2007	2001	2004	2007
		តម្លៃ (លានដុល្លារអាមេរិក)			ចំណែក (%)		
HS-44	ឈើ	89.15	141.88	189.38	66.4	68.6	51.1
HS-26	រ៉ែ សំណល់រ៉ែ និងផេះ	5.37	10.76	37.86	4.0	5.2	10.2
HS-12	គ្រាប់ធញ្ញជាតិចម្រុះ គ្រាប់ពូជ	5.22	10.56	26.63	3.9	5.1	7.2
HS-40	កៅស៊ូ	0.79	12.02	25.34	0.6	5.8	6.8
HS-03	ត្រី និងគ្រឿងសមុទ្រ	6.72	3.62	18.01	5.0	1.8	4.9
HS-07	បន្លែ	0.82	3.14	12.60	0.6	1.5	3.4
HS-71	ថ្មមានតម្លៃ	3.74	7.66	12.43	2.8	3.7	3.4
HS-85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី ។ល។	3.20	0.00	9.84	2.4	0.0	2.7
HS-90	បរិក្ខារពេទ្យ និងគ្រឿងអុបទិច	0.00	0.07	8.05	0.0	0.0	2.2
HS-08	ផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើ ដែលអាចហូបបាន	7.90	1.47	5.90	5.9	0.7	1.6
ផលិតផលនាំមុខគេទាំង ១០		122.91	191.18	346.04	91.6	92.4	93.4
ផ្សេងៗ		11.28	15.67	24.53	8.4	7.6	6.6
ផលិតផលទាំងអស់		134.19	206.85	370.56	100.0	100.0	100.0

ប្រភព: Global Trade Atlas 2007

តារាង A.6: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ប្រទេស GMS5 នៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2007	RCA 2004	RCA 2001	RCA Change 2001-07 (%)	RCA Change 2004-07 (%)	RCA Change 2001-04 (%)
07	បន្លែដែលអាចហូបបាន	29.40	31.73	27.50	6.91	-7.4	15.4
08	ផ្លែឈើដែលអាចហូបបាន	14.69	13.62	14.65	0.28	7.9	-7.1
40	កៅស៊ូ	8.69	9.59	9.28	-6.43	-9.4	3.3
44	ឈើ និងបរិក្ខារធ្វើពីឈើ	3.48	3.45	2.91	19.44	0.6	18.7
84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	2.11	1.22	0.99	112.93	72.8	23.2
39	ប្លាស្ទិក	1.31	1.71	1.80	-27.14	-23.4	-4.9
29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	1.28	0.57	0.48	166.14	125.8	17.9
85	បរិក្ខារអគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន	0.82	0.83	0.68	20.79	-0.8	21.7
73	គ្រឿងដែក និងដែកថែប	0.31	0.24	0.17	85.52	27.2	45.8
26	រ៉ែ កំទេចដែក និង ផេះ	0.29	0.30	0.33	-11.49	-1.1	-10.5
10	ធញ្ញជាតិ	15.62	4.46	6.85	128.14	250.1	-34.8
09	កាហ្វេ តែ និងគ្រឿងទេស	13.20	10.07	10.46	26.23	31.1	-3.7
16	សាច់ ត្រី និងអាហារសមុទ្រ ធ្វើស្រេច	6.45	3.36	2.17	197.41	91.7	55.1
06	រុក្ខជាតិ និង ដើមឈើរស់	6.05	5.32	1.32	359.61	13.6	304.4
64	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	5.69	3.23	0.92	521.42	76.4	252.3
01	សត្វរស់	2.56	0.19	0.72	255.70	1243.8	-73.5

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.7: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ថៃនៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001
7	បន្លែដែលអាចហូបបាន ឫស និងមើមមួយចំនួន	31.97	32.87	30.93
10	ធញ្ញជាតិ	28.83	5.39	8.54
11	ផលិតផលកិន មេស្រា ម្សៅ	22.64	17.83	17.28
8	ផ្លែឈើហូបបាន គ្រាប់ផ្លែឈើ សំបកផ្លែឈើ ត្រសក់ស្រូវ	10.08	14.26	10.26
40	កៅស៊ូ និងបំណែកកៅស៊ូ	9.30	9.82	10.11
17	ស្ករ និង ដំណាប់	8.31	9.03	14.90
57	ព្រំ និង វត្ថុផ្សេងទៀតសំរាប់ក្រាល	6.15	1.59	2.20
6	រុក្ខជាតិ និងដើមឈើរស់	5.88	6.51	1.52
16	ការរៀបចំសាច់ ត្រី និងអាហារសមុទ្រ	2.25	2.94	2.05
84	រេអាក់ទ័រ ឆ្នាំងដាំទឹក គ្រឿងចក្រ ។ល។	2.14	1.49	1.23

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.8: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់វៀតណាមនៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001
11	ផលិតផលកិន មេស្រា ម្សៅ	148.81	52.35	29.78
9	កាហ្វេ តែ និងគ្រឿងទេស	94.71	55.95	58.98
7	បន្លែដែលអាចហូបបាន ឬស និងមើមមួយចំនួន	57.91	27.98	15.39
8	ផ្លែឈើហូបបាន គ្រាប់ផ្លែឈើ សំបកផ្លែឈើ ត្រសក់ស្រូវ	38.82	11.70	32.19
64	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	32.22	14.21	3.34
46	ផលិតផលសំរាប់ត្បាញ ក្រង	27.51	18.04	15.77
16	សាច់ ត្រី និងអាហារសមុទ្ររៀបចំរួច	16.61	3.79	2.89
40	កៅស៊ូ និងគ្រឿងធ្វើពីកៅស៊ូ	13.30	8.63	6.19
53	សរសៃឈើ អំបោះ ក្រណាត់	8.07	3.42	2.14
65	គ្រឿងសំរាប់ពាក់លើក្បាល	6.88	3.06	0.34
10	ធញ្ញជាតិ	6.45	0.68	0.04
44	ឈើ គ្រឿងឈើ និងធ្យូង	4.92	0.98	0.42
63	វាយនភ័ណ្ឌកែច្នៃ គ្រឿងដេរប៉ាក់ សំលៀកបំពាក់ចាស់ៗជាដើម	4.86	1.96	1.09
14	សម្ភារៈផលិតចេញពីបន្លែ ផលិតផលបន្លែ	3.95	29.94	23.75
27	ឥន្ធនៈរ៉ែ ប្រេង ផលិតផលដែលទទួលបានពី ការចំហុយជាដើម	3.90	8.14	10.14
1	សត្វរស់	3.83	0.28	0.45
62	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងតុបតែងបន្ថែម	3.24	0.59	0.31
3	ត្រី បង្គា និងសិប្បិសត្វ	2.23	1.51	1.60

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.9: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ឡាវនៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001
94	គ្រឿងសង្ហារឹម បរិក្ខារបំភ្លឺ ស្លាកសញ្ញា គ្រឿងបង្គុំអគារ	142.50	684.62	314.58
10	ធញ្ញជាតិ	109.23	2.23	6.50
92	ឧបករណ៍តន្ត្រី និងគ្រឿងបម្លាស់	60.38	108.13	5.96
44	ឈើ គ្រឿងឈើ ធ្យូង	56.42	80.32	48.52
95	ប្រដាប់ក្មេងលេង សម្ភារៈល្បែងកំសាន្ត គ្រឿងកីឡា	28.20	121.67	75.05
40	កៅស៊ូ និងគ្រឿងធ្វើពីកៅស៊ូ	24.31	14.06	4.40
13	លក្ខ ជ័រ រុក្ខរស និង សារធាតុចំរាញ់	19.14	0.00	27.06
33	ប្រេងរុក្ខជាតិ ទឹកអប់ គ្រឿងក្រអូប	17.43	0.00	0.00
14	សម្ភារៈផលិតចេញពីបន្លែ ផលិតផលបន្លែ	11.89	13.38	22.10
61	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងតុបតែងបន្ថែមបន្ទាប់បន្សំ គ្រឿងដេរប៉ាក់	3.73	1.59	0.23
12	ប្រេងរុក្ខជាតិ គ្រាប់ធញ្ញជាតិ គ្រាប់ពូជ ផ្លែឈើ	3.62	7.63	13.86
74	ទង់ដែង និងគ្រឿងធ្វើពីទង់ដែង	2.97	0.05	0.00
62	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងតុបតែងបន្ថែមបន្ទាប់បន្សំ	2.03	0.65	0.49

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.10: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់មីយ៉ាន់ម៉ានៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001
14	សម្ភារ:ផលិតចេញពីបន្លែ ផលិតផលបានពីបន្លែ	100.30	67.91	52.21
44	ឈើ បរិក្ខារធ្វើពីឈើ	72.45	74.06	46.68
8	ផ្លែឈើហូបបាន គ្រាប់ផ្លែឈើ សំបកផ្លែឈើ ត្រសក់ស្រូវ	27.11	6.44	39.11
7	បន្លែដែលអាចហូបបាន ឫស និងមើមមួយចំនួន	15.20	21.05	7.13
9	កាហ្វេ តែ និងគ្រឿងទេស	14.28	11.97	9.92
46	ផលិតផលត្បាញ ឬ ក្រង	13.33	31.29	0.27
33	ទឹកអប់ គ្រឿងក្រអូប	9.11	5.75	2.63
23	កាកសំណល់ឧស្សាហកម្មអាហារ ចំណីសត្វ	8.78	4.67	0.51
40	កៅស៊ូ	8.43	6.88	0.69
10	ធញ្ញជាតិ	7.81	0.43	0.73
63	វាយនភ័ណ្ឌកែច្នៃ គ្រឿងដេរប៉ាក់ សំលៀកបំពាក់ចាស់ៗ ជាដើម	6.82	0.00	0.00
71	គុជខ្យង ថ្មមានតម្លៃ លោហធាតុ កាក់ ជាដើម	6.50	7.83	6.86
25	អំបិល ស្ពាន់ធ័រ ដី ថ្ម កំបោរបាយ កំបោរ ស៊ីម៉ង់ត៍	5.21	7.59	14.11
47	សាច់ឈើ សារធាតុសាច់ឈើសំបូរសរសៃ កាកសំណល់	4.70	0.00	0.00
3	ត្រី បង្គា និងសិប្បិសត្វ	4.37	4.20	9.16
78	សំណ និងគ្រឿងធ្វើពីសំណ	3.92	0.88	0.00

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.11: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់កម្ពុជានៅក្នុងទីផ្សារចិន

លេខកូដ HS	បរិយាយ	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001	RCA Change 2001-06 (%)	RCA Change 2004-06 (%)	RCA Change 2001-04 (%)
01	សត្វរស់	506.7	3.4	47.8	960	14609	-93
63	វាយនភ័ណ្ឌកែច្នៃ គ្រឿងដេរប៉ាក់ សំលៀកបំពាក់ ចាស់ៗ ជាដើម	114.3	19.3	1.8	6321	491	986
61	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងដេរប៉ាក់ តុបតែងបន្ថែម បន្ទាប់បន្សំ	46.9	2.1	0.8	5757	2083	168
62	សំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងតុបតែង បន្ថែមបន្ទាប់បន្សំ ក្រៅពីគ្រឿង ដេរប៉ាក់	44.6	16.4	0.8	5502	173	1954
44	ឈើ និងបរិក្ខារធ្វើពីឈើ	41.3	55.0	54.6	-24	-25	1
40	កៅស៊ូ	24.7	10.1	19.3	28	144	-47
52	កប្បាស	23.9	24.3	1.0	2184	-2	2228
33	ប្រេងរុក្ខជាតិ	15.7	3.0	0.0	-	418	-
03	ត្រី សិប្បិសត្វ	7.5	10.4	4.9	54	-28	113
64	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	5.4	1.0	0.0	-	429	-

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.12: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ចិននៅក្នុងទីផ្សារប្រទេស GMS5

លេខកូដ HS	ពិពណ៌នា	RCA 2006	RCA 2004	RCA 2001	RCA Change 2001-06 (%)	RCA Change 2004-06 (%)	RCA Change 2001-04 (%)
52	កប្បាស	2.77	2.54	2.51	10.50	9.19	1.20
72	ដែក និងដែកថែប	2.22	1.57	0.95	133.52	41.29	65.28
60	ក្រណាត់	2.16	1.82	2.04	5.63	18.58	-10.92
31	ជី	1.87	3.88	1.56	20.09	-51.80	149.14
84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	1.35	1.14	1.32	2.31	18.41	-13.59
73	គ្រឿងដែក ឬដែកថែប	1.00	0.97	0.96	3.49	2.91	0.56
85	គ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី	0.97	0.87	0.75	29.35	11.52	15.99
87	យានយន្ត	0.90	0.68	2.61	-65.72	32.43	-74.12
29	សារធាតុគីមីសរីរាង្គ	0.84	0.71	1.06	-20.75	19.03	-33.42
27	ឥន្ធនៈរ៉ែ និងប្រេង	0.27	0.52	0.51	-47.12	-47.93	1.55

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

តារាង A.13: សន្ទស្សន៍ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបពិនិត្យឃើញ (RCA) របស់ចិននៅក្នុងទីផ្សារកម្ពុជា

លេខកូដ HS	ពិពណ៌នា	RCA 2006	RCA 2004	RCA Change 2004-06 (%)
85	បរិក្ខារ និងគ្រឿងម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី	4745	1144	315
84	គ្រឿងម៉ាស៊ីន និងគ្រឿងមេកានិក	1725	587	194
89	ទូក កប៉ាល់ និងគ្រឿងអណ្តែតផ្សេងៗ	490	1177	-58
87	យានយន្ត	455	484	-6
60	ក្រណាត់បានពីការដេរប៉ាក់	409	433	-6
96	សម្ភារៈកម្មន្តសាលចម្រុះ	294	5711	-95
95	ប្រដាប់ក្មេងលេង ល្បែងកំសាន្ត គ្រឿងកីឡា	143	74	94
73	គ្រឿងដែក ឬដែកថែប	120	95	26
72	ដែក និងដែកថែប	115	112	2
90	បរិក្ខារខាងអុបទិច ថតរូប បច្ចេកទេសពេទ្យ	97	38	152
61	សម្ភារៈសំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿងបន្ទាប់បន្សំ	65	20	227
76	អាលុយមីញ៉ូម និងគ្រឿងអាលុយមីញ៉ូម	56	8	638
52	កប្បាស	52	103	-50
55	សរសៃអំបោះសិប្បនិម្មិត	45	52	-13
88	យន្តហោះ យានអវកាស	43	0	-
94	គ្រឿងសង្ហារឹម សម្ភារៈបំភ្លឺ ស្លាកសញ្ញា គ្រឿងបង្គុំអគារ	43	8	452
58	ក្រណាត់តម្បាញពិសេស	41	15	164
64	គ្រឿងសំរាប់ពាក់នៅជើង	31	18	70
54	សរសៃលោហៈសិប្បនិម្មិត	29	5	426
69	ផលិតផលសេរ៉ាមិក	29	79	-64

ប្រភព: ការគណនារបស់អ្នកនិពន្ធផ្អែកលើទិន្នន័យពាណិជ្ជកម្មបានពី Global Trade Atlas

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់ វបសអ

១. Kannan, K. P. (វិច្ឆិកា ១៩៩៥) ការកសាងសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់សំរាប់ប្រទេសកម្ពុជាៈ ការពិនិត្យឡើងវិញលើការអនុវត្តន៍នាពេលបច្ចុប្បន្ន និងការលើកមតិកែលំអ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១) ។

២. McAndrew, John P. (មករា ១៩៩៦) ជំនួយហូរចូលជំនួយស្រពិចស្រពិលៈ ជំនួយសង្គ្រោះ និងអភិវឌ្ឍន៍ទ្វេនិងពហុភាគី ១៩៩២-៩៥ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២) ។

៣. Kannan, K. P. (មករា១៩៩៧) កំណែទំរង់សេដ្ឋកិច្ច កំណែតម្រូវរចនាសម្ព័ន្ធនិងការអភិវឌ្ឍកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣) ។

៤. ជីម-ចរិយា ស្រ៊ុន-ពិចូ សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ចន-ម៉ាកឃិនឌ្រូ ងួន-សុគន្ធា ប៊ុន-ដូរីណា និងរ៉ូប៊ីន-ប៊ីដឺលវី (មិថុនា ១៩៩៨) ការរៀនសូត្រពីកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍ជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៤) ជាភាសាខ្មែរ ថ្លៃ ៩.០០០រៀល ។

៥. Toshiyasu-Kato ច័ន្ទ-សុផល និងឡុង-វូ-ពិសិដ្ឋ (កញ្ញា ១៩៩៨) សមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចតំបន់សំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍ជានិរន្តរ៍ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៥) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៩.០០០រៀល ។

៦. Murshid, K. A. S. (ធ្នូ ១៩៩៨) សន្តិសុខស្បៀងនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចអន្តរៈអាស៊ីៈ បទពិសោធន៍កម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៦) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៧.៥០០រៀល ។

៧. McAndrew, John P. (ធ្នូ ១៩៩៨) ការពឹងពាក់គ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រចិញ្ចឹមជីវិតគ្រួសារនៅក្នុងភូមិខ្មែរពីរ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៧) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៧.៥០០រៀល ។

៨. ច័ន្ទ-សុផល Martin-Godfrey, Toshiyasu-Kato ឡុង-វូ-ពិសិដ្ឋ Nina-Orlova, Per-Ronnås ទា-សាវ៉ៅរ៉ា (មករា ១៩៩៩) ប្រទេសកម្ពុជាៈ បញ្ហាប្រឈមមុខនៃការបង្កើតការងារដែលមានផលិតភាព (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៨) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៦.០០០រៀល ។

៩. តេង-យូគី ប៊ុន-ដូរីណា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និង ចន-ម៉ាកឃិនឌ្រូ (មេសា ១៩៩៩) បទពិសោធន៍របស់សកម្មភាពសហគមន៍ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនៃអង្គការយូនីសេហ្វ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៩) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥០០រៀល ។

១០. Gorman, Siobhan, ជាមួយ ប៊ុន-ដូរីណា និង សុខ-ខេង (មិថុនា ១៩៩៩) បញ្ហាតួនាទីបុរស-ស្ត្រី និងការអភិវឌ្ឍន៍នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាៈ ការពិនិត្យមើលជាទូទៅ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១០) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥០០រៀល ។

១១. ច័ន្ទ-សុផល និង សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ (មិថុនា ១៩៩៩) ចំណាកពលកម្មកម្ពុជាទៅប្រទេសថៃៈ ការប៉ាន់ស្មានជំហានដំបូង (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១១) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៣.០០០រៀល ។

១២. ច័ន្ទ-សុផល Toshiyasu Kato ឡុង-វុទ្ធិសិដ្ឋ ទា-សាវ៉ា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ហង់-ជួនណារ៉ុន កៅ-គឹមហួន និងជា-វុធណា (តុលា ១៩៩៩) ផលប៉ះពាល់នៃវិបត្តិហិរញ្ញវត្ថុអាស៊ីលើសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាលនៅបណ្តាប្រទេសអាស៊ីអគ្នេយ៍: ទស្សនៈកម្ពុជា (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១២) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥០០រៀល ។

១៣. អ៊ុង-ប៊ុនឡេង (សីហា ២០០០) ការប្រែប្រួលតាមរដូវកាលនៃសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៣) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៣.០០០រៀល ។

១៤. Toshiyasu-Kato Jeffrey A. Kaplan, ច័ន្ទ-សុផល និង រៀល-សុភាព (សីហា ២០០០) ប្រទេសកម្ពុជា: លើកកំពស់អភិបាលកិច្ចសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មាននិរន្តរភាព (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៤) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៣.០០០រៀល ។

១៥. Toshiyasu Kato, ច័ន្ទ-សុផល Jeffrey A. Kaplan, (សីហា ២០០០) ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចមួយដែលពឹងផ្អែកលើជំនួយ: បទពិសោធន៍កម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៥) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ១០.០០០រៀល ។

១៦. ស៊ិក បូរ៉ក្ស (ធ្នូ ២០០០) កម្មសិទ្ធិ ការលក់ដូរ និងការប្រមូលផ្តុំដីធ្លីនៅកម្ពុជា: ការពិនិត្យវិភាគដោយត្រួសៗនូវទិន្នន័យទីពីរ និងទិន្នន័យដើម ដែលបានមកពីអង្កេតថ្មីៗចំនួនបួន (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៦) ជាភាសាខ្មែរថ្លៃ ៨.០០០រៀល ។

១៧. ច័ន្ទ-សុផល សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និងប៊ុន-ដូរីណា (មិថុនា ២០០១) ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពនៅសាលាកសិកម្មព្រែកលៀប (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៧) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៧.០០០រៀល ។

១៨. Martin Godfrey, សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ទេព-សាវ៉ារី ប៊ុន-ដូរីណា Claude-Katz Sarthi-Acharya ស៊ីសុវត្ថិ-ឌួង-ចាន់តូ និងហ៊ីង ថូរ៉ាក់ស៊ី (តុលា ២០០១) ការសិក្សាអំពីទីផ្សារពលកម្មនៅកម្ពុជា: ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ការលូតលាស់ និងការកែតំរូវចំពោះវិបត្តិ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៨) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៨.០០០រៀល ។

១៩. ច័ន្ទ-សុផល ទេព-សាវ៉ារី និង Sarthi Acharya (ធ្នូ ២០០១) ការកាន់កាប់ដីនៅកម្ពុជា: ការវិភាគលើទិន្នន័យចុងក្រោយ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៩) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.០០០រៀល ។

២០. សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ រៀល-សុភាព អ៊ុច-ឧទេយ្យ ស៊ី-រត្នមុនី, Brett Ballard និង Sarthi Acharya (មីនា ២០០២) ការវាយតំលៃសង្គមពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីនៅកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២០) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.០០០រៀល ។

២១. Bhargavi Ramamurthy ស៊ិក-បូរ៉ក្ស, Per Ronnås និង សុក-ហាច (មីនា ២០០២) ប្រទេសកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៩៩-២០០០: ការផ្តោតលើបញ្ហាដីធ្លី កំលាំងពលកម្ម និងការចិញ្ចឹមជីវិតនៅជនបទ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២១) តំលៃ ៨.០០០រៀល ។

២២. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (កក្កដា ២០០២) ការលក់ដូរដីធ្លីនៅកម្ពុជា: ការវិភាគទិន្នន័យនៃការផ្ទេរ និងការលក់ដូរដីធ្លី (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២២) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.០០០រៀល ។

២៣. Bruce McKenney និង ព្រុំ-តុលា (កញ្ញា ២០០២) ធនធានធម្មជាតិ និងជីវភាពនៅតាមជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា: ការវាយតំលៃជាមូលដ្ឋាន (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៣) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ១០.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៤. ច័ន្ទ-សុផល គីម-សេតារា និង Sarthi Acharya (ធ្នូ ២០០២) ដីធ្លី ជីវភាពជនបទ និងសន្តិសុខស្បៀងនៅកម្ពុជា: ទស្សនៈបានពីអង្កេតតាមមូលដ្ឋាន (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៤) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៦.០០០រៀល ជាអង់គ្លេសតំលៃ ៧ដុល្លារ ។

២៥. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (ធ្នូ ២០០២) បញ្ហាប្រឈមចំពោះការចិញ្ចឹមជីវិតនៅជនបទ: ការសិក្សាលើភូមិចំនួន ៩ នៅកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សា លេខ២៥) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៨.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៦. Sarthi Acharya គីម-សេតារា ចាប-សុថារិទ្ធ និង មាច-យ៉ាឌី (កញ្ញា ២០០៣) ការងារក្រៅកសិដ្ឋាន និងការងារមិនមែនកសិកម្ម: ទស្សនៈស្តីពីការបង្កើតការងារនៅកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៦) ជាខ្មែរ ៧.០០០រៀល អង់គ្លេស ៥ដុល្លារ ។

២៧. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (ធ្នូ ២០០៣) ការនាំចេញត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅប្រទេសថៃ: ការវិភាគលើការរាំងស្ទះពាណិជ្ជកម្ម អភិបាលកិច្ច និងបរិយាកាសសំរាប់ការលូតលាស់ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៧) ជាខ្មែរតំលៃ ៧.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៨. ព្រុំ-តុលា និង Bruce McKenney (ធ្នូ ២០០៣) ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មផលព្រៃឈើនៅកម្ពុជា: ការប្រឈមការគំរាមកំហែង និងឱកាសសំរាប់ពាណិជ្ជកម្មជ័រទឹក (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៨) ជាខ្មែរ ៧.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៩. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (វិច្ឆិកា ២០០៣) ពាណិជ្ជកម្មត្រីក្នុងស្រុក: ករណីសិក្សានៃម៉ាឃីទីងត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅក្រុងភ្នំពេញ (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៩) ជាខ្មែរ ៥.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ៥ដុល្លារ ។

៣០. Caroline Hughes និង គីម សេតារា (មិថុនា ២០០៤) ការវិវត្តន៍នៃដំណើរការប្រជាធិបតេយ្យ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់នៅកម្ពុជា: ការសិក្សាប្រៀបធៀបការបោះឆ្នោតបីលើកនៅកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣០) ជាភាសាខ្មែរ ១០.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ១៣.៥០ដុល្លារ ។

៣១. Robert Oberndorf (កក្កដា ២០០៤) សុខដុមនីយកម្មច្បាប់ទាក់ទងនឹងដំណើរការវិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា (ឯកសារ ពិភាក្សាលេខ៣១) ជាភាសាខ្មែរ ៥.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៦.៥០ដុល្លារ ។

៣២. K.A.S. Murshid និង ទូត សុខផល្លី (ឧសភា ២០០៥) សេដ្ឋកិច្ចឆ្លងកាត់ព្រំដែនរបស់ប្រទេសកម្ពុជា: ការសិក្សាជំហានដំបូង (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣២) ភាសាខ្មែរ ៨.០០០រៀល ភាសាអង់គ្លេស ៥.០០ដុល្លារ ។

33) Hansen, Kasper K. & Neth Top (December 2006), *Natural Forest Benefits and Economic Analysis of Natural Forest Conversion in Cambodia.*

34) Pak Kimchoeun, Horng Vuthy, Eng Netra, Ann Sovatha, Kim Sedara, Jenny Knowles & David Craig (March 2007), *Accountability and Neo-patrimonialism in Cambodia: A Critical Literature Review.*

35) Kim Sedara & Joakim Öjendal with the assistance of Ann Sovatha (May 2007), *Where Decentralisation Meets Democracy: Civil Society, Local Government, and Accountability in Cambodia*.

36) Lim Sovannara (November 2007), *Youth Migration and Urbanisation in Cambodia*.

37) Chem Phalla *et al.* (May 2008), *Framing Research on Water Resources Management and Governance in Cambodia: A Literature Review*.

38) Pak Kimchoeun and David Craig (July 2008), *Accountability and Public Expenditure Management in Decentralised Cambodia.*

39) Horng Vuthy and David Craig (July 2008), *Accountability and Planning in Decentralised Cambodia.*

40) Eng Netra and David Craig (March 2009), *Accountability and Human Resource Management in Decentralised Cambodia*.

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
☞ 56 ផ្លូវលេខ315 ខ័ណ្ឌទួលគោក ភ្នំពេញ កម្ពុជា
✉ ប្រអប់សំបុត្រលេខ 622 ភ្នំពេញ កម្ពុជា
☎ (+855-23) 881-384/881-701/883-603/881-916/012 867-278
🖷 (+855-23) 880-734
អ៊ីមែល: cdrimail@online·com·kh
Website: http://www.cdri.org.kh

តម្លៃ 8.000 រៀល
9 789995 052247